

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Andra kammaren.

Nr 25.

Onsdagen den 23 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att riksdagsmannen, konsul *Otto Wallén*, som för närvarande av mig vårdas på Röda korsets sjukhem för svårartad näsblödning, är oförmögen att delta i riksdagens arbete under tre veckor.

Stockholm den 22 april 1941.

Johannes Ramberg,
docent, med. dr.

Kammaren beviljade herr Wallén ledighet från riksdagsgöromålen under 3 veckor från och med den 23 april.

§ 2.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 192, med förslag till förordning om arvsskatt och gåvoskatt m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, erhöll på be- *Svar på fråga.*
gäran ordet och anförde: Herr talman! Herr von Seth har till mig framställt den frågan, om jag vore i tillfälle meddela, »huruvida åtgärder vore under övervägande, avsedda att undvika ett återupprepande av de ekonomiska svårigheter, som i viss utsträckning lagt hinder i vägen för de inkallades permissionsresor under helger».

Frågan torde vara föranledd av de bestämmelser, som utfärdats rörande planläggandet av de inkallades permissionsresor under den nyss förflutna påskhelgen och som varit föremål för viss uppmärksamhet i pressen.

En undersökning, som jag låtit företaga i saken, har i korthet givit vid handen följande:

Med hänsyn till att å ena sidan militära transportbehov av betydande omfattning ävensom den allmänna trafiken i samband med påsken kunde förväntas komma att ställa stora krav på järnvägarna, medan å andra sidan bl. a. force-rade vedtransporter starkt begränsade järnvägarnas möjligheter att tillgodose sådana ökade transportkrav, framförde järnvägsstyrelsen i skrivelse den 22 februari 1941 till överbefälhavaren över rikets försvarskrafter vissa synpunkter på transportsituationen sådan denna förväntades bli under april månad. I skrivelsen framhölls bland annat, att inskränkningar i den civila resandetrafiken på närmare angivna skäl torde bli synnerligen svåra att praktiskt genomföra.

I anledning härav utfärdades den 7 mars 1941 en högkvartersorder med bestämmelser för in- och utryckningsresor, permissions-(tjänstledighets-)resor

Svar på fråga. (Forts.)

samt resor föranledda av övningsuppehåll under tiden 1—16 april 1941. Dessa resor skulle planläggas så, att de vore avslutade senast den 9 april på morgonen eller toge sin början den 16 april samt fördelades i möjligaste mån på ett flertal dagar. Innebörden av denna högkvartersorder var, bortsett från in- och utryckningsresor, att sådana permissions- och tjänstledighetsresor samt resor föranledda av övningsuppehåll, som i förväg planeras av de militära myndigheterna — d. v. s. det övervägande antalet dylika resor — icke skulle förekomma under tiden 10—15 april utan förläggas till tiden före och efter nämnda dagar. I anslutning härtill blev efter samråd med försvarsstaben förmånen av nedsatt pris på biljetter för resor, som av militärpersonalen själv bekostas (tjänstledighetsresor), av järnvägsstyrelsen indragen; motsvarande förmåner för civila resande voro likaledes indragna.

Högkvartersordern torde hava grundats på den överbefälhavaren jämlikt gällande krigsledighetsbestämmelser tillkommande befogenheten att göra de inskränkningar i rätten till ledighet och ersättning för resekostnad, som kunna påkallas av militära eller trafiktekniska skäl. Någon inskränkning i rätten till ersättning för resekostnad gjordes emellertid icke genom ordern i fråga. Härav följer, att därest i enstaka fall en inkallad under den ifrågavarande tiden ansetts böra erhålla tjänstledighet för enskild angelägenhet av vikt — exempelvis dödsfall i familjen — han också varit berättigad till ersättning för resekostnad. Sådan ersättning har jämväl enligt vad som upplysts i vissa fall utgått.

Det har emellertid kommit till min kännedom, att i något fall ersättning för resa av sistnämnda slag blivit förvägrad av vederbörande militära myndighet. Att så kunnat ske torde bero dels på en viss ofullständighet i högkvartersordern och dels på formuleringen av ett den 4 april utsänt radiomeddelande, som möjligen kunde föranleda den tolkningen, att militära ledighetsresor på kronans bekostnad överhuvud icke skulle få förekomma under påsken.

Såsom framgår av det sagda ankommer det på de militära myndigheterna och järnvägsstyrelsen att utfärda de reglerande bestämmelser rörande permissionsresornas anordnande, som utan tvivel äro erforderliga under en i trafikhänseende så påfrestande tid som påsken. De bestämmelser, som utfärdats, torde till sin innebörd vara fullt försvarliga med hänsyn till rådande förhållanden, även om det synes kunna sättas i fråga, huruvida åtgärden att indraga förmånen av nedsättningsbiljetter under påskdagarna varit erforderlig; i varje fall torde den icke hava kunnat undgå att väcka irritation. Att bestämmelserna i fråga i enstaka fall medfört feltolkningar, torde vara otvivelaktigt. Jag har emellertid anledning att utgå ifrån att frågan om permission vid helgerna härefter blir föremål för mera allsidiga överväganden, än som måhända be- träffande sistförflutna påskhelg förekommit.

Härefter yttrade

Herr von Seth: Herr talman! Jag anhåller att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra ett tack för det synnerligen uttömmande svaret. Det är ju alldeles självklart, att järnvägarna, när den militära trafiken kommit till, bli mycket svårt belastade under helgerna, då det givetvis måste göras inskränkningar. De inskränkningar, som förekommo under den senaste påskhelgen voro emellertid, vad gäller den civila trafiken, mycket små. Huruvida dessa kunnat göras större, vill jag dock icke uttala mig om. Det är i varje fall ett faktum, att de inkallade fått den uppfattningen, att de på något vis blivit ställda i efterhand, vilket medfört den psykologiska effekten, att det uppstått ganska stora irritationer på sina håll. Därtill har kom-

Svar på fråga. (Forts.)

mit att de s. k. fria resorna måst äga rum en viss tid före och en viss efter påsk.

Statsrådet har i sitt svar redogjort för de olika slags färd sätt, som vederbörande fått använda, de ha kunnat färdas med de s. k. militära nedsättningsbiljetterna och de s. k. veckoslutsbiljetterna. Nu är det ett faktum, att det brustit någonstans i orienteringen. De, som haft relativt kort permission, ha sålunda infunnit sig vid stationerna i den tron, att de kunde använda veckoslutsbiljetterna för hemresan. Sedan ha de av järnvägspersonalen fått uppgift om, att de icke fått använda dessa biljetter vid sådana resor. De ha därför kommit i den situationen, att de antingen måst stanna kvar vid sina förläggningsorter — de ha då nödgats inhibera sina planerade hemresor — eller också ha de fått betala fullt biljettpris på de järnvägar, som de måst anlita. Detta har ytterligare ökat irritationen, och saken har också blivit föremål för ganska långa skrivelser i tidningarna.

Med anledning av herr statsrådets svar är jag fullt övertygad om, att man kan förvänta, att det till kommande helger blir en bättre orientering och lika så, att det inför de inskränkningar, som vi nu stå inför, kanske i viss mån också blir en bättre uppdelning mellan den civila och militära trafiken. Vid de järnvägar, som icke äro elektrifierade, kommer kravet på transportkapaciteten att ökas ännu mera, varigenom möjligheterna att framkalla trassel och irritation bli ännu större.

Jag ber att ännu en gång få tacka herr statsrådet för svaret, men vill jag samtidigt ånyo framhålla, att de inkallades permissionsmöjligheter och möjligheter att nå hemorten särskilt under helgerna icke böra inskränkas mera än som är absolut nödvändigt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som yttrade: Herr talman! Herr Henriksson har frågat mig om avsikten vore att med anledning av 1936 års skattekommittés den 20 december 1939 avgivna betänkande förelägga riksdagen något förslag till beskattning av ekonomiska föreningars nu obeskattade fondkapital.

Härtill vill jag svara följande. I skattekommitténs betänkande behandlas dels frågan om beskattning av stiftelser och ideella föreningar, dels spørgsmålet om avdragsrätt och skatteplikt för periodiskt understöd, dels slutligen de kooperativa föreningarnas skattefrågor, i vilket sistnämnda sammanhang kommittén lagt fram ett förslag i det av herr Henriksson berörda avseendet.

Med hänsyn till andra mera brådskande uppgifter har möjlighet icke förelagat att utarbeta och till innevarande års riksdag framlägga proposition rörande de spørgsmål, som tagits upp i betänkandet. Jag hoppas, att förslag i stället skall kunna föreläggas nästa års riksdag. Någon anledning att bryta ut den av herr Henriksson berörda frågan till särskild behandling har enligt min mening icke funnits.

Vidare anförde:

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet för det lämnade svaret. Statsmakterna leta ju för närvarande med ljus och lykta efter skatteobjekt. Näringslivet belastas allt hårdare och här-

Svar på fråga. (Forts.)

dare. Man har därför svårt att känna sig övertygad av den motivering, som herr statsrådet anfört för svarets negativa innehåll. Det giver i stället ett intryck av att statsmakterna allt fort vilja hålla en viss företagsform bakom ryggen. Om denna form behöver ett sådant stöd, då kan den knappast vara så märkligt effektiv, som man från det hållet vill göra gällande.

Den av mig här berörda frågan har icke sådant samband med de andra frågorna, som behandlas i skattekommitténs nyss här berörda betänkande, att den icke utan någon som helst olägenhet skulle kunna brytas ut och behandlas för sig själv. Jag måste för min del beklaga, att man ytterligare skjuter på den här frågan, som så länge varit på dagordningen. Det skulle enligt min mening i denna samlingens tid gjort ett bättre intryck, om benägenheten varit större att skapa full likställighet inför lagar och pålagor.

Herr Kilbom: Herr talman! Ehuru det inte hör till formen att i samband med enkla frågors framställande debatt uppstår, kan jag icke underlåta att säga några ord.

Om det är herr Henrikssons mening, att det bör skapas absolut likhet och att skatt av det slag, som här ifrågasättes, bör införas, då vill jag hemställa till finansministern, att vissa ekonomiska föreningar undantagas. Jag syftar på sådana ekonomiska föreningar, som ha till syfte att skaffa samlingslokaler. Det vore fullkomligt orimligt att lägga skatt på deras små fonder, som tillkommit på grund av *frivilligt* och *oavlönat* arbete för att bereda våra folkrörelser billiga och ändamålsenliga samlingslokaler. Staten kan icke genom en sådan förändring av skattelagstiftningen — det är väl innebörden i herr Henrikssons fråga — gå in för en linje, som skadar dessa föreningars intressen.

Jag hemställer till finansministern att man, om denna fråga tages upp, tager hänsyn till dessa omständigheter och i varje fall undantager anförda föreningar från eventuell beskattning. De behöva skattefrihet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Svar på fråga. Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, som på begäran erhöll ordet, anförde: Herr talman! Herr Jacobson har till mig riktat följande fråga: Har herr statsrådet kännedom om det allvarliga läge, vari en stor del av de mindre jordbrukarna i Västerbottens lappmark, som i fjol höst drabbades av felslagen höskörd och sakna kontanta medel för inköp av stråfoder, melass och fodercellulosa, nu befinna sig, och i så fall, är herr statsrådet villig att skyndsammast möjligt av de medel, som ännu icke fördelats ur den av årets riksdag beslutade fonden för utlämnande av lån till jordbrukare, som drabbats av missväxt, ställa erforderliga medel till Västerbottens läns egnahemsnämnds förfogande för utlämnande av lån till småbrukare, torpare, lägenhetsinnehavare, arrendatorer och småbönder i Västerbottens läns lappmark, vilka stå inför utsikten att i annat fall få nedslakta sina kreatursbesättningar?

Med anledning härav vill jag meddela, att Kungl. Maj:t den 4 april 1941 efter förslag av egnahemsstyrelsen vid en första fördelning mellan egnahemsnämnderna av det av riksdagen för ändamålet beviljade anslaget ställt ett belopp av 75,000 kronor till egnahemsnämndens i Västerbottens län förfogande för utlämnande av krislån.

Svar på fråga. (Forts.)

Härpå yttrade:

Herr Jacobson: Herr talman! Jag ber att få uttala mitt tack till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för det lämnade svaret.

Jag har den uppfattningen att det belopp av 75,000 kronor, som utgör den första tilldelningen till Västerbottens län, är otillräckligt. Även om man medger att missväxten, exempelvis på Gotland, varit betydligt större än i Lappmarken, förefaller dock siffran, i ena fallet 75,000 kronor till Västerbottens län och i andra fallet 700,000 kronor till Gotlands län, litet underlig. Jag vill emellertid uttala den förhoppningen att vid fördelningen av kvarstående $1\frac{1}{2}$ miljon kronor Västerbotten och speciellt Lappmarken må komma i åtanke.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Jag kan meddela herr Jacobson, att så snart det av de inkomna ansökningarna framgår, att de 75,000 kronorna icke räcka till, komma ytterligare medel att ställas till förfogande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 6.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Lindberg i Umeå frågat mig dels huruvida jag observerat, att den ende ledamoten av 1940 års norrlandsutredning utsetts till ledare för en på enskilt initiativ tillkommen norrlandsutredning, dels om jag har för avsikt att vidtaga åtgärder för en sådan omorganisation av den statliga utredningen, att övre Norrlands intressen bli vederbörligen företrädda och beaktade inom denna utredning.

När jag nu går att besvara de framställda frågorna, torde jag inledningsvis få bringa i kammarens erinran, hurusom 1940 års lagtima riksdag i anledning av väckta motioner hemställde, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning angående åtgärder för det norrländska näringslivets förkovran samt framlägga det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

I sitt utlåtande i ärendet hänvisade jordbruksutskottet till att Norrlands ekonomiska och sociala spörsmål sedan början av 1900-talet vid åtskilliga tillfällen varit föremål för statsmakternas intresse. Genom av Kungl. Maj:t tillkallade sakkunniga hade icke minst under de senare åren betydelsefulla sidor av de norrländska produktionsproblemen vunnit belysning. Även på annat sätt än genom beslut av Kungl. Maj:t hade utredningar i norrlandsfrågan kommit till stånd. Då utskottet det oaktat förordade ännu en utredning av norrländska problem, skedde detta bland annat med den speciella motiveringen, att det av tidigare utredningar sammanbragta materialet för vinnande av enhetlighet behövde överarbetas och sammanställas.

Vid mitt ställningstagande till frågan fann jag det angeläget att den nya utredningen inleddes med en sammanställning och systematisering av det rika verkställda materialet om Norrland och dess problem, som finnes nedlagt i redan verkställda utredningar eller tillgängligt i form av annat material av statistisk och ekonomisk art. Därigenom kunde frågeställningarna preciseras och en fast grund för bedömandet av de praktiska problemen vinnas. Denna första etapp av undersökningen syntes mig lämpligen kunna erhålla karaktär av ett enmansuppdrag. I augusti sistlidna år anmodade jag enligt bemyndigande av

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

Kungl. Maj:ts överdirektören och chefen för egnahemsstyrelsen Erik Lindeberg att såsom utredningsman verkställa en sådan förberedande undersökning angående åtgärder för det norrländska näringslivets förkovran. Till sekreterare vid utredningen förordnades docenten vid Stockholms högskola W. William-Olsson.

Lindeberg hade tidigare meddelat mig, att han i mars 1939 av Industriens utredningsinstitut ombetts att hjälpa till med utarbetandet av en arbetsplan för en utredning om förutsättningarna och utvecklingsmöjligheterna för den skogliga och skogsindustriella produktionen i Norrland och främst de övre Norrlandslänen. Denna utredning, vars program sedermera vidgats till att omfatta en undersökning av de norrländska försörjnings- och sysselsättningsproblemen i allmänhet med särskilt beaktande av möjligheterna till positiva insatser från industriens sida, hade, enligt vad Lindeberg meddelade mig, sedan mars 1940 bedrivits av en till utredningsinstitutet anknuten specialkommitté.

Det är för denna kommitté, som Lindeberg fungerat såsom ordförande, och det var efter anmälan till mig om förhållandet och sedan jag för kännedom delgivit arbetsplanen för den inom utredningsinstitutet bedrivna undersökningen, som Lindeberg den 12 och 13 november 1940 samt den 28 och 29 januari 1941 lett förhandlingarna vid sammanträden med denna på enskilt initiativ tillkomna utredning.

Sedan Lindeberg utan hinder av nu berörda förhållande genom Kungl. Maj:ts beslut den 16 augusti 1940 utsetts att enligt mitt närmare bestämmande verkställa förberedande undersökningar för den av 1940 års lagtima riksdag begärda utredningen, avlämnade han den 30 oktober 1940 en av honom utarbetad plan för arbetets bedrivande. Det förutsattes, att, sedan denna förberedande undersökning slutförts, utredningen skulle fullföljas med hjälp av sakkunniga på olika områden, varefter skulle givas en sammanfattning med förslag till åtgärder.

Den förberedande undersökningen har hittills i huvudsak omfattat bearbetandet av ett betydande statistiskt material, som är avsett att ligga till grund dels för en prognos av befolkningsutvecklingen i Norrland, dels för uppgörande av den regionindelning, som lämpligen bör läggas till grund för det fortsatta arbetet. På undersökningens nuvarande stadium ha problemen varit av allmän natur och icke haft speciell anknytning till någon viss del av Norrland. Allteftersom den förberedande undersökningen fortskrider, synes det mig dock uppenbart att i den ena frågan efter den andra samråd redan under det förberedande arbetet bör sökas med expertis, företrädande såväl övre som nedre Norrlands speciella synpunkter. Detta torde särskilt bliva fallet i skogs- och jordbruksfrågor och i frågor rörande förutsättningarna för den industriella produktionen. Såvitt gäller sistnämnda problemkomplex, synes det mig vara av värde för 1940 års Norrlandsutredning, att förutsättningar redan nu skapats för en kontinuerlig kontakt med industrien, en kontakt, som jag finner stå i god överensstämmelse med önskvärdheten av en samordning av de positiva insatserna på detta område.

Jag ber endast få tillägga, vilket för övrigt redan torde framgått av det anförda, att jag på intet sätt ställer mig oförstående emot den av interpellanten uttalade förhoppningen, att övre Norrlands intressen skola bliva vederbörligen representerade och beaktade inom denna utredning. Jag kan härtill foga det uttalandet, att jag anser det naturligt och riktigt, att vid den organisation av utredningsarbetet, som enligt den föreliggande arbetsplanen avses komma till stånd efter den preliminära undersökningens slutförande, både övre och nedre Norrland bli företrädade bland de sakkunniga. Jag är övertygad om att detta kan ske utan åsidosättande av en icke mindre viktig synpunkt vid

Svar på interpellation. (Forts.)

detta utredningsarbete, nämligen den, att stor uppmärksamhet ägnas åt sambandet mellan företeelserna i Norrland och dess skilda delar å ena sidan och motsvarande företeelser i övriga Sverige å andra sidan.

Härefter anförde:

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på min interpellation och för förklaringen, att statsrådet anser det naturligt och riktigt, att vid den organisation av arbetet inom norrlandsutredningen, som enligt föreliggande arbetsplan avses att komma till stånd, även övre Norrland skall bli företrätt bland de sakkunniga. För min del finner jag det också vara alldeles riktigt, att under utredningsarbetet stor uppmärksamhet ägnas åt sambandet mellan företeelserna i Norrland och dess skilda delar å ena och motsvarande företeelser i övriga Sverige å andra sidan. Emellertid vill jag starkt betona, att det är mycket angeläget och borde för övrigt vara självklart, att den statliga utredningen så planlägges och genomföres, att man har garanti för, att detta samband mellan företeelserna i Norrland och på andra håll kan bedömas på grundval av ett material, som hopbragts utan inflytande direkt eller indirekt av personer och företag, som kunna tänkas sakna möjlighet till ett fullt objektivt bedömande av företeelserna.

Det sätt, på vilket den statliga utredningen hittills bedrivits, är långt ifrån nöjaktigt. Jag säger detta utan att på minsta sätt ifrågasätta överdirektören Lindebergs kvalifikationer och stora intresse för uppgiften. Den sekreterare, som ställts till utredningsmannens förfogande, är också otvivelaktigt av en betydande vetenskaplig kvalitet. Det har dock i vissa delar av Norrland uppstått en för utredningsmannen och hans sekreterare i vissa avseenden pinsam diskussion kring den statliga Norrlandsutredningen efter ett besök av enmansutredningens sekreterare på grund av yttranden han därvid fällt.

Jag känner väl till, innan statsrådet nu lämnade upplysningen, att mening- en är, att överdirektör Lindeberg och hans sekreterare närmast ha till uppgift att samla material och systematisera detsamma för att åt utredningen ge en fast grund vid bedömande av de praktiska problemen. Det är ingenting att invända mot denna arbetsmetod. Det är emellertid min åsikt, att även detta förberedande arbete är av den natur, att det kräver medverkan av flera än utredningsmannen och hans sekreterare. I synnerhet gäller detta uppgörandet av planen för det fortsatta utredningsarbetet.

Som jag yttrade i min interpellation ha starka motsättningar framträtt, då diskussion förekommit om skogsindustrierna i Norrbotten och Västerbotten böra bibehållas vid sin nuvarande omfattning, om de böra utvidgas eller förminsas. Herr statsrådet har själv haft känning av dessa motsättningar vid handläggningen på sin tid av Mo och Domsjös erbjudande till staten att övertaga Sandviks sågverk i Västerbotten. Statsrådet vet, att det var starka krafter i rörelse för att hindra staten att acceptera erbjudandet, som ju också togs tillbaka. Det är dessa krafter, som stå bakom den av Industriens utredningsinstitut igångsatta enskilda Norrlandsutredningen, till vars ledare överdirektör Lindeberg är utsedd. Denna särskilda utrednings tillkomst står sannolikt i ett alldeles direkt samband just med Mo och Domsjös erbjudande. Skall den enskilda utredningen ha någon uppgift, så vore det att bevisa, att staten icke bör själv förädla sina skogstillgångar i Norrbotten och Västerbotten vid nyanlagda verk eller vid Sandvik i Västerbotten, emedan skogen behövs för att förlänga livet på skogsindustrier längre ned i landet.

Statsrådet bör kunna förstå, om vi, som bo i den övre delen av Norrland,

Svar på interpellation. (Forts.)

då finna det egendomligt, att man, på sätt som skett, slår ihop den statliga och den enskilda utredningen. Vi anse detta i högsta grad olämpligt. När jag säger detta, vill jag inte bestrida, att industriens utredning kan komma att lämna ett värdefullt material för belysning av de norrländska problemen. Jag känner några av de personer, som medverka i denna utredning, och vet, att de besjålas av en livlig önskan att gagna Norrland. Men de ha — det vågar jag säga — en principiell inställning mot statlig företagareverksamhet. De tillhöra de kretsar som motsatte sig Kalixindustriens tillkomst, som motsätta sig en statlig sulfittfabrik i Norrbotten, som motsatt sig en statlig malmförädling i övre Norrland och som motsatt sig att domänverket övertar Sandviks sågverk. Med den enskilda Norrlandsutredningen avses väl närmast att visa, att staten inte skall syssla med företagareverksamhet, utan att denna skall ombesörjas av de enskilda företagen.

En av den enskilda utredningens uppgifter är — som statsrådet också anger — att beakta möjligheterna till positiva insatser från industriens sida för ökning av försörjnings- och sysselsättningsmöjligheterna. Tanken är prisvärd, och man får livligt hoppas, att utredningen leder till praktiska resultat. Det är emellertid troligt, att det i varje fall icke kan bli fråga om nyskapande av företag, som stå i konkurrensförhållande till de industri-företag, vilka äro representerade i industriens utredningsinstitut. Är detta antagande riktigt, ligger det i öppen dag, att man inte bör sammankoppla den enskilda och den statliga utredningen och göra den senare endast till ett rudiment av den förra. Det är vad den statliga utredningen hittills varit. Den har legat helt i skuggan av den enskilda.

Herr statsrådet upplyser, att allteftersom den förberedande undersökningen inom den statliga enmansutredningen fortskrider, synes det honom uppenbart att i den ena frågan efter den andra samråd under detta förberedande arbete bör sökas med expertis, företrädande såväl övre som nedre Norrlands speciella synpunkter. Detta torde bli fallet särskilt i skogs- och jordbruksfrågor och i frågor rörande förutsättningarna för den industriella produktionen. Jag finner av denna upplysning, att den statliga utredningen avser att alldeles precis kopiera den enskilda utredningens metoder. Där sker redan allt detta, som så småningom skall upprepas i den statliga utredningen. Först kallas expertisen till den enskilda utredningen där överdirektören Lindeberg sitter som ordförande vid sammankomsterna med direktör Sundén och amanuens Carlsson som biträde och sekreterare, sedan kallas expertisen — sannolikt samma folk — till den statliga utredningen, där överdirektören Lindeberg också är ledare med docenten William-Olsson som sekreterare. Men är inte detta, herr statsråd, ett onödigt dubbelarbete? Jag undrar, om den statliga utredningen strängt taget, så som den nu är organiserad, har någon förnuftig uppgift. Den kommer i varje fall inte att kunna prestera mer än en bråkdel av vad den enskilda utredningen med dess resurser och med det levande intresse för uppgiften, som där finns, kommer att uträtta.

Med vad jag här sagt, hoppas jag tillräckligt tydligt ha markerat, att jag finner den nuvarande organisationen av den statliga utredningen otillfredsställande och olämplig. Det bör icke vara samma ledare för båda utredningarna. Den nödvändiga kontakten mellan utredningarna bör kunna vinnas ändå. I varje fall är det absolut nödvändigt — om den statliga utredningen skall vinna förtroende och respekt i Norrland — att den ges en organisation, som gör den till något annat och mera än ett annex till den enskilda utredningen. Det är i denna enskilda utredning det egentliga arbetet nu utföres, både när det gäller materialanskaffningen, planläggningen,

Svar på interpellation. (Forts.)

initiativen och utformningen av de praktiska förslagen. Staten står emellertid alldeles på sidan av denna utredning. Men staten är den största skogsägaren och gruvägaren i övre Norrland och har där också en betydande industri. Det är på staten det i mycket hög grad beror, om det norrländska näringslivet skall kunna tillfredsställande utvecklas. För denna utveckling behövs investering av statligt kapital i skogsbruk, i jordbruk och i industri. Det enskilda kapitalet söker sig nämligen företrädesvis till andra marknader, åtminstone när det gäller den industriella utvecklingen. I Norrland vill man företrädesvis endast hämta råvarorna. Så har det i varje fall varit hittills. Skall det bli annorlunda i framtiden, måste man bygga på statens kraftiga medverkan genom återbäring till Norrland — särskilt till dess övre del — av någon större del, än vad nu sker, av de värden, som tas ut ur naturtillgångarna där uppe. Hur de medel, som sålunda återbäras, bäst skola användas till främjande av det norrländska näringslivet, det menar jag vara den statliga Norrlandsutredningens uppgift att klarlägga. Men skall detta kunna ske på ett objektivt sätt, då får den statliga utredningen icke förvandlas till en del av den enskilda utan göras till en självständigt arbetande utredning.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Då den förberedande utredningen sattes i gång och överdirektör Lindeberg fick detta uppdrag, förmenade jag att det ur alla synpunkter vore riktigt, att man gjorde en inventering rörande de utredningar och förslag på de olika speciella områdena, som förelägo för denna del av landet. Jag ansåg inte det kunde vara rimligt att tillsätta en utredning, som gick till verket utan att undersöka vilka förslag som voro utarbetade under ett tidigare skede. Utredningen måste först, ansåg jag, undersöka hur de olika tankegångar, som kommit fram i dessa förslag, kunde sammanföras för att lämna positivt resultat och för att hjälpa upp det norrländska näringslivet. Min uppfattning var, att här bör man göra en kartläggning över det hela, och det är denna kartläggning som hitintills har pågått.

Då det gällde att göra upp en sådan plan, som interpellanten här närmare berörde, borde det läggas allmänna synpunkter på saken. Den plan som nu följes är uppgjord i samråd med andra utredningar, bl. a. 1936 års skogsutredning. Jag kan inte förstå att det skulle vara något fel, då det är fråga om en kartläggning av hela utredningsproblemet, att utredningsmannen på detta stadium även rådgör med utredningar för enskilda företag, industrier eller dylikt. Vid den fortsatta utredningen får ju den statliga utredningskommittén, som skall pröva hela problemet, tillfälle att lidelsefritt ta ståndpunkt till alla framkomna uppslag. Jag kan inte förstå att detta skulle hindra utredningsarbetet utan tror tvärtom att utredningskommittén härigenom skulle få mottaga impulser och synpunkter från olika håll. Jag har den bestämda uppfattningen, att det skulle anses som fullständigt meningslöst och även för dyrbart att åter från början sätta i gång en utredning rörande alla detaljer i stället för att undersöka: vad innebära de utredningar som redan föreligga och hur kunna de sammankopplas? Industri och jordbruk höra ju mycket nära ihop såväl inom det norrländska näringslivet som inom andra delar av landet.

Därest den sekreterare som utsetts skulle ha förfarit på något gent emot norrlänningarna olämpligt sätt, kan jag naturligtvis inte rå för detta. Men det är ju beklagligt, om så skulle vara förhållandet.

Jag skulle emellertid vilja fråga herr Lindberg: om man kommer till det resultatet att utvecklingen är sådan, att möjligheterna till försörjning av en viss del av befolkningen under alla förhållanden, även om staten och enskilda

Svar på interpellation. (Forts.)

hjälpas åt aldrig så mycket, bli begränsade, medan det finns möjligheter på andra ställen av annan art, är det inte då angeläget att man undersöker även denna utveckling och att utredningen lägger fram resultaten därav? Sedan blir det statsmakterna som få ta standpunkt till de olika problem och synpunkter, som utredningen framlägger.

Som jag nämnde i mitt svar, är det enligt min mening helt naturligt att de olika intressena och synpunkterna härvid skola föras fram och att även representanter för näringslivet få vara med om att söka åstadkomma det bästa resultat, som det överhuvud taget är möjligt att nå.

Herr Lindmark: Herr talman! Jag är färdig att instämma med herr Lindberg uti farhågorna för en fortsatt förflyttning av råvarorna från övre Norrland till södra Norrland och möjligen ännu längre mot söder. Men jag kan icke instämma med honom när det gäller farhågorna för det begynta utredningsarbetet rörande Norrlandsproblemen.

Då vi väckte vår s. k. Norrlandsmotion, som ligger till grund för riksdagens beslut på ifrågavarande område, använde vi just uttrycket att »samordna» vad som redan var utrett och klarlagt i hithörande problem. Det är ju så många sakkunniga som arbetat i Norrlandsfrågorna, och här behövdes en verklig samordning, en planläggning, ett program för på vad sätt man skulle kunna förverkliga vad man ville i detta stycke.

Att det nu råkat bli samme man som är ordförande i det enskilda utredningsarbetet rörande industrien och som utför de förberedande arbetena i den statliga utredningen, synes mig — helt i överensstämmelse med herr statsrådets uttalande — egentligen blott utgöra en styrka för utredningsarbetets resultat och icke vara till skada. Det är ju dock att bemärka, att vad man vill få fram här är ett allsidigt resultat. Det får icke begränsas till vissa åtgärder på jordbrukets område — jorddelningen är ju fortskriden så långt där uppe i Norrland, att ytterligare möjligheter måste prövas, om folket skall få sysselsättning och utkomst. Därför måste utredningen också omfatta industriens och hantverkets plats och uppgifter i Norrland. Alla dessa olika hithörande spörsmål böra komma under övervägande och bli underställda statsmakterna för prövning och beslut.

Om jag sålunda är nöjd med den utnämning som herr statsrådet föreslagit och regeringen beslutat för det förberedande stadiet av Norrlandsutredningsarbetet, kommer jag dock till den slutsatsen, att risk eventuellt kan föreligga beträffande fortsättningen av detta arbete. Det kommer givetvis en dag då flera män skola utses för att fullfölja arbetet. Vilka som då väljas, vilka som komma att tillsättas som sakkunniga — på den punkten ligger det den allra största vikt. Bli de rätta männen valda till sakkunniga, torde en stor del av vad herr Lindberg här fruktar vara borteliminerat. Jag har den tillförsikten till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han lägger sig vinn om att se till att lämpliga personer inväljas, som se rätt och objektivt på tingen och på Norrlandsintressena och som kunna fullfölja tanken på en samordning av åtgärderna härutinnan.

Herr Lindberg i Umeå: Herr talman! Jag har ingen som helst invändning att göra emot vad herr statsrådet här senast yttrat. Även jag anser det vara alldeles riktigt att man började utredningen på det sätt som skedde genom att utse någon, som samlar materialet. Därmed undvek man givetvis ett onödigt dubbelarbete. Jag har heller ingenting emot att överdirektör Lindeberg utsågs till ledare för utredningen på det förberedande stadiet.

När jag väckte min interpellation var det på grundval av ett meddelande, som

Svar på interpellation. (Forts.)

då alldeles nyss hade stått i pressen och som för övrigt också lämnats i ett föredrag i Uppsala av direktör Hérnod, att överdirektör Lindeberg då helt nyligen, alltså sedan han blivit ledare för den statliga utredningen i dess förberedande stadium, hade utsetts till ledare eller ordförande i en specialkommitté inom industriens utredningsinstitut, som skulle utreda Norrlandsproblemet. Jag fann detta icke vara lämpligt. Sedermera har det upplysts, att överdirektör Lindeberg redan var engagerad i industriens utredningsinstitut, när han fick det statliga uppdraget. Vad jag anmärker på är att överdirektör Lindeberg är ledare för båda utredningarna, av vilka den statliga — rätt organiserad — enligt min uppfattning måste ha större möjligheter att bedöma dessa problem objektivt än vad den enskilda utredningen har, eftersom denna enskilda utredning tillkommit — det är i varje fall min uppfattning — för att visa bl. a., att man icke skall driva Sandviks sågverk och icke bygga en statlig sulfidfabrik i Norrbotten.

Jag skulle emellertid icke heller vidare anmärka på denna kombination, om jag av interpellationssvaret hade kunnat få fram, att meningen är att den nuvarande fasta samorganisation mellan den statliga och den enskilda utredningen skall upphöra. Herr Lindmark synes ha den uppfattningen, men den tycks herr statsrådet i varje fall inte ha. Meningen tycks vara att överdirektör Lindeberg skall sitta kvar i den enskilda utredningen och även i fortsättningen leda den statliga utredningen. En sådan anordning anser jag vara olämplig. Jag menar, att kontakt givetvis bör finnas mellan de båda utredningarna, men anser det olämpligt att det är samme ledare för dem.

Herr Lövgren: Herr talman! När vi behandlade den motion, som har givit anledning till den här Norrlandsutredningen, så uttalade jag den förmodan, att utredningen skulle bli en kyrkogård, på vilken man begravnade alla uppslag från de olika länens sida för långliga tider framåt. Nu finner jag, att det är ännu värre än så. Det har blivit en samkörning med privat industri, som har intresse av att utplundringen av övre Norrlands råvarutillgångar fortsätter allt fort, och det är således en utredning, som direkt motverkar översta Norrlands intressen. Jag tror för min del, att norrlänningarna — i varje fall norr- och västerbottningarna — göra klokast i att icke vänta något positivt för sitt vidkommande ur denna utredning utan i stället slå in på den väg, som vi slagit in på i Norrbotten, nämligen att genom landstinget och i samarbete med länsstyrelsen företa de utredningar, som vi anse vara nödvändiga för att få klarlagt, huru vi på ett bättre sätt skola kunna ordna folkförsörjningen. Med de resurser som finnas är det uppenbart att en mycket större befolkning än den, som nu finns, kan få sin utkomst där, men det är under förutsättning att man erhåller det nödvändiga kapitalet för att utveckla näringslivet på grundval av där befintliga råvaror. Skall man fortsätta med denna avtappning av råvaror från övre Norrland till sydligare delar, till mellersta och södra Norrland och ända så långt ned som till Norrköping för trävaru- och pappersmasseindustriens vidkommande och allt fort begränsa kapitalinvesteringen när det gäller utnyttjandet av malmtillgångarna till högre förädling, då är det klart att Norrland alltid kommer att ha försörjningssvårigheter. Men går man ut ifrån att betrakta Norrbotten och Västerbotten som ekonomiska enheter, inom vilkas ram det finns fullgoda skäl för att utveckla näringslivet vidare, och låter bli att hopkoppla dem med det övriga Sverige — ty där finns det alltid intressegrupper som dra bort ifrån oss i stället för till oss — så kommer man nog fram till ett rimligt resultat.

Jag menar därför, att jag fullkomligt saknar all aktning för den utredning, som nu sättes i gång från staten och den privata industriens sida, och lutar till

Svar på interpellation. (Forts.)

att de utredningar, som nu göras inom Norrbottens län och på dess landstings initiativ — och jag hoppas även inom Västerbottens län och på dess landstings initiativ — skola göra större nytta för folkförsörjningen där uppe.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! De farhågor, som uttalats av herr Lindberg i Umeå och herr Lövgren, skulle ingen hellre än jag önska komma på skam, när utredningen är klar. Herrarna förefalla att ha en förutfattad mening, att den statliga utredningen skall ta hänsyn till sidointressen och inte till de norrländska intressena. Den statliga utredningen har enligt min mening till uppgift att undersöka, vilka möjligheter som finnas att utveckla industri och jordbruk i Norrland för att bereda försörjningsmöjligheter för folket, som är bosatt i dessa delar av landet, så långt som dessa tillgångar kunna exploateras och användas för försörjning av bebyggarna. Det kan då enligt mitt sätt att se inte vara ett fel att redan på ett förberedande stadium söka få närmare kontakt med, hur den enskilda industrien och andra enskilda företagare se det hela. Då kan man ju ställa upp spörsmålet: hur samverka de intressen, som de förfäktat, med det intresse som är statens, nämligen att åstadkomma ökade och bättre försörjningsmöjligheter för Norrlands befolkning? Det är ju det målet vi vilja nå. Vi skola inte ha en förutfattad mening och säga, att här finns en grupp svenska näringsföretagare, som inte bry sig om denna sida av saken utan lägga helt andra synpunkter på frågan. Skulle sådana synpunkter framkomma, är det lätt för den statliga utredningen att bedöma dessa till sitt rätta värde och lägga dem på hyllan och följaktligen komma fram med ett förslag, som är till den båtnad för den norrländska befolkningen som jag avser. Jag har tidigare visat mitt intresse för utvecklingen av verksamheten i Norrland både då det gäller Sandvik och då det gäller andra förhållanden där uppe, så att herrarna må tro mig eller inte men min uppfattning och önskan är den, att utredningen skall leda till positiva resultat.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Det förefaller mig, som interpellationsdebatten också rör vid ett problem av, såvitt jag kan förstå, djupgående *principiell* innebörd, det nämligen, om det kan vara lämpligt och riktigt att en statens chefstjänsteman samtidigt som han behåller sin statstjänst har rätt att åtaga sig en utredning för stora privata kapitalintressen på områden berörande dem som han som statstjänsteman skall handlägga. Kan det verkligen vara riktigt, att staten medger något sådant? Men om man svarar nej på den frågan, är det att ställa en ny: Åger en statens chefstjänsteman i så hög ställning som här är fallet rätt att utan vidare åtaga sig en sådan utredning för stora privata kapitalintressen samtidigt som han uppehåller sin tjänst, eller måste han fördenskull fråga vederbörande departementschef? Nog synes det mig att det sista bör vara det minsta man kan begära. Jag vet inte om det skett i detta fall. Har det skett och det har lämnats medgivande till vederbörande, så skall jag helst ingenting yttra om vad jag anser om den saken, men jag utgår ifrån att det icke har lämnats något dylikt medgivande. I varje fall vill jag uttala den meningen — och jag kan inte tänka mig annat än att riksdagens stora majoritet är på den linjen: Statens chefstjänstemän skola inte, samtidigt som de upprätthålla sina befattningar hos staten och ha lön för detta, ha rätt att åtaga sig utredningsuppdrag för stora privatintressen, som måste medföra intressekonflikter.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Lindeberg blev chefstjänsteman, när han blev chef för egna-

Svar på interpellation. (Forts.)

styrelsen. Då han åtog sig uppdraget, var han icke chef för egnahemsstyrelsen men tjänsteman i domänstyrelsen. Med hänsyn till det intresse domänstyrelsen ur statens synpunkt har, åtog han sig detta utan någon ersättning. Det tillhör nämligen domänstyrelsens uppgifter att exploatera eller hjälpa till att för statens räkning exploatera naturrikedomarna där uppe i den utsträckning, som överhuvud taget är möjligt. När han satt som ordförande vid dessa fyra nämnda sammanträden, gjorde han detta också utan att vara inblandad i denna utredning men såsom representant för staten med uppgift att lägga upp hela norrlandsproblemet. Om han deltagit i dessa förhandlingar för att inhämta, hur vederbörande näringsföretagare se på dessa problem, kan det inte vara något märkvärdigt om han även utses till ordförande, helst som han för detta ordförandeskap icke haft någon ersättning.

Jag ser saken på det sättet, att för de utredningar, som bli tillsatta, måste det vara angeläget att skaffa sig en uppfattning om vad olika intressenter ha för förslag att komma med, och till sist få de naturligtvis penetrera dessa olika förslag. Sådana förslag, som inte överensstämmer med de direktiv som statsmakterna ge för utredningen, måste ju läggas på hyllan och man får försöka finna nya. Men man har då lättare att överblicka fältet, både att lägga de olämpliga förslagen på hyllan och komma med nya förslag, som kunna lända till bättnad för det norrländska näringslivet och den norrländska befolkningen i sin helhet.

Herr Kilbom: Herr talman! Tyngdpunkten i mitt anförande får inte läggas på frågan om ersättning eller icke, utan tyngdpunkten ligger därpå, om det är *principiellt* lämpligt eller icke att en statens cheftjänsteman för privata intressen åtar sig utredningar, som beröra hans ämbetsförvaltning. Den omständigheten, att vederbörande icke var cheftjänsteman — vi kunna ju diskutera, i vad mån en byråchef är det — då han åtog sig detta utredningsuppdrag, är ju icke något skäl, varför han inte skulle avsagt sig det privata uppdraget, då han blev chef för egnahemsstyrelsen.

Jag är tacksam för statsrådets beredvillighet att lämna svar i denna sak, men det förefaller mig ändå *principiellt* olämpligt att statstjänstemän åta sig ersatta eller icke ersatta uppdrag för den privata företagsamheten. De äro dock inte till för det.

Herr Lindberg i Umeå: Herr talman! Det förefaller, som om herr statsrådet kanske inte riktigt skulle ha förstått vad jag menade, när jag riktade anmärkning mot överdirektör Lindebergs båda ordförandeskap. Det är nämligen inte på det sättet, att överdirektör Lindeberg är en person, som har blivit tillkallad så där litet händelsevis och tillfälligt till industriens utredningsinstitut för att meddela sina erfarenheter i de frågor, som han besitter speciell sakkunskap i, utan det är så, att han gjorts till permanent ledare för den inom industriens utredningsinstitut igångsatta specialutredningen av norrlandsproblemet. Sedan har han dessutom utsetts till enmanskommitté för en statlig utredning. När vi i övre Norrland nu veta — och det vet ju också herr statsrådet lika bra som vi — att det pågår en kamp på liv och död om skogstillgångarna i Norrbotten och Västerbotten, och när vi vidare veta, att den enskilda utredningen tillkommit med den förutfattade meningen, att man inte skall utveckla skogsindustrien i Norrbotten och Västerbotten utan reducera den, när vi veta detta, måste vi säga oss och säga till andra: det är olämpligt att den statlige utredningsmannen också är ledare i den enskilda utredningen. Jag tycker, att den saken är så uppenbar, att det förvånar mig att den ens skall behöva föranleda diskussion.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr Lindmark: Herr talman! Det förefaller, som om herr Lindberg gjorde sina uttalanden från alldeles felaktiga utgångspunkter. Det är icke så, att denna privat startade utredning avser att åstadkomma till resultat, att råvaror skola förflyttas till sydligare trakter, utan själva huvudmomentet har varit, att åtgärder skola kunna vidtagas, som förhjälpa näringslivet i övre Norrland till en bättre ställning och ge det möjligheter att bättre fylla sin uppgift. Om detta är det grundläggande momentet i arbetet, så ha vi, som önska Norrlands bästa, ingenting att frukta. Tvärtom måste vi anse det vara en styrka, att det blir en samverkan mellan det enskilda initiativet med alla dess företräden och det statliga intresset, när det gäller att mobilisera alla krafter för att förhjälpa det norrländska näringslivet upp till ett högre plan. Jag tror för min del icke, att man kan få en bättre och mera sakkunnig man för uppgiften än överdirektör Lindeberg. Han har ju sysslat just med jordfrågor. Han är direktör för egnahemsstyrelsen och konfronteras dagligen med saker och ting på området. Att han dessutom blir i tillfälle att, på grund av sin ställning i det enskilda utredningsföretaget, samverka med detta berikar honom och skickliggör honom att på ett bättre sätt fullgöra sin uppgift. — När man gör sina uttalanden, bör man se till, att utgångspunkterna äro riktiga.

Herr Hage: Herr talman! Herr Lövgren sade, att han trodde icke så mycket på den utredning, som igångsatts från statens sida. Jag skulle vilja säga ungefär detsamma, men från en *annan* utgångspunkt.

Jag har under många år varit medlem av en kommitté, som delvis fortfarande existerar, nämligen Landstingens Norrlandskommitté, och jag har t. o. m. varit sekreterare i kommittén. Därvid har jag haft tillfälle att få en inblick i hur oerhört stort det problem faktiskt är, som kallas för Norrlands eller övre Norrlands problem, och vilka oerhört stora ekonomiska konsekvenser det drager med sig, om man skall lösa detta problem på ett tillfredsställande sätt. Jag vill därför delvis instämma med herr Lövgren, därför att jag har en känsla av att statsmakterna icke äro benägna att binda sig för så stora utgifter, som uppstå, om man verkligen skall kunna göra någonting för övre Norrland. Vad tjänar det då till, att man gör en massa utredningar om att den eller den reformen bör göras och att den kostar så och så mycket pengar, om man i alla fall förklarar, att man icke har råd att genomföra reformen? Jag har den uppfattningen, att skall det vara något bevänt med allt detta, måste statsmakterna från början säga ifrån, att de äro villiga att offra något för ändamålet — och det gäller stora belopp. Detta är ett sine qua non i detta fall. Alla dessa utredningar, som bara komma att mötas med förklaringen, att man icke har pengar till att genomföra det hela, äro icke mycket värda.

Min utgångspunkt är alltså den, att man från början skall gå in för att någorlunda klarlägga, hur mycket man från statens sida är villig att offra och kan offra, när man sträcker sig som längst. Då har man en grund att stå på och kan sedan lägga fram förslag till en del reformer, som kosta pengar. Det är min synpunkt på saken.

Herr Lindberg i Umeå: Herr talman! Jag har litet svårt att följa herr Lindmark i hans resonemang. Även jag förstår, att det är mycket värdefullt för överdirektör Lindeberg att sätta sig in i industrifrågor t. ex. genom att ha kontakt med industriens utredningsinstitut, men jag kan icke anse det vara alldeles nödvändigt, att han, för att skapa sig de nödvändiga insikterna, samtidigt måste vara ledare för institutets Norrlandsutredning. Men skall han vara ledare för denna enskilda utredning, bör det ses till att den statliga utredningen icke är överdirektör Lindeberg ensam jämte sekreteraren, herr

Svar på interpellation. (Forts.)

William-Olsson. Nu förklarar visserligen statsrådet i interpellationssvaret, att det är meningen, att i den mån utredningen fortsätter, skall man inkalla expertis och sakkunniga. Min önskan är, att man — på grund av den sammankoppling som skett med den enskilda utredningen — kallar in dessa sakkunniga redan på det förberedande stadiet, bl. a. därför, att det är staten mer än någon annan, som skall befrämja utvecklingen i övre Norrland. Det är staten, som är den störste skogsägaren och den störste gruvägaren, och det är främst från staten, man har att påräkna kapital för att påskynda och befrämja den industriella utvecklingen i övre Norrland. När så är förhållandet, tycker jag, att även herr Lindmark bör förstå, att den nuvarande organisationen av utredningarna icke är lämplig och riktig, även om det, såsom statsrådet upplyste om, ifråga om den statliga utredningen ännu bara är fråga om en förberedande undersökning.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Som jag nämnde nyss, är det helt naturligt, att det skall tillkallas expertis och att det skall utses flera utredningsmän. Herr Lindberg säger nu, att expertisen bör vara med redan då det gäller att kartlägga det hela. Denna sin önskan kunde han ha framfört i interpellationen. Det är klart, att det kan övervägas, huruvida man vid själva kartläggningen skall ha flera personer med.

Sedan skulle jag vilja säga till representanterna för Norrland, att herrarna icke behöva vara misstänksamma och ha förutfattade meningar. Den uppfattning jag har är den, att om icke det enskilda näringslivet med intressenter från Norrland och övre Norrland vill satsa de pengar, som behövas för att exploatera vad som kan exploateras och för att sysselsätta befolkningen där, skall staten satsa pengarna. Men jag kan icke gå med på herr Hages linje, då han säger, att vi skola ställa vissa belopp till förfogande och först sedan undersöka vad som skall göras. Vi måste väl ändå först ha kalkyler över hur pengarna skola användas, så att vi bidraga icke endast till Norrlands utan även till hela den svenska nationens försörjning.

Herr **Lindmark**: Herr talman! Herr Kilbom klagar storligen över att män i chefsställning anlitas för sådana uppdrag som det nu ifrågavarande. Jag undrar, om han icke skulle ha ännu större anledning i så fall att beklaga sig över de många i chefsställning, som utföra arbete inom kommissionsväsendet i våra dagar.

Herr Lindberg markerar starkt, att det är staten, som skall göra allt, när det gäller att främja utvecklingen i Norrland. Vad tro kammarledamöterna resultatet skulle bli, om man skulle avkoppla det privata intresset och initiativet och endast skulle lita till staten? Skulle förhållandena då bli tilfredsställande? Absolut icke. Här måste anlitas både den ena och den andra och i första hand det privata initiativet.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 7.

Herr statsrådet **Domö** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Barnekow frågat chefen för folkhushållningsdepartementet, vilken tilldelning av bensin och olja för traktorer och mjölkningsmaskiner jordbrukarna kunna förvänta under instundande vår och sommar. Då det enligt Kungl. Maj:ts beslut ankommer på mig att handlägga spörsmål rörande bl. a. regleringen av landets bränsleförsörjning, har

Svar på interpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

interpellationen överlämnats till mig för besvarande. I anledning härav vill jag anföra följande.

På grund av försörjningsläget beträffande flytande bränslen ha på olika områden mycket starka begränsningar i tilldelningen härav blivit nödvändiga. De kvantiteter fotogen och brännolja, som kunna disponeras för drivande av traktorer, äro så knappa, att den myckenhet, som komme på varje traktor, bleve alldeles otillräcklig, därest tilldelning skulle ske till alla icke gengasdrivna traktorer. Med anledning därav har bestämts, att från den 1 mars 1941 vissa grupper av traktorer, vilka äro särskilt lämpade för gengasdrift, icke kunna påräkna tilldelning av flytande bränsle. Härigenom har vunnits, att den till förfogande stående myckenheten brännolja kunnat fördelas å återstående traktorägare med större kvantiteter. Vissa myckenheter ha vidare kunnat reserveras för mötande av särskilda eller oförutsedda behov.

För att erhålla en så rättvis fördelning som möjligt av tillgängliga kvantiteter har varje traktorägare till livsmedelskommissionen fått lämna detaljerade uppgifter om areal, som skall vårbrukas, och om möjligheterna att göra detta med hästar m. m. Arealen, som kan vårbrukas med hjälp av hästar, har frånräknats totalarealen, varvid man fått fram en s. k. traktorareal. För varje hektar av den del av traktorarealen, som icke brukas medelst gengastraktorer, har beräknats viss kvantitet brännolja, genomsnittligen för hela riket 20 liter per hektar. Lokalorganen — kristidsstyrelser och kristidsnämnder — ha därefter haft att fördela de för varje område tillgängliga kvantiteterna emellan traktorägarna, varvid hänsyn tagits till jordens beskaffenhet, så att vid styv jord relativt större, vid lätt jord i motsvarande grad mindre kvantiteter utdelats.

Genom den på senaste tiden företagna förstärkningen av försvarsberedskapen ha de gjorda beräkningarna i viss mån rubbats. Såväl genom att hästar tagits i anspråk för militära ändamål som genom inkallelser av i jordbruket sysselsatta personer till militärtjänstgöring behöva traktorerna utnyttjas i ökad omfattning. Härigenom har också behovet av tilldelning av driv- och smörjmedel till traktorerna stigit. För tillgodoseende av detta stegrade behov får den tidigare omnämnda reserven av flytande bränsle tagas i anspråk. Denna må i övrigt enligt av livsmedelskommissionen angivna regler användas i vissa andra trängande fall.

Beträffande den av interpellanten särskilt berörda frågan om tilldelning av startbensin må framhållas, att enligt de planer för försörjningen med flytande bränsle, som uppgjorts av bränslekommissionen i samråd bl. a. med livsmedelskommissionen, under vårbruket räknats med en tilldelning av 15 liter för traktorer med flytande bränsle och 20 liter för gengastraktorer. Sedan det visat sig att dessa kvantiteter icke räckt till för en del traktorägare, som ha större areal att vårbruka, har bränslekommissionen medgivit, att tilldelning av startbensin för vårbruket får ökas efter en beräkningsgrund av en liter per traktor för varje dag, som traktordriften vid vårbruket måste utsträckas över 14 dagar.

Enligt föreliggande försörjningsplaner skulle man kunna räkna med att jordbruket, åtminstone till den 1 september 1941, kan disponera så stora kvantiteter flytande bränslen, att behoven därav kunna tillgodoses i ungefär samma omfattning som nu. Vad angår tiden därefter är det för närvarande omöjligt att förutsäga, i vilken grad jordbruket kan komma att erhålla tilldelning av flytande bränslen. Först längre fram torde besked kunna lämnas, om och i vilken utsträckning ytterligare övergång till gengasdrift måste till hösten krävas för jordbrukets traktorer. Sannolikheten talar emellertid för att ytterligare övergång till gengasdrift bör komma till stånd. Mjölkningsmaskiner

Svar på interpellation. (Forts.)

och pumpverk torde i det allra längsta komma att erhålla tilldelning enligt hitillsvarande grunder.

Vidare yttrade:

Herr **Barnekow**: Herr talman! Jag ber att till statsrådet få framföra mitt värdsamma tack för det lämnade svaret. Jag vill också passa på tillfället att tacka för det meddelande om extra tilldelning av startbensin, som varit synligt i pressen och som statsrådet låtit komma till offentligheten innan statsrådet avgav sitt svar.

Jag får säga, att om svaret icke är annorlunda — och jag förstår, att statsrådet givetvis icke kunnat lämna något annat — så är det i viss mån ganska nedslående. Det visar på, att svårigheter komma att uppstå för jordbruket om icke redan under försommaren och sommaren så i varje fall före sommarens slut.

Emellertid finner jag svaret vara litet oklart. Jag skall därför be att få rikta ett par direkta frågor till statsrådet.

Att det bör ske en omändring av de oljedrivna traktorerna till gengastraktorer är ingenting att säga om. Det är klart, att så många som möjligt av traktorerna böra drivas med inhemskt bränsle. Men faktum är, att en del av dem icke kunna omändras. Vilka svårigheter jordbruket kommer att bli utsatt för, när drivmedlen för dessa taga slut efter den 1 september, har statsrådet låtit framskymta, och det är en sak, som man knappast vågar tänka på. Personer, som icke äro jordbrukare, ha kanske ingen möjlighet att sätta sig in i vad traktordriften numera betyder för jordbruket. Vid de jordbruk, som använda traktorer, ha antalet hästar efter hand minskats. Jordbrukarna vilja där icke ha fler hästar än som kan vara ekonomiskt med hänsyn till ett fullt utnyttjande av traktorerna. Statsrådet har också i sitt svar pekat på de svårigheter, som komma att uppstå genom att antalet hästar vid jordbruket kan komma att ytterligare minskas genom statens rekvisition av hästar för krigsmaktens behov.

Man hör mången gång framkastas — i varje fall av icke jordbrukare — att jordbrukarna få återgå till hästdrift. Det är ju, som var och en förstår, nära nog en omöjlighet. Det går icke att skaffa så många hästar, att de kunna helt ersätta traktorerna. Det skulle fordras bl. a. även anställandet av ytterligare folk och därtill kanske ny inventarieuppsättning, då hästar väl i varje fall icke kunna rubba de stora traktorredskapen.

Nu kan det icke förnekas, att även ägare av gengastraktorer ha gripits av en viss misstämning. Vi erinra oss, hurusom statsmakterna i höstas uppmanade jordbrukarna att i största möjliga utsträckning övergå till gengasdrift. Staten bidrog med 1,000 kronor för varje inköpt aggregat, och jordbrukaren skulle ha att betala 1,000 kronor jämte vissa monteringskostnader, uppgående till cirka 300 kronor. Det förefaller mig, som om de sakkunniga därvidlag misslett både statsrådet och jordbrukarna. Det visade sig nämligen, att på varje traktor behöfde vidtagas vissa ändringsarbeten, som man icke räknat med. Kostnaderna för jordbrukarna stannade därför icke vid 1,300 kronor utan uppgingo till 2,300 à 2,400 kronor. Däråt var emellertid ingenting att göra. Det var nödvändigt att få dessa gengastraktorer. Men för dessa jordbrukare uppställer sig nu frågan — och det är den saken som jag i min interpellation har berört och som statsrådet i någon mån har besvarat — om de få startbensin till sina gengastraktorer. Statsrådet ställde i utsikt en viss tilldelning till våren och en extra tilldelning i en del fall, då vårbruket måste utsträckas utöver 14 dagar. Kanhända blir det så ont om bensin, att tilldel-

Svar på interpellation. (Forts.)

ningen därav måste inskränkas till jag skulle nästan vilja säga det onaturliga. Detta vore ytterligare beklagligt. Nog *kan* man driva ett jordbruk, nog *kan* man bereda jorden för sådd utan att utnyttja traktorn till fullo, men skörden blir därefter. Och jag vågar fråga: ha vi råd att få en dålig skörd?

Jag vill icke på något vis sätta ifråga, att icke landets bensin användes på tillbörligt sätt, men tyvärr är det väl så, att många jordbrukare, som förstå, att de skola få svårt att hålla sina traktorer i gång, undra, hur mycket bensin som användes inom försvarsmakten och om det där verkligen sparas på bensinen till det yttersta. Det är en fråga, som ställts många gånger. Behovet av startbensin till gengastraktorerna är ju så jämförelsevis litet gentemot vad som förbrukas bara under en enda dags övningsflyg. Jag vill emellertid icke ställa denna fråga, men vill rikta ett par andra frågor till statsrådet.

Då statsrådet säger, att det skall bli en tilldelning för vårbruket och en extra tilldelning för förlängning av detsamma, avser då statsrådet, att extra-tilldelningen gäller icke bara för själva vårsådden utan även för den drift, som måste ske på försommaren och till vilken i stor utsträckning måste användas traktorer? Kunna vi alltså påräkna startbensin för att hålla traktorerna i gång så gott som hela tiden ända fram till 1 juli? Vidare skulle jag vilja fråga — det förefaller mig icke fullt klart framgå av svaret: få vi startbensin för sommaren och hösten? Finns det säkerhet för att vi kunna få det? Under skörden måste vi ju anlita traktorerna för att draga traktorbindare. Det lära hästarna svårligen kunna göra. Skola vi få en god vintersädsskörd till nästa år, måste jordens bearbetning, plöjning m. m. ske med hjälp av traktorer. Sålunda: kunna vi vänta oss att få bensin även för sommar- och höstbruket? Skulle så icke bli fallet och skulle det uppstå svårigheter att få ens denna lilla mängd bensin, vore det då icke möjligt, att statsrådet låte sakkunniga utreda, huruvida åtminstone icke vissa typer av gengastraktorer kunde omändras därhän, att de kunde startas på samma sätt som bilarna? Jag har förfrågat mig hos en stor firma, som tillhandahåller traktorer. Man ställer sig där mycket tveksam och pekar framför allt på de höga kostnaderna. Men skulle det hela vara endast en kostnadsfråga, får jag vördsamt hemställa, att statsrådet tager under övervägande, huruvida icke staten även därvidlag kan träda emellan såsom skedde när det gällde anskaffande av gasverk.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Den ärade interpellanten ansåg, att han fått ett nedslående svar. Jag är överens med honom om att svaret måste tolkas så, därest man haft förhoppningar om att kunna till största delen fortsätta med traktordrift med flytande importerat bränsle. Men jag vill icke se saken riktigt på det sättet, att vi icke skulle ha möjlighet att kunna klara vår traktordrift. Det är givet, att frågan, huruvida vi skola kunna få en tillfredsställande mängd flytande drivmedel tillgängliga, beror på hur importen ställer sig. Det är just på grund av ovissheten härom, som det är omöjligt att nu kunna säga, i vilken omfattning vi senare under sommaren och i höst kunna räkna med en tilldelning av flytande bränsle till traktorerna. Det är självfallet, att man i det längsta kommer att sörja för att även sådana mindre traktorer, som icke kunna omändras till gegasdrift, skola kunna användas, men i första hand måste man gå in för att de traktorer, som kunna omändras, komma till användning. Det görs allt för att åstadkomma import av oljor även för traktordrift, men det har som bekant icke lyckats i någon nämnvärd utsträckning. Vidare pågår ett forcerat arbete för att utvinna inhemska oljor ur skiffer och tjära m. m. En intensiv verksamhet pågår för att verkligen komma fram till betydande produktion inom landet av flytande bränslen. Jag vill

Svar på interpellation. (Forts.)

försäkra kammaren, att det arbete, som pågår för att på detta område finna nya utvägar, är mycket mera forcerat än man i allmänhet tror.

Beträffande startbensinen räknar jag med att det skall finnas möjlighet att även i fortsättningen tilldela gengasdrivna motorfordon sådana. Det torde därför vara all anledning för dem, som vilja vara säkra på att kunna hålla sin traktordrift i gång, att övergå till gengasdrift. Om någon tid kommer det att tagas ställning till frågan, huruvida man icke behöver avstänga ytterligare en del traktorklasser från tilldelning av flytande bränsle. Jag hoppas, att ett sådant ställningstagande skall kunna göras i så god tid, att de omändringar, som behöva vidtagas på traktorerna, icke skola hindra, att traktorerna kunna vara i full användning vid höstbruket.

I detta sammanhang är det kanske skäl framhålla, att det är nödvändigt att iakttaga all möjlig sparsamhet med startbensinen. Men med sådan sparsamhet är det, som jag nyss sade, sannolikt, att vi skola kunna klara den tilldelning, som behövs för starterna. Jag vill även peka på att de tekniska framsteg, som undan för undan göras på detta område, synas göra det möjligt att så småningom komma ifrån en hel del besvärligheter, som nu vidlåda gengasdriften.

Vad angår sparsamhet i allmänhet med bensinen tror jag mig kunna försäkra interpellanten, att därvidlag görs nu allt för att man icke skall slösa med bensinen utan i stället spara den så mycket som möjligt. Alla militära transporter och dylikt ske numera på annat sätt än med bensindrivna fordon, och allt eftersom tiden går söker man mer och mer inskränka bensinens användning till att avse endast sådana militära områden, där det är absolut nödvändigt att använda bensin. Det är ju så, att svårigheterna för jordbruket gå ut över hela vårt folkhushåll, om vi icke kunna komma till en tillfredsställande brukning. Givetvis få vi därför försöka övervinna dessa svårigheter så gott det går. Jag kan försäkra interpellanten, att såväl hos bränslekommissionen som hos mig, som i viss mån har att svara för detta område, förefinnes det allra största intresse för att kunna säkra traktordriften vid jordbruket av hänsyn just till det behov vi ha av att trygga vår folkförsörjning. Men jag vill samtidigt passa på att säga, att det föreligger krav även från andra håll, exempelvis från fisket, där det också är fråga om folkhushållningen. Här föreligger ett avvägningsproblem, som sannerligen icke är så lätt att bemästra. Det föreligger även krav från andra håll, vilket allt gör, att man kanske ibland nödgas vara njuiggare än som kan förefalla rimligt. I varje fall saknas det icke förståelse för de svårigheter, som interpellanten här dragit fram.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Herr statsrådet nämnde, att undan för undan komma en del olika traktorköpare att avstängas från tilldelning av flytande bränsle och därigenom ställas inför nödvändigheten av att övergå till gengasdrift. Ja, det är någonting som vi väntat. Men å andra sidan är det en sak, som borde litet närmare undersökas, och det är priserna på gengasaggregat.

Jag tycker, att priskontrollnämnden skulle kunna göra allmänheten en betydande tjänst, om den kontrollerade priserna på gengasaggregat. Man får så ofta höra, att det är så dyrt med dessa anordningar, att man av den anledningen drar sig för att anskaffa dem. Jag tycker, att när priset för ett dylikt aggregat går upp till 2,000 kronor, och kanske icke stannar vid detta, så är det litet för höga kostnader för en sådan sak. Å andra sidan skulle säkerligen inköpen av gengasaggregat komma att ökas, därest man hade litet mera trygghet för att det ligger ett värde bakom vad man får för denna höga summa. Hur det än är måste jordbrukaren sköta vår- och höstbruket, men

Svar på interpellation. (Forts.)

med anledning av de kostnader, som äro förknippade med att montera gengasaggregat på traktorerna, resonerar jordbrukaren mången gång som så: jag sår väl så mycket jag hinner, ty jag vill icke taga denna kostnadsökning, när mina omkostnader redan förut äro så höga. Det är därför alldeles nödvändigt, att man från statsmakternas sida försöker få kontroll över priserna på gengasaggregaten.

Herr statsrådet Domö: Herr talman! En viss sådan kontroll verkställes redan. Det har dessutom vidtagits åtgärder för att förbilliga gengasaggregaten. Det är som bekant så, att staten genom gengasbolaget har lämnat subventioner till traktorägare för att dessa skulle få gengasaggregat till sina traktorer till ett billigare pris än det som gäller för samma aggregat till andra ändamål.

Herr Barnekow: Herr talman! Jag skulle bara vilja till herr statsrådet framställa ytterligare en anhållan, nämligen att herr statsrådet ville låta bränslekommissionen eller annan lämplig myndighet utarbeta en liten instruktion för traktorägarna angående startandet av gengastraktorer. Det går nämligen i allmänhet åt mera bensin till starten än vad som borde behövas, men hittills har detta säkert varit ganska ofrånkomligt. Jag frågade en traktorskötare om vilken bensinmängd han behövde använda till starten, och han förklarade då: vi behöva starta flera gånger om dagen, därför att voden innehåller för mycket vatten. Vi få starta två à tre gånger om dagen extra för att tappa av vatten. Det blir åtskilliga liter varje gång, och det gör, att det åtgår mera bensin än det borde göra. Jag tror, att en populär och tydlig instruktion, som kunde överlämnas till alla traktorskötare, skulle vara till nytta.

Herr statsrådet Domö: Herr talman! Denna anhållan från interpellanten skall jag givetvis beakta. Jag vill emellertid erinra mig, att man genom jordbrukstekniska föreningen eller någon annan sammanslutning redan har gått i författning om utgivande av en sådan instruktion. Jag vill minnas, att jag på flera håll i fackpressen sett detta omnämnt. Men jag skall, som sagt, givetvis taga reda på, huru det förhåller sig med denna sak.

Herr Sjögren: Herr talman! Beträffande herr Barnekows fråga om en instruktionsbok för gengasskötare vill jag säga, att en sådan har redan utgivits av jordbrukstekniska föreningen, och den är nu ute i en tredje upplaga. Det är ju så, att utvecklingen på detta område har gått mycket snabbt framåt och nödvändiggjort nya instruktioner undan för undan. Jämsides med denna publicistiska verksamhet på området har också ett mycket stort antal kurser varit anordnade av jordbrukstekniska föreningen i samarbete med lantbrukshögskolans maskintekniska institution. Beträffande Skåne, som väl herr Barnekow i detta fall har största intresset av, kan jag meddela, att genom Alnarps lantbruksinstitut och dess olika organ har det varit anordnade ett flertal sådana kurser i Skåne. I de olika hushållningssällskapens regi ha också dylika kurser varit anordnade med biträde av jordbrukstekniska föreningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8.

Föredrogos var för sig och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 199, angående räntan å lån från egnahemslånefonden; och

nr 200, angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 7, angående regleringen för budgetåret 1941/42 av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

*Utgifterna
under riks-
statens sjunde
huvudtitel.*

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragning av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkterna 22—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkterna 29—32.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33, angående bidrag till skattetyngda kommuner.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 49 av sjunde huvudtiteln föreslagit riksdagen att dels till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1941/42 anvisa ett förslagsanslag av 16,500,000 kronor, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att under år 1941 av anslaget använda ett belopp av högst 500,000 kronor för beredande av understöd åt synnerligt skattetyngda kommuner med avvikelse från de i förordningen den 16 december 1927 (nr 462) stadgade grunderna beträffande dylikt understöd.

*Bidrag till
skattetyngda
kommuner.*

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande framställning hade utskottet till behandling upptagit två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 146, i första kammaren av herr *K. A. Johanson m. fl.* och den andra, nr 182, i andra kammaren av herr *Hage m. fl.*, däri hemställdes, att riksdagen måtte, utöver i statsverkspropositionen nu upptagna belopp, för skatteutjämning uppföra ett lämpligt belopp, förslagsvis 2 miljoner kronor, för att — på sätt, som i motionen antytts eller i övrigt bestämdes — åstadkomma en mera tillfredsställande skattelättnad främst för de allra hårdast skattetyngda kommunerna.

Utskottet hemställde,
att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt avslag å motionerna I: 146 och II: 182 måtte

a) till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1941/42 anvisa ett förslagsanslag av 16,500,000 kronor;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att under år 1941 av anslaget använda ett belopp av högst 500,000 kronor för beredande av understöd åt synnerligt skattetyngda kommuner med avvikelse från de i förordningen den 16 december 1927 (nr 462) stadgade grunderna beträffande dylikt understöd.

Bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

Vid punkten fanns fogad reservation av herr *Karl Andersson*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Hage**: Herr talman! Då jag i egenskap av ålderspresident yttrade mig vid början av denna riksdag, tillät jag mig säga några ord om de s. k. skattetyngda kommunerna och särskilt om de hårdast skattetyngda kommunerna. Jag sade därvid, att man borde ägna en erkänslans tanke åt dessa skattetyngda kommuner och att man snarast möjligt borde bereda dem en något ökad skatteutjämning. Det var ingen som opponerade sig emot detta uttalande, utan tvärtom kom en och annan riksdagsman till mig och sade, att han ansåg det vara mycket lämpligt att föra på tal en sak, som var så aktuell som denna fråga ändå är. Ty det är oerhört dystra förhållanden, som råda i dessa kommuner, där kommunalskatten tillsammans med statsskatten är så hög, att man rent av förvånar sig över, att folk kan leva under sådana ekonomiska förhållanden, som där råda.

Med hänsyn härtill väckte jag tillsammans med ett par partivänner och andra riksdagsmän en motion, vilken nu här föreligger till behandling. Den har — såsom jag i förväg visste — blivit avstyrkt av utskottet, men det finns dock en reservant till utskottets utlåtande. Trots detta kommer jag här att säga några ord om denna sak, bl. a. därför att saken på sätt och vis har aktualiserats än mera just nu i samband med det yttrande, som avgivits av t. f. underståthållare Sandström.

Jag vill passa på att säga, att det är naturligtvis icke och har aldrig varit min mening att taga upp hela det allmänna skatteutjämningsproblemet till diskussion. Om det blir fråga om den stora, allmänna skatteutjämningsen här i landet, så kan icke en enkel riksdagsman över huvud ha någon utsikt att få fram en sådan sak, utan det måste bli regeringens uppgift att föra fram en så stor fråga. Däremot har jag i min motion inriktat mig på ett något mindre mål, nämligen att man skall söka åstadkomma ett provisoriskt tillägg till de alla hårdast skattetyngda kommunerna, så att dessa skattetyngda kommuner åtminstone kunde få sin skatt nedsatt till en något så när rimlig summa per inkomstkrona. Nu existerar exempelvis en kommun i mitt län, Överkalix, som sedan den fått sin tilldelning av skatteutjämningsen likväl har en nettoskatt på 21 kronor 55 öre per skattekrona. Därtill ha vederbörande naturligtvis att betala statsskatt, som även ökat, och en hel del andra skatter och utgifter, som följa med de tider som äro. Nu har jag tänkt mig, att man genom anslående av ett mindre anslag — jag kallar dessa 2 miljoner kronor, som vi motionärer begärt, för ett *mindre* anslag i detta sammanhang — skulle kunna komma ned till att dessa hårdast skattetyngda kommuner skulle få en 17 å 18 kronor i nettoskatt. Men även om detta bifölles, skulle avståndet i uttaxeringen bli oerhört stor mellan dessa, som hade att betala en skatt på 17 å 18 kronor per skattekrona, och den lägsta skatt, som nu uttaxeras, nämligen inom Lovö kommun, där man har en skatt på 6 kronor 48 öre, inklusive landstingsskatt. Det blir ändå ett oerhört långt avstånd, som vi hoppas så småningom i någon mån kunna justera, men som jag icke nu inriktat mig på att få bort.

Varför jag särskilt intresserat mig för detta spörsmål är därför, att jag representerar ett län, Norrbottens län, där flera skattetyngda och synneligen hårt skattetyngda kommuner existera. Av Norrbottens läns 25 landskommuner tillhöra 18 stycken gruppen mest skattetyngda kommuner i landet med en nettotaxering av lägst 17 å 18 kronor och högst kronor 21:55, inklusive landstingsskatt m. m. Jag hoppas, att kammarens ledamöter förstå och icke på

Bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

något sätt kritisera detta, om en representant för ett sådant län någon gång vågar föra fram en motion av detta slag och påminna om tillvaron av ett dylikt olidligt förhållande och behovet av att det snarast möjligt göres åtminstone någonting på detta område. Nu förhåller det sig för övrigt, såsom vi alla veta, på det sättet, att såvitt man nu kan se kommer den allmänna skatteutjämning, som man ställt i utsikt sedan flera år tillbaka, att bli uppskjuten undan för undan. Icke minst denna omständighet är en orsak till att man måste anse det vara rimligt, att åtminstone de allra hårdast skattetyngda kommunerna få någon liten hjälp under denna övergångstid.

Nu anför utskottet med anledning av motionen, att det pågår en utredning om detta. Det är riktigt; det har jag också berört i min motion. Därutöver har tillkommit det förslag, som framförts av t. f. underståthållaren Sandström. Han har under sin utredning även kommit till, att man borde åstadkomma en skatteutjämning mellan kommunerna. Hans förslag har emellertid väckt en oerhörd kritik. Jag vill i detta sammanhang säga, att — även om jag icke anser, att man kan gå den väg för en skatteutjämning, som herr Sandström föreslår — så vill jag ändå från denna plats såsom representant för de skattetyngda kommunerna rikta ett tack för att saken har aktualiserats av herr Sandström, även om det, som sagt, torde vara svårframkomligt att gå den väg, som han tänkt sig. Att åstadkomma precis lika höga kommunalskatter, inklusive landstingsskatter, i alla kommuner är nog en utopi. Den tiden, då detta har genomförts, får jag åtminstone såsom ålderspresident icke uppleva. Men det kan ju hända, att en del av de yngre i kammaren kunna komma att få uppleva en sådan tidpunkt. Det tjänar emellertid ingenting till att i sådana här ting syssla med utopier, utan det är bäst försöka inrikta sig på något, som det kanske finns möjlighet att nå. Mina aspirationer sträcka sig härvidlag icke längre än till att söka åstadkomma något slags skatteutjämning, som *minskade* den nuvarande skatteskalans längd, då den nu sträcker sig från kronor 21:55 till kronor 6:48. Det borde bli åtminstone någon liten utjämning, som visserligen icke resulterade i att alla kommuner finge lika hög kommunalskatt, men i alla fall gjorde, att avståndet icke bleve så fruktansvärt stort, som det nu faktiskt är. Jag tror som sagt icke, att det sandströmska förslaget har någon större utsikt att gå igenom i den form det förts fram. Man känner ju människorna. Det vore ju nämligen att fordra för mycket av altruism exempelvis av en skattebetalare i Lovö, där hela det kommunala utdebiteringsbehovet per skattekrona är 6 kronor 48 öre, att han så att säga skulle skänka exempelvis Överkalix kommun det skattebelopp, som ligger mellan 6 kronor 48 öre och 10 kronor. Människorna äro nu en gång icke sådana. Jag skulle tro, att det finns många i denna kammare, som representera sådana där skattelätta kommuner och som resonera enligt den gamla historiska satsen: »vad angår mig Polens affärer?» I de skattelätta kommunerna har man sitt på det torra och är inte vidare intresserad av att göra något för de skattetyngda.

Det är alltså så, att jag tror, att av det sandströmska förslaget är det omöjligt att realisera förslaget om en gemensam kommunalskatt på 10 kronor (inklusive landstingsskatt m. m.). Det finns en annan väg, som säkrare leder till målet, och det är att man undan för undan fortsätter att överflytta de bördor, som nu åvila kommunerna, på staten. Därjämte bör man ha kvar ett betydande anslag till skatteutjämning. På den vägen tror jag att man kommer bäst fram.

Utskottet har nu med anledning av denna motion framfört vissa synpunkter på denna fråga. Sälunda säges bland annat, att motionen själv påvisar, att de hårt skattetyngda kommunerna redan få ett mycket stort tillskott av statsmedel, eller med andra ord att staten genom skatteutjämningen tar på sig en

Bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

mycket betydande del av dessa de hårt skattetyngda kommunernas bördor. Detta är riktigt, men trots det kvarstår det faktum, att en hårt skattetyngd kommun — exempelvis uppe i Norrbotten — inklusive landstingsskatt har en kommunalskatt på 21 kronor 55 öre. Detta visar, att det icke räcker med nuvarande statsbidrag, om man vill åstadkomma en någorlunda rimlig skatt i alla kommuner.

I detta sammanhang säger utskottet i fråga om ytterligare tilldelning av anslag: »En utvidgning på sätt motionärerna föreslagit av ramen för ifrågasvarande understöd synes utskottet med hänsyn härtill icke böra vidtagas utan beaktande av de återverkningar på den kommunala beskattnings- och utgiftspolitik, som kunna befaras.» Detta uttalande skulle på ren svenska betyda, att dessa hårt skattetyngda kommuner skulle komma att slösa med pengarna, om de finge en högre tilldelning av skatteutjämningsmedel. Ja, det är ju möjligt att så skulle komma att bli förhållandet i något enstaka fall, men för min del vill jag bestämt säga ifrån, att icke kommer det att gälla kommuner med en skatt på 18 à 22 kronor. De ha ju nämligen redan en så oerhörd skattebörd att bära, så att de överhuvud taget icke kunna slösa med sina utgifter. Av egen erfarenhet vågar jag tvärtom säga, att dessa skattetyngda kommuner, särskilt då de i Norrland, på alla möjliga tänkbara sätt måste hålla tillbaka sina utgifter. De ha med andra ord en så låg kommunal status som överhuvud taget kan tänkas. Detta uttalande från utskottets sida kan sålunda icke ha avseende å de kommuner, som jag syftar på i min motion.

Vidare framhålles det i utskottsutlåtandet, att kontrollen bör göras effektivare, om man skall gå vidare på denna väg. En sådan kontroll bör också gärna komma till stånd särskilt då det gäller kommuner, där fastighetstaxeringen icke är riktigt effektiv. Men även om man tar till den hårdast tänkbara fastighetstaxering i dessa kommuner med deras små materiella värden, blir skattetrycket ändå oerhört hårt, och trots skatteutjämningsbidraget kommer på grund av det ringa antalet skattekröner skattebelastningen att bli mycket tung.

Jag skall inskränka mig till det nu anförda som motivering för motionen. Det är klart, att en motion sådan som denna avstyrkts av vederbörande utskott. Då brukar man ju anse, att det icke överensstämmer med parlamentarisk kutym i denna kammare att yrka bifall till en sådan motion. Gällde det här en mindre sak, skulle jag också böja mig för denna kutym och avstå från att framställa något yrkande. Nu är emellertid denna sak, enligt mitt sätt att se, så stor och betydelsefull och gäller en så stor del av det län jag representerar att jag, trots denna kutym, kommer att yrka bifall till motionen. Jag vet ju, att jag icke har någon utsikt att få mitt yrkande bifallet. Men jag betraktar yrkandet som sådant som en *opinionsyttring* från de synnerligen skattetyngda kommunernas sida. Jag har den uppfattningen att det enda sättet att få en sådan här sak igenom här i riksdagen är att man då och då för fram den och på så sätt åstadkommer en opinion till förmån för densamma. Då kanske det går till slut, låt vara att det icke är alldeles säkert. Från min riksdagsmannabana känner jag emellertid till, att bara man varit envis och motionerat gång på gång, så har det till slut i vissa fall lyckats. Som en opinionsyttring alltså för att de mest skattetyngda kommunerna med en utdebitering på 18—22 kronor skola bli hjälpta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Jag anser, att i väntan på den stora reform, som väl en gång skall komma, någonting bör göras för skattedragarna i dessa skattetyngda kommuner. Mången gång förstår man icke, hur de kunna klara sina ekonomiska förhållanden. Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den föreliggande motionen

Bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

om ett anslag på förslagsvis 2 miljoner kronor för åstadkommandet av en mera tillfredsställande skattelättnad främst för de allra hårdast skattetyngda kommunerna.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Det är självfallet att när kammarens ålderspresident vid riksdagens början håller sitt väl genomtänkta och vackra anförande ingen av kammarens ledamöter på något sätt vill opponera mot honom. Men när sedan herr ålderspresidenten uppträder som motionär och förfäktar vissa meningar, är det klart att han i det avseendet är underkastad samma regler som vi andra.

Det är nu min uppgift i dag att säga några ord till polemik mot vad herr ålderspresidenten nyss anført. Jag vill emellertid redan från början säga, att denna polemik gäller nog icke så mycket själva saken. Jag tror att utskottet i det avseendet väl förstår, att det problem, som upprullas i förevarande motion, är så pass stort, viktigt och betydelsefullt att det bör ägnas all möjlig uppmärksamhet. Detta framgår ju också av utskottsutlåtandet. Men här är det ju närmast fråga om omfattningen och hastigheten i utvecklingen på detta område. Då det gäller särskilt detta sista vill jag erinra om, att anslaget till skatteutjämning i årets riksstat uppförts med 15 miljoner kronor. Nu föreslås av Kungl. Maj:t ett belopp, som också utskottet tillstyrkt, på 16.5 miljoner kronor — således en ökning med 10 %. Som ökning betraktat är det ju icke något så oväsentligt.

Vi ha inom utskottet den uppfattningen att denna fråga om skatteutjämningen givetvis bör ägnas uppmärksamhet. Vi tro också att det föreliggande förslaget innebär bevis just för denna vår inställning. Sedan är det ju självfallet, att man kan diskutera de former efter vilka man skall gå fram. Vi i utskottet ha trots oss finna, att motionärerna här vilja skapa ett nytt slag av skatteutjämningsbidrag. Man talar ju nämligen om, att det skulle beviljas 2 miljoner kronor utöver det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet för att man på ett mera tillfredsställande sätt skulle kunna bereda skattelättnad främst åt de allra hårdast skattetyngda kommunerna. Det är innebörden av detta särskilda begrepp eller denna terminus technicus, som vi ha litet svårt att förstå. Det nuvarande skatteutjämningsbidraget drar ju så att säga ner de skattetyngda kommunerna till en ganska jämn nivå, där skillnaden i det verkliga skatetrycket efter skatteutjämningen blir betydligt mindre än före densamma. Motionärerna ha ju i det avseendet själva bidragit till att sprida upplysning om det verkliga förhållandet. Sälunda finner man av en ganska omfattande tabell i motionen, att vissa kommuner ha ett debiteringsbehov per skattekrona på över 43 kronor, ja i ett fall på mer än 45 kronor, medan andra ha ett debiteringsbehov av 30 kronor. Det är ju självklart att de kommuner, som ha ett debiteringsbehov över 40 kronor, äro betydligt mera skattetyngda än de som ha ett sådant behov av bara 30 kronor. På tal om hur den nuvarande skatteutjämningen verkar kan jag ju erinra om den kommun, som herr Hage nyss berörde i sitt anförande, nämligen Över-Kalix i Norrbotten. Denna kommun har ett debiteringsbehov enligt tabellen i motionen på 43 kronor 74 öre. Efter avdrag för skatteutjämningsbidraget blir det kvar 21 kronor 55 öre. Men i Nora i Västernorrlands län utgör hela det kommunala utdebiteringsbehovet 30 kronor 88 öre — sålunda betydligt mindre än i Över-Kalix — men efter avdrag för statsbidraget 21 kronor 64 öre, alltså något mer än i Över-Kalix.

Då blir frågan var man skall sätta gränsen och vad som skall förstås med uttrycket eller termen skattetyngd kommun. Utskottet har icke kunnat ge någon anvisning i det avseendet, och därför har det icke kunnat tillstyrka bifall till motionen. För egen del har jag, herr talman, den uppfattningen, att om

Bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

man skall kunna åstadkomma en större utjämning i fråga om skattetrycket så måste detta ske genom att man ställer större belopp till Kungl. Maj:ts förfogande för skatteutjämningsändamål så att man får ner en kommuns verkliga skattetryck efter skatteutjämningen från låt mig säga 20 kronor enligt tabellen till ett lägre tal. I det avseendet behöver man då icke skapa någon ny term, utan man behöver endast ha ett större belopp att fördela med resultat att skattetrycket utjämnas. Om den saken tror jag icke att det råder några delade meningar utskott och motionärer emellan. Frågan är allenast, som jag sade i början av mitt anförande, att man disputerar om möjligheterna att av statsmedel få fram erforderliga belopp. Det är sålunda endast fråga om omfattningen och hastigheten i det hela.

Jag vill för övrigt upplysa den ärade motionären om att hans medmotionär i första kammaren, som står antecknad såsom reservant till utskottets utlåtande på denna punkt, icke yrkade bifall till motionen, utan nöjde sig med ett anförande, i vilket han betonade behovet av ökad uppmärksamhet till åstadkommandet av en jämnare fördelning av skattetrycket. I detta reservantens uttalande tror jag att jag kan instämma å hela utskottets vägnar. Men i det avseendet måste man invänta ett förslag från de myndigheter, som ha bättre överblick och bättre tekniska arrangemang än vad ett riksdagsutskott har.

Jag ber, herr talman, att med åberopande i övrigt av utskottets motivering få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall icke fortsätta debatten så synnerligen länge, men till vännen Eriksson i Stockholm, som tycktes mena, att det var en överloppsgärning att yrka bifall till motionen, vill jag säga, att de absurda förhållandena på detta område mycket väl motivera ett sådant yrkande, som stryker under att här är någonting som bör rättas till. Herr Eriksson i Stockholm erkände ju också detta när han antydde, att det var rimligt att man fick ner det oerhörda skattetrycket i Över-Kalix m. fl. kommuner. Herr Eriksson i Stockholm nämnde ingen siffra, men jag åtminstone fick den uppfattningen av hans anförande, att han ansåg, att man borde inrikta sig på att få ner skatten till 18 à 19 kronor. Såvitt jag förstår innebär detta, att utskottet anser det orimligt, att utdebiteringen skall överstiga 19 kronor.

En annan omständighet, som härvidlag spelar in, är att man numera försöker få till stånd småindustri av olika slag på landsbygden. Det visar sig nu nästan omöjligt att få i gång en sådan industri på sådana här orter. Så fort det finns någon möjlighet flyttar folk i stället. Hårtill komma också de oerhörda skatterestantierna i dessa kommuner.

Herr Eriksson i Stockholm nämnde vidare att om man överhuvud taget skall kunna åstadkomma något på detta område så måste bestämmelserna härför utformas av statliga myndigheter. Såvitt jag förstår har riksdagen i fråga om den nu existerande skatteutjämningen icke gett sig in på att utforma de olika detaljbestämmelserna. Riksdagen har endast givit de allmänna direktiven, och sedan ha detaljbestämmelserna utformats av vederbörande statliga förvaltningsorgan. De personer, som syssla med dessa skatteutjämningsfrågor, äro så förfarna att jag är övertygad om, att bara riksdagen beviljar dessa 2 miljoner kronor, så skola de visa sig skickade att bemästra problemet och skaffa oss en skatteutjämning, som är både lämplig och rimlig.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till det nu anförda och yrkar allt fortfarande bifall till motionen.

Herr Andersson i Hedensbyn: Herr talman! Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma i herr Hages anförande, men en viss passus i utskottets

Bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

motivering ger mig ändå anledning säga några ord. Det förefaller nämligen, som om utskottet skulle leva i den föreställningen, att vi skulle vara slösaktiga i de skattetyngda kommunerna och att detta skulle vara anledningen till att vi ha så hög skattebörda. Mot en sådan föreställning ber jag, herr talman, att få uttala min bestämda protest, ty det är icke så, att det är slöseri, som gör, att vi ha så stora skatter. Det är i stället det svaga skatteunderlaget, som medför, att vi icke kunna finansiera alla de kommunala utgifter, som äro föranledda främst av statsmakternas egna föreskrifter särskilt på det sociala området.

Vad särskilt Norrbotten beträffar har ju problemet fått en viss belysning i den interpellationsdebatt, som gällde Norrlandsutredningen. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på det förhållandet, att staten rår om 70 å 80 procent av naturtillgångarna i Norrbotten. Det är alldeles självfallet, att ett sådant förhållande måste ha ett ofantligt inflytande på folkförsörjningsfrågan, och det är dock på folkförsörjningens läge, som skatteunderlaget i sin tur beror. Det kan kanske icke skada att fästa uppmärksamheten därpå, att i detta län, där staten rår om 70 å 80 procent av naturtillgångarna, leva 17 procent av befolkningen mer eller mindre på fattigvården, medan motsvarande antal för landet i sin helhet rör sig om 7 procent.

Om nu riksdagen ville tillmötesgå vår framställning i motionen och anslå 2,000,000 kronor till extra skatteutjämning, så tror jag, att riksdagen skulle kunna känna med sig att den endast gjort så att säga en rättfärdighetsak. 2,000,000 kronor i extra skatteutjämning betyder ju i och för sig icke så mycket, men det skulle väl ändå betyda, att de mest skattetyngda kommunernas samlade skattetryck kanske skulle kunna sänkas med ett par kronor, och det betyder ju ändå något.

Att såsom invändning mot förslaget åberopa pågående utredningar i skatteutjämnande syfte tycker jag icke i detta sammanhang är berättigat. Ett extra anslag nu behöver för visso icke rubba dessa utredningar, som ändå givetvis kunna gå sin gilla gång. Man får ju hoppas, att resultatet av dessa utredningar skall bli, att vi tillföras ytterligare och än mera effektiva samt för framtiden bestående skattelättnader.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till de likalydande motionerna I: 146 och II: 182; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 34.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 35.

Lades till handlingarna.

Punkterna 36—41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

Punkten 43.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 44.

Lades till handlingarna.

§ 10.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av krigsflygfält m. m.;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt markområde i Karlsborg;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga markområden i Hälsingborg;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av enligt lagen den 13 juni 1921 om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällda ägor och rättigheter fattade beslut om försäljning av vissa för Bodens bys m. fl. skifteslag samfällda markområden m. m.;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för K. E. Nygren m. fl. från ersättningsskyldighet;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet av vissa haverikostnader;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m.;

nr 75, i anledning av väckta motioner om åtgärder för bekämpande av de reumatiska sjukdomarna i riket; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga fastigheter m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 77, i anledning av väckt motion om en elektrisk kabel till Gotland; och anförde därvid

*Elektrisk
kabel till
Gotland.*

Herr **Gardell**: Herr talman! Då jag nu begärt ordet, är det dels för att uttala ett tack till statsutskottet för den välvilliga behandlingen av min motion, dels för att meddela, att den elektriska kraftförsörjningen på Gotland är särskilt efterbliven. Det är cirka 62 procent av hushållen på landsbygden, som sakna elektrisk kraft. Huvudorsaken därtill är brist på vattenfall. Skulle strömproduktionen minska på grund av brist på koks och stenkol, kan befaras, att ännu flera hushåll samt militära förläggningar, industrier, samhällen samt Visby stad och samtliga sjukvårdsinrättningar bliva utan kraft och lyse. Utskottet finner därför förslaget om strömtillgångens säkerställande genom en kabel från fastlandet behjärtansvärt samt skriver, att »Gotlands försörjning med elektrisk kraft läser vara ett beredskapsspörsmål av den betydelse, att detsamma ägnas tillbörlig uppmärksamhet».

Jag uttalar den förhoppningen, att Kungl. Maj:t även delar utskottets uppfattning och så fort ske kan låter säkerställa strömtillgången medelst utförande av en kabelanläggning från fastlandet. Herr talman! I detta läge har jag intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån för tillverkning av röntgenfilm m. m.

Lån för till-
verkning av
röntgenfilm.

I propositionen nr 163 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 7 mars 1941, föreslagit riksdagen att till Lån för tillverkning av röntgenfilm m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 600,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte till Lån för tillverkning av röntgenfilm m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 600,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Bernhard Nilsson, Ekströmer* och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till Lån för tillverkning av röntgenfilm m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 350,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Eriksson** i Frägsta: Herr talman! Till detta utlåtande är fogad en reservation, undertecknad av herr Bernhard Nilsson m. fl. Jag vill då först säga, att vi med vår reservation icke avsett att på något sätt stoppa upp en tillverkning, som utan tvivel är mycket nödvändig och värdefull för landet särskilt i de tider, vi nu leva i, utan att reservationen närmast är föranledd därav, att vi äro något betänksamma beträffande det belopp, som det här är fråga om. Vi anse, att det gäller ett tämligen stort belopp, som kanske icke direkt kommer att gagna tillverkningen av röntgenfilm m. m. i annan mån än att gälda en tidigare intressents insatser i företaget. Man har den känslan att när detta företag startades, då tänkte man driva en affärsmässig rörelse, därvid man kanske även var beredd att taga vissa risker. Nu visar det sig, att när staten skall bli intressent i företaget, därmed följer skyldighet för staten att övertaga alla risker. Det är svårt för en lekman att yttra sig på detta område, där det gäller finansiella frågor men framför allt i frågor av teknisk natur. Man borde emellertid kunna tänka sig, att om staten blir nödsakad att säkra tillgången på film, kunde staten påräkna intresse från den, som tidigare med viss risk satsat pengar i företaget. Det är sålunda den från lekmannasynpunkt kanhända mycket enkla spekulationen, som ligger bakom min uppfattning, att statsmakterna böra få komma undan litet billigare ibland och icke alltid vara tvungna att trots de brydsamma tiderna till hundra procent garantera alla de risker, som en enskild man tidigare tagit när tillverkningen och försäljningen av varan blir säkrad.

Detta är, som sagt, motivet för mitt ställningstagande i denna fråga. Det finnes kanske några dunkla punkter, som jag icke skall ge mig in på. Emellertid har nu frågan kommit i ett annat läge, sedan första kammaren beslutat återremittera ärendet till utskottet för förnyad behandling. Det vill sålunda synas, som om man i första hand kommit till det resultatet, att frågan tarvar en mera ingående utredning. Jag skulle därför vilja frånträda min reservation och i stället i enlighet med första kammarens beslut även för min del yrka återremiss till utskottet för förnyad behandling av frågan.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Till föreliggande yrkande anför utskottet, »att den föreslagna lånetransaktionen inrymmer föreskrifter, som knappast skulle kunna undgå att väcka betänkligheter och röna kritik om normala förhållanden vore rådande». Jag är icke ense med utskottet i detta yttrande. Jag anser nämligen, att så onormala förhållanden kunna aldrig inträda, att deras förekomst skulle kunna användas som argument för att staten skulle ingå i en sådan affär, som här föreslås. Man kan vara fullständigt övertygad om att, därest icke industrikommissionen hade den sammansättning den har, skulle förslag av här föreliggande art aldrig komma på riksdagens bord. Jag ser nämligen förslaget såsom typiskt för en kriskommission, där det sitter ledamöter och »rådgivare», som samtidigt representera 167 bolag med ett sammanlagt aktiekapital av 1,478,563,960 kronor.

Industrikommissionen har alltså föreslagit, att riksdagen skall anslå 600,000 kronor såsom lån för tillverkning av röntgenfilm. Regeringen och utskottet ha faktiskt tillstyrkt med den motiveringen, att man skall säkerställa tillverkningen av röntgenfilm inom landet, och för detta ändamål kan man inte se sig någon annan utväg än att anslå 600,000 kronor såsom lån till ett bolag, som eljest efter två års verksamhet tydligen är moget för att träda i likvidation. Av detta belopp skola icke mindre än 251,000 kronor användas för att till industriens ägare återbetala av honom däri investerat kapital, d. v. s. att staten skall kratsa kastanjerna ur elden åt direktören Claes Andersson i fråga om ett av de många bolag, i vilka herr Andersson ensam utgör styrelse och praktiskt taget innehar alla aktier. Staten skall rädda 251,000 kronor åt en sådan »representant för näringslivet», som bildar bolag i mängd — en av handlingarna att döma typisk representant för dem, som spekulera i krisens speciella förtjänstmöjligheter. Direktör Claes Andersson äger praktiskt taget alla aktier i A.-B. Ceaverken och utgör ensam dess styrelse. Försäljningen av Ceaverkens produkter sker genom ett annat bolag, Ceaverkens generalagentur A.-B. Styrelsen för även detta bolag utgöres endast av herr Claes Andersson. Ceaverken har en skuld till A.-B. Nordkap. Ägarna till aktierna i A.-B. Nordkap äro herr Andersson och hans familj, och herr Andersson utgör styrelse. Men det finns ännu ett bolag i denna underliga familjebolagshärva, fastän det icke framgår av riksdagstrycket, nämligen Nordiska kapsylfabriks A.-B. Jag kan icke tänka mig, att det är detta bolag, som i riksdagshandlingarna benämnes A.-B. Nordkap. Även i Nordiska kapsylfabriks A.-B. utgör herr Claes Andersson ensam styrelsen, och detta bolag har till ändamål enligt bolagsordningen: »Att idka fabriks- och handelsrörelse samt annan därmed förenlig verksamhet ävensom att förvärva, förvalta och försälja aktier.» Det är sanneligen en underlig sammanställning av verksamhetsgrenar. Men bolag av skiftande former äro tydligen bra att ha, om man vill tillrättalägga läget i ett av bolagen för att kunna göra goda affärer med staten genom förmedling av industrikommissionen.

I regeringspropositionen presenteras en balansräkning för A.-B. Ceaverken per 31 december 1940. Av denna balansräkning framgår följande: Fastigheten är bokförd till anskaffningsvärdet år 1939. Inga avskrivningar äro gjorda på två år. Om taxeringsvärdet lämnas inga upplysningar. Så har man en post »patent, recept och metoder», motsvarande en utbetald ersättning till en emulsionsmästare för recept och metoder. Inga avskrivningar på denna post äro gjorda under loppet av två år. Ett sunt företag skulle ha avskrivit en sådan post redan första året och detta alldeles särskilt som de produkter, man får, enligt de använda metoderna, ju inte äro prima produkter enligt utskottets eget uttalande. Industrikommissionen ger själv följande underbetyg åt produkterna: »Tämligen god kvalitet, dock icke jämförbar med de bästa utländska fabri-

Lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

katen. De torde dock vara fullt användbara för sitt ändamål.» Om vanliga avskrivningar gjorts å fastigheten under åren 1939—1940, hade värdet av denna i balansräkningen per den 31 december 1940 minskat med 30,000 kronor och posten »recept, patent och metoder» skulle också ha avskrivits med 68,000 kronor. Huru skulle då balansräkningen sett ut, när den framlagts för riksdagen? Då skulle tillgångarna minskat med 98,000 kronor, d. v. s. att i realiteten är hela aktiekapitalet förbrukat och företaget är skyldigt att träda i likvidation, såvida inte riksdagen godkänner industrikommissionens och regeringens förslag och räddar detsamma. Trots att inga avskrivningar skett, gick företaget år 1939 med en förlust av 1,287 kronor, och år 1940 lämnade det en vinst på endast 372 kronor.

Affärer av sådant slag, som det här är fråga om, ske alltid med en tillsats av deklarerad omtanke om det egna älskade fosterlandet från deras sida, som ha att vinna på affären. Så även här. Direktör Andersson ämnar överlåta fabriken till någon utländsk firma. Men så har han kommit att tänka på att då kunde rörelsen kanske komma att läggas ned och fosterlandet gå miste om hans sekunda produkter, varför han av pur omtanke om fosterlandet erbjuder staten att satsa 68,825 kronor för recept, som icke ge fullgod vara, och att dessutom satsa 251,000 kronor till herr Anderssons företag nummer ett för överlämnande till herr Andersson i hans företag nummer två. Industrikommissionen nappar på kroken och säger: »Det blir bra, då kan vi sedan fortsätta den tekniska forskningen på området. Och så kan vi kanske börja tillverka flygfilm, varvid den svenska cellulosan kan användas som underlag. Och Ceaverkens emulsionsmästare Cocanari, han som fått 68,825 kronor för sina dåliga recept, har även sagt oss, att han i utlandet förvärvat sakkunskap även på detta område.» På grundval av detta resonemang och av de handlingar, som utvisa vad jag här relaterat, har man mage att från regeringens sida komma till riksdagen och föreslå ett belopp på 600,000 kronor till företaget. Vidare ställer man i utsikt för herr Andersson att även för framtiden få handha försäljningen av fabriken och vidare att få utdelning framdeles på sina aktier, sedan statslånet är slutbetalat, för såvitt man genom statens försorg får så mycket order inom landet på denna tillverkning, att vinst på nytt skulle kunna uppstå.

Industrikommissionens skrivelse och regeringspropositionen äro närmast ägnade att utmana löjet. Affären har emellertid också en allvarlig sida. Den ger nämligen en glimt från kriskommissionernas värld. Den belyser kriskommissionernas politik och vad denna kostar skattebetalarna. 600,000 kronor i statsutgifter i form av lån för sådant ändamål och på sådana grunder, som det här är fråga om! Jämför detta med snålheten, när det gäller sociala välfärdsåtgärder, och vi ha en utmärkt karakteristik av innehållet i klassarbetets politik. Föreligger behov av produktion av röntgen- och flygfilm, må då staten köpa in företaget för det värde, det kan ha efter vederbörligen gjorda avskrivningar, eller starta ett nytt företag, men låt bli att berika krisspekulanter, såsom förhållandet är här.

Jag hade, herr talman, ämnat yrka avslag på såväl utskottets som reservanternas förslag, men efter upplysningen att första kammaren beslutat återremittera frågan till utskottet, förenar jag mig om det yrkande, som reservanten här framställt, nämligen om återremiss. Det skulle kanske då finnas någon utsikt för att man skulle få denna fråga bragt ur världen.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Det framgår av utskottets utlåtande, att utskottet anser denna fråga vara av den art, att om det hade varit normala förhållanden skulle man icke ha velat sluta ett sådant avtal och lämna detta

Lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

låneunderstöd. Jag är för min del fullt ense med utskottet därom. Men nu råda ju icke normala förhållanden utan högst onormala. Hade det icke rätt dessa onormala förhållanden, skulle man givetvis icke ha proponerat en sådan sak som denna. När emellertid den siste talaren säger, att förslaget är ett bevis på regeringens bristande aktning för riksdagen, är det väl skäl i att litet närmare gå in på saken och söka bena upp den.

När industrikommissionen i december månad kom in till handelsdepartementet med anhållan, att det skulle vidtagas åtgärder för att få till stånd filmfabrikation här i landet, fann jag, som då var ansvarig för frågans behandling, att saken tålde att närmare granskas. Själva avtalsförslaget föreföll mig icke vara av den art, att man borde gå den vägen, därest det fanns andra vägar att gå. Från militärt håll framhölls emellertid mycket starkt, att det förefanns ökat behov av film, vilket framför allt gällde sjukvården, som måste ha sin filmtillgång säkrad, och givetvis är frågan av sådan beskaffenhet, att den ur beredskapssynpunkt är värd all uppmärksamhet. Man kommer icke förbi den, även om man begagnar aldrig så stora ord eller säger, att avtal av denna art kunna vi icke gå med på. Skola vi överhuvud taget få en filmfabrikation här i landet, och det är viktigt, får man naturligtvis undersöka de möjligheter, som finnas för att få fram en fabrikation inom rimlig tid.

Jag begärde emellertid ytterligare upplysningar från industrikommissionen och anhöll, att kommissionen skulle precisera sitt förslag och närmare utreda frågan. Så skedde, och enligt vad jag inhämtat — jag har tillsammans med andra av regeringens ledamöter haft ingående diskussioner med de experter, som stå till förfogande — har man sökt belysa frågan från olika håll. Vad som rätt snart kom inom synfältet, när vi arbetade med saken, var att importerad film hittills har varit den förhärskande. Vi ha icke haft någon egen fabrikation. Och det finns intressen, som icke vilja ha till stånd en filmfabrikation här i landet. Det är kanske ur importörssynpunkt naturligt, att man söker kritisera och också resa svårigheter, när ett nytt företag hotar att uppstå. Vi ha här ett av de fall, som äro mycket vanliga, att när ett företag sätter i gång, gör man allt för att hindra, att det skall få framgång. Det företag, som det här är fråga om, kan vara mer eller mindre väl projekterat, men faktum är, att det har gjort aktningvärda ansträngningar för att få i gång en fabrikation, varvid det haft att kämpa såväl med importintressena som med de tekniska svårigheter, som givetvis äro förenade med en sådan sak som denna.

Nu är det självfallet, att om vi överhuvud taget skola kunna säkra tillgången på film, måste vi utnyttja de möjligheter som finnas inom landet, om vi inom rimlig tid skola få till stånd en fabrikation. Det går då icke att säga, att ifrågavarande företag bry vi oss icke om, det vilja vi icke sysselsätta oss med utan det får gå under, och vi skola i stället importera nya maskiner och bygga en ny fabrik. Det går emellertid icke på det sättet att få en ny fabrikation snabbt till stånd, utan man måste söka begagna de maskiner och den sakkunskap, som finns inom landet. Enligt upplysningar har man all anledning tro, att man via detta företag skall få till stånd röntgenfilmfabrikation, delvis också och rätt snart fabrikation av fotografiskt papper o. dyl., samt att man för framställningen skall kunna använda svenskt fabrikat. Redan genom det förhållandet, att man här skulle kunna taga emot råfilm, som kan ligga lång tid, för att senare färdigställa den, uppnår man säkerhet för en längre tids filmtillgång, som man icke kan få på annat sätt. Om man köper råfilm utifrån och lagrar den, så står den sig en rätt lång tid, och om man därefter färdigställer den, så kan man förlänga tiden för filmens användbarhet till ungefär den dubbla. Man har inom industrikommissionen undersökt

Lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

frågan noga och därvid kommit till det resultatet, att man bör använda det existerande företaget som underlag för inhemsk produktion av röntgenfilm.

Återstår då att avgöra, om avtalet är skäligt. Beträffande värdet av tillgångarna vill jag framhålla, att företaget satts i gång först år 1939 och därför icke varit i verksamhet så länge, att det kunnat erhålla sådana förtjänster, att det skulle kunna ha gjort avskrivningar. Det är ju icke att begära. Vidare medger jag villigt, att det skulle ha varit önskvärt att ha fått bättre villkor för staten, men någon väg att få det har icke industrikommissionen kunnat anvisa. Under dessa förhållanden ansåg sig industrikommissionen efter mycket ingående undersökningar böra fortsätta på den väg, som man hade slagit in på, och efter ingående rådplågningar med olika experter framlade man för regeringen förslag att lägga fram proposition för riksdagen. En sådan proposition har nu framlagts, och jag får säga, att den icke har framlagts bara såsom en remiss från industrikommissionen till riksdagen, utan man har verkligen sökt undersöka här föreliggande möjlighet och andra möjligheter att få fram sådan film. Under hela tiden har det mycket starkt från medicinalstyrelsen och från statens sjukvårdsstyrelse framhållits, att det är mycket viktigt, att något verkligen blir gjort så fort som möjligt. Om riksdagen nu skulle avslå förslaget, därför att man kan påvisa brister i detsamma, så innebär det, att den säkerhet för att ha tillgång på röntgenfilm, som man ur sjukvårdssynpunkt vill nå, bortfaller, att avtalet förfaller och att vi få söka oss fram på andra vägar. Givetvis måste det också gå, men man tar då risker, som äro onödiga.

Jag talade nyss om att marknaden behärskats av importfirmorna. Det är också betecknande, att när den första tillverkningen från detta företag kom i marknaden och man sökte vinna avsättning för den genom att åstadkomma en kvotering, så sänktes priset omedelbart med 5 procent på all film. Man bör därvid lägga märke till att filmpriserna över hela världen undergått en mycket stark prisstegring, med minst 20 procent. Genom tillkomsten av denna svenska fabrikation av film ha vi däri genom, om jag lägger tillsammans dessa 5 och 20 procent, undgått en utgiftsökning på ungefär 900,000 kronor — siffran beräknad efter den mängd film, som förbrukas här i landet.

När man aktger på sådana förhållanden blir man naturligtvis ganska skeptisk mot dem, som bara säga, att det ifrågavarande företaget har alla möjliga brister. Man säger exempelvis, att det ligger i en trakt, där det icke går att tillverka film. Varje lekman borde veta, säger man, att det icke går att förlägga fabrikationen till en barrskogstrakt. Även den saken har varit på tal, och man har väl känt till de nackdelar, som det medför att förlägga fabrikationen i ett barrskogsområde. Den olägenheten måste emellertid vägas mot andra olägenheter, som kunna uppstå, ifall man förlägger fabriken till ett annat område, exempelvis till en trakt med förorenande rök o. dyl. Man har valt platsen för fabrikationen, har det sagts mig av experter, trots att man vet, att barrskogsluften medför svårigheter, därför att man i övrigt har mycket ren luft, som medför, att reningsanordningarna i övrigt bli lättare.

Allt detta gör, att jag för min del måste allvarligt vädja till kammaren att icke förkasta förslaget utan verkligen lita på att industrikommissionen och dess experter — kommissionen har i detta fall anlitat många sådana — ha penetrerat frågan så grundligt, att man kan räkna med att detta är den bästa väg, som för närvarande står till buds.

I fråga om utskottets utlåtande vill jag icke underlåta att säga, att jag helt instämmer i de i andra stycket gjorda uttalandena om att man bör söka komma fram till en inhemsk fabrikation och göra den så bra som möjligt för att bli oberoende av utländsk import på förevarande område. Om man inom rimlig tid

Lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

skall nå fram härtill får man icke alltför mycket hänga upp sig på kritik från håll, som man måste räkna med icke gärna se, att en inhemsk fabrikation kommer till stånd.

I den avgivna reservationen säger man, att vissa föreskrifter äro ägnade att inge starka betänkligheter och att man förutsätter, att bestämmelsen om återbetalning av det i industrien investerade lånekapitalet bör utgå ur avtalet. Jag skulle tro, att man därvidlag gör sig skyldig till ett misstag, ty om man går igenom avtalet, som finnes intaget i den kungl. propositionen, skall man icke där finna något villkor av den innebörd, som första stycket av reservationen avser. Ena parten har räknat med att det förlag, som har getts till Ceaverken av ett närstående företag, skulle kunna krävas tillbaka, men någon bestämmelse om att så skall ske har man ingalunda fört in i avtalet. Jag skulle därför tro, att den rädsla, som här kommit till uttryck från reservanternas sida, icke är helt berättigad.

Om reservanternas yrkande skulle gå igenom, tror jag icke det blir möjligt att genomföra en uppgörelse med sänkt lånesumma, utan då ramlar avtalet. Säkerligen kommer då fabriken att övergå i andra händer, som icke längre komma att driva fabrikationen, men om landet är betjänt av detta och om det är lämpligt just i nuvarande ögonblick, när stora krav på röntgenfilm föreligga, överlåter jag åt kammarens ärade ledamöter att själva bedöma.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att framföra en rekommendation till kammaren att antaga utskottets förslag.

Herr **Lundberg** i Hälsingborg: Herr talman! Det är ganska naturligt, att litet var blir betänksam vid genomläsandet av denna Kungl. Maj:ts proposition, och denna betänksamhet har ju ganska tydligt kommit till uttryck i utskottets utlåtande. Man har sagt klart ifrån, att egentligen skulle man nog ha avslagit propositionen, om det inte förelegat ett mycket starkt önskemål att åstadkomma denna produktion. Det avgörande har alltså varit den ställning, som industrikommissionen intagit till spörsmålet. Industrikommissionens ställning är ju klar och tydlig, då den säger, att det är önskvärt att staten på det sätt som här föreslagits främjar denna nya produktion.

Emellertid skulle jag vilja säga, att det är ofantligt svårt att kritisera resultatet av förhandlingar mellan två parter, om man inte själv varit närvarande vid förhandlingarna. Det är ju alltid så, att medgivanden få ges på båda sidor, och dessa medgivanden få vägas mot varandra. Det kan tyckas som om just dessa lånevillkor blivit alltför gynnsamma för den nuvarande förlagsgivaren. Därför hade jag tänkt mig den utvägen, att riksdagen beviljade det begärda anslaget men samtidigt vädjade till regeringen att innan någon utbetalning gjordes upptaga hela frågan till förnyad omprövning för att undersöka möjligheterna att uppnå för staten förmånligare villkor.

Det har här framställts yrkande om återremiss av ärendet till utskottet. Jag måste säga, att jag har väldigt svårt att förstå vad man skulle kunna vinna med en återremiss, ty detta är mest av allt en förhandlingsfråga. Jag tror att det för ärendets vidare behandling skulle vara av stort värde, om statsrådet Domö ville göra ett uttalande, att regeringen, även om anslaget i dag beviljas av riksdagen, vill taga frågan under allvarlig omprövning, innan anslaget utbetalas.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **Ward**: Herr talman! Även från utskottsmajoritetens sida bör något sägas i den förevarande frågan. Jag tror emellertid, att man efter det anförande, som herr statsrådet Domö nyss hållit, inte behöver säga så särskilt

Lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

många ord. Det är alldeles uppenbart, att då jag här uppträder å statsutskottets vägnar, är jag angelägen att motivera förslaget just från de speciella synpunkter, ur vilka statsutskottet alltid måste bedöma ärenden av detta slag. Ett utskott kan ju inte gå in på en teknisk granskning av ett ärende sådant som detta, utan utskottet måste vända sig till de myndigheter, som tidigare tekniskt förberett ärendet. Statsutskottet har låtit sig angeläget vara att inhämta alla de upplysningar som kunnat lämnas av såväl industrikommissionen som försvarsstaben. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att anledningen till att denna fråga kommit upp är den, att överbefälhavaren ansett det vara av synnerligen stor vikt ur försvarssynpunkt och även ur sjukvårdssynpunkt, att frågan löstes. Därefter har frågan gått till industrikommissionen för prövning. De båda herrar från industrikommissionen och försvarsstaben, som lämnat utskottet upplysningar, vitsordade med en mun, att denna angelägenhet var av den allra största vikt framför allt i nuvarande läge och att man därför hade all anledning att reflektera på det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget.

Det är emellertid uppenbart, att utskottet inte har kunnat blunda för vissa omständigheter i ärendet, vilka gjort det hela en smula tvelaktigt ur rent affärsmässig synpunkt. Utskottet har även i sitt utlåtande givit uttryck för denna sin uppfattning och framhållit bland annat, att om normala förhållanden vore rådande, skulle man knappast ha biträtt det nu föreliggande förslaget. När emellertid läget är sådant som det är, har utskottet inte kunnat taga på sitt ansvar att yrka avslag på propositionen, sedan ärendet ingående prövats dels av försvarsledningen och dels av industrikommissionen och slutligen av Kungl. Maj:t. Jag tror också att man måste säga, att de av kammarens ledamöter, som eventuellt komma att rösta för avslag på detta förslag, påtaga sig ett mycket stort ansvar, som man normalt i ärenden av detta slag inte brukar påtaga sig. Därför anser jag, att andra kammaren gjorde klokt i att på de skäl utskottet anfört bifalla utskottets hemställan.

Det yrkande om återremiss, som nu framförts, kan jag visserligen förstå eftersom första kammaren beslutat återremiss, men jag förstår å andra sidan inte vad man begär att utskottet ytterligare skall göra åt saken. Det har redan framhållits, att utskottet inte kan gå in på en teknisk prövning av frågan utan måste lita på de sakkunniga, som kunna ställas till utskottets förfogande. Sker en återremiss, är jag fullkomligt övertygad om att ärendet återkommer till kammaren i precis det skick, vari det i dag föreligger, det vill säga med en majoritet samlad omkring det nuvarande majoritetsförslaget och med en reservantgrupp samlad omkring den nu föreliggande reservationen. Man måste då fråga sig vad det är för mening med att återremittera ärendet.

Alla skäl synas mig därför tala för att andra kammaren nu bifaller utskottets förslag och att första kammaren sedan beredes tillfälle att fatta definitiv ställning till frågan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Fast: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att jag haft åtskilligt att göra med denna fråga, inte så mycket produktionssidan men så mycket mera den andra sidan, nämligen lagring och omsättning av röntgenfilm. Jag tror, att när vi skola bedöma denna fråga, göra vi klokt i att koppla bort direktör Claes Andersson. Det spelar ingen roll, om det råkar vara han som står bakom detta företag, utan vi skola se det hela realistiskt ur sjukvårds- och försvarssynpunkt. Åtminstone har jag för min del sökt bilda mig en uppfattning i frågan från dessa utgångspunkter.

Jag vill till en början säga, att det är naturligtvis inte så, att man bara

Lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

hållit på med dessa experiment under en tvåårsperiod. Det är känt, att man sedan mycket länge sysslat med frågan om skapande av en inhemsk röntgenfilmproduktion. Det har skett undersökningar på olika sätt, och experiment i större och mindre skala ha utförts. De ha dock inte lett till något resultat. Så har det gått år efter år. Nu har man kommit fram till ett resultat, som ger vid handen att frågan inte bara är tekniskt löst. Man har också kommit fram till en praktisk lösning. Men det är klart, att när det gäller en produktion av detta ömtåliga slag, måste man ha tid på sig för att undan för undan förbättra produktionen. Jag är övertygad om att statsutskottet haft tillgång till de mest lovordande vitsord rörande den svenska filmen. Jag, som haft med omsättningen att göra under ganska lång tid, vet ju att det har varit skiftningar i fråga om kvaliteten, men jag vågar säga, att filmen undan för undan förbättrats. Och det förutsättes ju nu, att staten genom den förnämsta expertis vi äga både på fototeknikens och röntgenteknikens område skall kontrollera, att endast fullgod vara kommer att godkännas och släppas ut till sjukhusen.

Vad kommer nu att ske, om riksdagen avslår det föreliggande förslaget? Såvitt jag förstår, kommer det inte att gå så som här har förespeglats och som reservanterna tro är möjligt. Utan det kommer att ske vad som kanske var på väg att ske, nämligen att denna fabrik köpes av andra intressen och lägges ned. Och den expertis som finns där kommer inte att ersättas av någon annan. Ty man kan inte resonera som så, att vi själva skola bygga en fabrik. Det ha vi icke möjlighet till, vi förfoga inte över tillräcklig expertis. Det kommer alltså att bli så, att fabriken köpes in av utländska intressenter och sedan försvinner.

Det tjänar ingenting till att klandra industrikommissionen, ty det är inte den som är initiativtagare utan överbefälhavaren, som lagt fram förslaget från de synpunkter som han ansett sig böra företräda. Jag vill inte och kan inte lämna några siffror, som vittna om hur stort detta ärende är, men jag kan säga, att det är inte något litet ärende, även om man ser det endast ur rent ekonomiska synpunkter för dagen och för framtiden. Röntgenfilm, röntgenpapper och flygfilm är en stor artikel i vårt svenska samhällsliv av i dag. Man har nu inte kunnat utan vidare bara avvakta de svåra tiderna, utan man har varit tvungen att säkerställa sig även för sådana situationer, beträffande vilka man vet, att åtgången av film, oavsett vilka besparingar man vidtar, kommer att bli oerhört mycket större än för närvarande. Man har vidtagit den åtgärden, att man medelst kontrakt med importörerna sökt få en lagring till stånd. Men filmen kan inte lagras hur länge som helst, utan varan måste undan för undan omsättas ute på sjukhusen. Med hänsyn till överbefälhavarens ingripande och på de skäl han angav har det varit nödvändigt att på denna, redan förut kontrakterade marknad även bereda den svenska varan utrymme. De kontrakt där man kopplat in sjukhusens rekvisitioner direkt på medicinalstyrelsens materielnämnd äro nu fullständigt klara. Det hela är upplagt, både teoretiskt och praktiskt, för att skapa en fullgod säkerhet. Men eftersom man inte vet, hur länge den svenska färdiga varan kan lagras, har man i fråga om denna kvotdel skapat tryggheten genom import av råvaror via reservförrådsnämnden, vilka råvaror också ligga där för statens räkning. Det kan också hända, att den trygghet som vi avsett att åstadkomma delvis försvinner, om riksdagen inte godtar föreliggande förslag. Det kan hända, att råvaran, som är en av trygghetstillgångarna, inte kan användas. Tryggheten minskas, möjligheten till utsvällning av produktionen på vissa områden, där åtgången kommer att bli mycket stor och där man redan nu kan använda svenskt underlag, försvinner också.

Lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

Men alldeles bortsett från den situation, vari vi nu befinna oss med hänsyn till försörjningen vid en total avspärrning, måste jag med hänsyn till vad jag sett vid mitt sysslade med omsättningsproblemet säga, att det här finns mycket stora möjligheter för svenskt sjukvårdsväsende att göra ekonomiska besparingar. Det är kanske inte för ro skull som man inte fått någon egentlig prisstegring av denna vara. En av orsakerna härtill torde vara, att man vidtagit vissa regleringsåtgärder. Det sista avtalet innebär ju en ytterligare rabattering för sjukhusen med det belopp, som svarar mot omsättningsskatten. Jag vill inte och kan inte göra en beskrivning av hur t. ex. försäljningen varit organiserad, men var och en som är insatt i förhållandena vet ju, att det här säkerligen finns ganska stora möjligheter till besparingar.

I fråga om inhemsk produktion av filmpapper har man nu kommit fram till en fullständigt praktisk lösning. Beträffande övriga hithörande produkter har man lyckats skapa ett prima underlag, ehuru icke uteslutande med svensk råvara. Teoretiskt är dock den sidan av saken också löst. Det är min bestämda uppfattning, att om man i lugn och ro får fortsätta detta arbete, skola vi snart komma dithän — hur länge det dröjer vägar jag inte spå om — att den svenska skogen kan helt försörja oss på detta område. Detta blir verkligt betydelsefullt, inte bara med hänsyn till försvaret utan också med hänsyn till den svenska sjukvården. Jag tror, att de summor det här är fråga om äro rena bagateller i förhållande till de besparingsmöjligheter som i en sådan situation skulle yppa sig. Man bör i nuvarande läge inte handla så, att man slår allt detta arbete i spillror. De ingångna avtalen i fråga om regleringen av marknaden komma ju delvis att hänga i luften genom att man på en av de väsentligaste punkterna rycker undan statens stöd. Man vet icke, huruvida man från industriens sida och från deras sida som syssla med att framskapa råvaran har lust att fortsätta med experimenten i en sådan situation. Jag har givetvis ingenting emot att staten blir ensam ägare av denna fabrik, men vi känna ju till att man vill välja den mjukaste formen. Jag tror i varje fall icke, att det kan bli billigare. Genom detta avtal blir ju — varför dölja detta — staten i verkligheten den som blir ägare till fabriken och den som dirigerar det hela. Man skaffar också staten en fortsatt tillgång på expertis, som man icke utan vidare kan trolla fram i vilket ögonblick som helst. Jag skulle kunna lämna, tror jag, fullständigt avgörande siffror som visa, att om allting går som man hoppas, detta blir även ur ekonomisk synpunkt en god affär för det svenska samhället.

Jag kan icke annat än för mitt vidkommande på det livligaste rekommendera kammaren att nu fatta beslut, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Till den siste ärade talaren kan jag bara säga, att inte är det väl så, att experterna skulle försvinna, även om det bankrutta företaget, som man här med statens hjälp vill rädda till den privata ägarens fördel, skulle dö.

I övrigt uppkallades jag av vad statsrådet Domö hade att säga. Jag fäste mig särskilt vid hans anmärkning mot reservanternas ståndpunkt och hans påstående, att de skulle vara offer för ett missförstånd, när de påpeka det mindre lämpliga i villkoret, att av den föreslagna lånesumman ej mindre än 251,000 kronor omedelbart skulle avses för att till den ifrågavarande industriens ägare återbetala av honom i industrien investerat lånekapital. Det finns ingenting därom i avtalet, säger statsrådet. Ja, det är ju riktigt, men skall då icke 251,000 kronor användas just till detta ändamål? I varje fall har industrikommissionen sagt, att Andersson uppställt det villkoret, att för-

Lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

valtningsaktiebolaget Nordkaps fordran å 251,000 kronor skulle helt gäldas ur statslånet. Återstoden av statslånet skulle användas till likvid av Ceabolagets övriga skulder samt såsom rörelsekapital. Industrikommissionens yrkande har departementschefen sedan biträtt, och därmed trodde jag, att saken var klar.

Herr statsrådet hade också några funderingar om huruvida bland opponenterna kunde finnas de som icke vore intresserade av att svensk industri kom i gång. Vilka han närmast avsåg med dessa reflexioner, vet jag icke så noga. Han föredrog att tala i dunkla ordalag. Men jag vill för min del säga, att envar måste vara intresserad för att svensk industri kommer i gång nu. Det är arbetarna som behöva arbete, och det är folk som behöva produkterna. Men det kan icke få gå till på det sättet, att det sker på skattebetalarnas bekostnad till orimlig vinst för företagare under de svårigheter som krisen medför. Det är detta jag reagerar mot i samband med detta förslag.

I övrigt bestred icke statsrådet något av vad jag nämnde i mitt anförande. Han sade bara, att industrikommissionen icke funnit någon annan framkomlig väg än den som föreslagits. Jag vill till detta säga, att ha icke statsmakterna några andra utvägar att ordna en sådan produktion som den ifrågavarande, än att de måste böja sig för sådana krav från ägarna till bankruttrade företag som man böjt sig för i detta fall, då är svenska folket att beklaga. Det område som det här rör sig om blir troligen icke det sista, där man kommer och motiverar nödvändigheten av att sätta i gång en produktion på samma sätt som man gjort i ifrågavarande fall.

Jag vidhåller mitt yrkande om att andra kammaren i likhet med första kammaren måtte besluta om återremiss av detta ärende. Det finns där åtskilligt att ytterligare utreda.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det ligger i sakens natur, att ingen kan ha intresse av att staten betalar för någonting mer än vad som är skäligt och rimligt. Jag tror för min del, att jag kan säga, att regeringen inte har någon som helst åstundan att i detta fall utbetala ett öre mer än nödvändigt. Jag tycker emellertid, att man icke bör använda så många dunkla ord, utan man kan väl här säga, hur saken ligger till.

Här har en företagare startat en fabrikation och försökt få i gång en svensk tillverkning av röntgenfilm. Detta har för hans del icke medfört några goda utsikter rent ekonomiskt — och varför? Jo, naturligtvis därför att han har haft att kämpa med mäktiga importintressen, alltså med ett utländskt företag som av rent ekonomiska skäl vill se till, att det icke blir någon konkurrens. Då försöker den svenske företagaren draga sig ur spelet, och han har helt naturligt vissa möjligheter därtill, just därför att importintressena ha intresse av att eliminera en blivande konkurrent och att det på den grund kan finnas lust på den sidan att köpa ut konkurrenten. Sker detta, ja, då blir det, som herr Fast här antytt, helt naturligt genast höjda priser på importvaran och följaktligen en mycket dyr affär för det svenska folkhushållet. En andra möjlighet är, att staten i stället här träder in och hjälper denna industri att existera. Det kan hända, att det kostar något mer, än vad vi kunna anse rimligt och skäligt, men att det under alla omständigheter kommer att kosta mycket mindre, än vad det skulle göra, om man från svensk sida skulle på nytt försöka starta en sådan fabrikation, det är självklart. Därför är det alldeles säkert, som herr Fast här sade, att detta i det långa loppet säkert icke blir någon dålig affär för staten, åtminstone icke för folkhushållet. Den ökade utbetalning som staten kan komma att göra kommer att väga mycket

Lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

lätt i jämförelse med de ekonomiska värden, som på annat sätt kunna tillföras folkhushållet.

Detta gäller redan för normala och fredliga tider, men därtill kommer den andra sidan av frågan. Om man låter saken ha sin gång och denna fabrik blir nedlagd, då blir det icke bara på det sättet, att vi utsätta oss för risken att få betala för mycket för filmer och filmpapper, utan vi utsätta oss även för risken att bli utan dessa varor, om vi bli avspärrade från utlandet. Vi komma i beroende av utländska intressen, när det gäller vårt behov av denna viktiga sak. Vid en skarpt beredskap med ökad avspärning eller om den olyckan, som Gud förbjude, skulle komma över oss, att det skulle bli krig, då befinna vi oss i en sådan situation som vi icke vilja befinna oss i.

Samtidigt som jag, utan att tala å regeringens vägnar — det är bara min egen reflexion — säger, att regeringen givetvis skall se till, att man icke här betalar mer än som är nödvändigt, samtidigt måste jag för min del säga till riksdagen, att det kan bli ett tungt ansvar för varje enskild riksdagsman att taga, om han med sin röst faller detta förslag. Den som vill, att vi skola vara så beredda för alla eventualiteter som vi kunna vara, har enligt mitt sätt att se mycket svårt att medverka till att denna fråga faller. Jag tror, att kammaren bör bifalla statsutskottets förslag.

Herr Eriksson i Frägsta: Herr talman! Jag vill bara framhålla, att från reservanternas sida har det icke varit meningen att på något sätt förhindra, att denna tillverkning kommer till stånd, utan vår uppfattning är närmast den, att om man på något sätt skulle kunna ernå ekonomiskt förmånligare villkor för staten, så skulle detta innebära enbart en fördel. Jag vill ännu en gång understryka, vad jag sade i mitt första anförande, att vi icke avse att lägga hinder i vägen för denna fabrikation och därmed kanske gagna andra intressen, utan vad vi syfta till är endast att hävda statens intressen så långt det är möjligt. Man ansåg härvidlag en viss faktor vara värd att närmare undersökas, och därför skulle en återremiss vara värdefull, då nu första kammaren har gått på den linjen. Det var endast detta, herr talman, jag ville säga.

Herr statsrådet Domö: Herr talman! Med anledning av herr Lundbergs anförande vill jag lägga ett par ord till dem som sades av försvarsministern, nämligen att regeringen självfallet kommer att vid understödandet av denna fabrikation söka se till, att man verkligen får så rimliga villkor för staten som möjligt. Det framgår ju redan av propositionens avfattning. Trots att man ansett sig böra begära fullmakt för en långivning på 600,000 kronor, har man dock inskränkt sig till det belopp som man ansett nu skulle vara nödvändigt, nämligen 400,000 kronor. Därav framgår givetvis, att man skall försöka hålla nere lånebeloppet så mycket som möjligt. Regeringen skall icke underlåta att i detta hänseende verkställa en översyn. Men man har naturligtvis, när man skall avväga understödets storlek, att välja, vilket grepp på företaget man vill ha. Är det så, att man vill ha det grepp man får enligt avtalsförslaget, att staten skall bli den bestämmande genom sin majoritetsställning och avtalets art i övrigt, då får man sätta in så mycket pengar, att bolaget har möjlighet att driva sin verksamhet. Om man sätter in ett mindre belopp, kan man icke påräkna samma beslutanderätt i företaget, som man med fog kan göra, om man har gjort en större insats. Det är detta man får överväga, när det gäller att få ett företag till stånd.

Slutligen vill jag säga, att det här ingalunda är något förbiseende som vi ha gjort oss skyldiga till. Vi ha varit fullt på det klara med att avtalet innehåller vissa svagheter. Vi skulle vilja haft det annorlunda. Trots detta ha vi dock funnit, att det framlagda förslaget innebär den enda framkomliga vägen för

Lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)
att inom rimlig tid få den inhemska fabrikationen av röntgenfilm som är så viktig. Det har ju också från olika håll belysts, hur viktigt detta är, icke minst ur försvarsberedskapssynpunkt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav först propositioner beträffande förslaget, att förevarande utlåtande skulle återförvisas till utskottet för ny behandling, nämligen dels på bifall till berörda förslag dels ock på avslag därå; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Herr Persson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår förslaget, att statsutskottets förevarande utlåtande nr 78 återförvisas till utskottet för ny behandling, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren avslagit förslaget om återremiss till utskottet.

På därå av herr förste vice talmannen framställd proposition blev härefter utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 204, angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet.

Denna proposition bordlades.

§ 14.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående av vissa delar av kronan såsom danaarv efter Matilda Sofia Jonsson, född Andersson, från Grönahögs socken tillfallna medel;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv; och

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av telegrafverket m. m.; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av väckt motion om förbättrade pensioner för vissa f. d. lärare vid folk- och småskolor;

nr 36, i anledning av väckt motion om årligt understöd till länsantikvarien E. Festin och hans hustru; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa från handelsflottans pensionsanstalt utgående pensioner.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 15.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om anslag till slutförande av arbetena med riksdagshusets ombyggnad.

Anslag till slutförande av arbetena med riksdagshusets ombyggnad.

Därvid anförde

Herr **Paulsen**: Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Jag vill bara skicka med ett par ord till riksdagens byggnadskommitté.

Vi känna nog alla till, att det är svårt att telefonera härifrån. Antingen det gäller samtal hit eller samtal härifrån är det oerhört svårt att komma fram. Man säger ifrån telegrafverkets sida, att det beror på att man inte har mer än tre interurbanledning. Det är naturligtvis nödvändigt, att det lägges flera ledningar, så att det icke blir svårare att telefonera här än på andra ställen.

Jag vill alltså bara, när detta ärende går till riksdagens byggnadskommitté, skicka med en uppmaning till den att se till, att telefonförhållandena här bli lika bra som annorstädes.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sterilisering, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Förslag till lag om sterilisering, m. m.

Genom en den 13 december 1940 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 13, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:ten under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om sterilisering; och
- 2) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft tre i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, under förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om sterilisering, för sin del antaga i utskottets hemställan intagna förslag till

- 1) lag om sterilisering; och
- 2) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap;

B) att de i ämnet väckta motionerna, I: 105, II: 37 och II: 144, i vad de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt utskottets förslag skulle 1 och 3 §§ i lagen om sterilisering hava följande lydelse:

1 §.

Kan någon med skäl antagas komma att genom arvsanlag på avkomlingar överföra sinnessjukdom eller sinnesslöhet eller ock svårartad sjukdom eller svårt lyte av annat slag, må han steriliseras enligt denna lag, såvida han samtyckt därtill.

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

Samma lag vare, där någon provas på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten eller ock på grund av asocialt levnadssätt, som kan antagas äga samband med själslig rubbning, vara för framtiden uppenbart olämplig att handhava vårdnaden om barn.

Är på grund av sjukdom, kroppsfel eller svaghet hos kvinna påkallat att hon steriliseras för att förebygga havandeskap som skulle medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa, må ock med hennes samtycke sterilisering enligt denna lag företagas å henne.

Med sterilisering förstås i denna lag icke kastrering. Ej heller äger lagen tillämpning å sådant ingrepp i könsorganen av beskaffenhet att medföra sterilitet, som på grund av sjukdom i dessa organ är påkallat av terapeutiska skäl.

3 §.

Sterilisering må, där ej nedan annorlunda stadgas, företagas allenast efter tillstånd av medicinalstyrelsen. Sådant tillstånd må icke lämnas för någon, med mindre tillfälle att yttra sig, där så kan ske, beretts, om han är underårig den som har vårdnaden om honom, om han är omyndigförklarad hans förmyndare, om han är gift hans make samt om han är intagen å allmän anstalt dennas läkare och föreståndare.

Å den som är i stånd att lämna giltigt samtycke må dock, utan hinder av vad i första stycket sägs, på grund av kroppslig sjukdom eller kroppsfel sterilisering enligt 1 § tredje stycket företagas, därest den läkare som utför ingreppet samt annan läkare i den tjänsteställning Konungen föreskriver, i skriftligt utlåtande, med angivande av grunden för åtgärden förklarar förutsättningarna för densamma vara för handen.

Reservation hade avgivits av herr *Hedlund* i Östersund, fru *Gustafson* och herr *Lindahl*, vilka hemställt, att riksdagen måtte antaga följande lydelse av 1 och 3 §§ i förslaget till lag om sterilisering:

1 §.

Kan någon — — — (lika med utskottets förslag) — — — samtyckt därtill. Samma lag vare, där någon provas på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten eller ock på grund av asocialt levnadssätt vara för framtiden uppenbart olämplig att handhava vårdnaden om barn.

Är på — — — (lika med utskottets förslag) — — — terapeutiska skäl.

3 §.

Sterilisering må — — — (lika med utskottets förslag) — — — och föreståndare.

Å den som är i stånd att lämna giltigt samtycke må dock, utan hinder av vad i första stycket sägs, på grund av kroppslig sjukdom, kroppsfel eller svaghet sterilisering enligt 1 § tredje stycket företagas, därest den läkare som utför ingreppet samt annan läkare i den tjänsteställning Konungen föreskriver, i skriftligt utlåtande, med angivande av grunden för åtgärden förklarar förutsättningarna för densamma vara för handen.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Lindqvist*, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 31 hemställes,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A) på det sätt, att de av utskottet framlagda lagförslagen föredragas vart för sig, det

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

första paragrafvis med slutbestämmelse, ingress och rubrik sist, varefter och sedan båda lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställan under A) föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A).

Utskottets förslag till lag om sterilisering.

I enlighet med kammarens beslut rörande föredragnings sättet upptogs först till behandling 1 §.

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! I fråga om det förslag till ny steriliseringslag som nu ligger på kammarens bord har Kungl. Maj:t upptagit en indikation för sterilisering som jag och andra som arbeta på det sociala området sätta högt värde på. Propositionen upptar nämligen som självständig indikation för sterilisering ett asocialt levnadssätt som utgör hinder för vederbörande att framdeles ha vårdnad om sina barn. Första lagutskottet har vidtagit den ändringen i propositionen, att utskottet föreslår, att det asociala levnadssättet för att berättiga till sterilisering skall härleda från själslig efterblivenhet. Det är alltså en rent eugenisk indikation som lagutskottet i detta fall förordat. Jag är icke främmande för, och det är icke heller mina medreservanter, att befolkningsfrågan befinner sig i ett ytterst ogynnsamt läge, och denna lagstiftning kan givetvis icke diskuteras, utan att man också berör befolkningsfrågan. Jag har emellertid, ehuru jag är en varm anhängare av varje åtgärd som kan befördra befolkningstillväxten, icke kunnat förstå, varför samhället i syfte att befördra nativiteten tillåter, att människor av vilken kvalitet som helst få befolka landet.

Jag har undertecknat en motion av fröken Nygren angående tvångssterilisering. Att jag icke reserverat mig till förmån för motionen, har berott därpå, att utskottsmajoriteten så bestämt avvisat icke blott tvångssteriliseringen utan även den sterilisering av asociala, som Kungl. Maj:t föreslår. Jag har därför funnit det mera opportunt att stödja regeringsförslaget, som är ett steg i rätt riktning.

Första lagutskottet säger, att utskottet icke motsätter sig sterilisering av asociala element, men att, eftersom ett asocialt levnadssätt i allmänhet sammanhänger med själsliga rubbningar, sterilisering icke bör kunna ske annat än när dylika rubbningar äro för handen. För att ytterligare förtydliga, vad utskottet menar, säger utskottet, att, om asocialt levnadssätt är det *primära* och den själsliga efterblivenheten det *sekundära*, sterilisering icke bör kunna ske. Jag är ense med första lagutskottet därom, att asocialt levnadssätt ofta står i ett visst samband med själsliga rubbningar. Jag tänker därvid på alkoholister, lösdrivare, tattare och återfallsförbrytare, men det kan bland individer, tillhörande de uppräknade kategorierna, förekomma fall av asocialt levnadssätt utan att det åtminstone för lekmän är möjligt att spåra några själsliga rubbningar. Det finns sålunda fall, där den själsliga rubbningen hos den asociala är av *sekundär* art. Jag förstår icke, varför dessa människor skola få sätta barn till världen. I de flesta större kommunerna känner man igen den där asociala typen, som generation efter generation parasiterar på samhället. Dessa

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

människor ha en panisk förskräckelse för arbete och försöka på alla möjliga sätt att få sin försörjning genom det allmänna. De föda barn, som få växa upp i en olämplig miljö och som, då de nått den ålder, att de borde kunna försörja sig, följa föräldrarnas exempel att parasitera i samhället. Samhället måste i många fall skydda dem mot föräldrarnas skadliga påverkan. Barnen ryckas då visserligen ur sin miljö, men det möter ofta svårigheter att inplantera dem i samhället. Barnavårdsnämnderna kunna vittna. Adoption vill ingen åtaga sig, ty barnen ha för dåligt påbrå. Fosterföräldrar är det svårt att skaffa åt barnen, ty ingen vill gärna åtaga sig att fostra barn till föräldrar, som fört ett asocialt liv, och som icke lämna barnen ostörda i fosterhemmet. Jag undrar, om icke detta är motivet för Kungl. Maj:t att som självständig indikation föreslå asocialt levnadssätt.

Jag har ingenting emot den redaktionella ändring av 1 §, som första lagutskottet föreslagit, men jag motsätter mig den av utskottet föreslagna materiella ändringen. Jag anser, att man i den kungl. propositionen är inne på rätt väg, och jag hemställer därför, herr talman, att 1 § andra stycket får den lydelse, som vi givit detsamma i vår reservation, till vilken jag yrkar bifall.

I detta anförande instämde herr *Persson* i Falla.

Fröken Nygren: Herr talman! Utskottsmajoritetens förslag till ändring av första paragrafen i föreliggande lagförslag måste enligt min uppfattning betecknas som en ren försämring av lagen. Ett av de värdefullaste momenten i propositionen är väl just detta, att asocialt levnadssätt föreslås som självständig indikation för sterilisering. I motion har jag begärt utredning av frågan, huruvida och i vilken utsträckning tvångsterilisering av vissa asociala individer bör i lag föreskrivas. Det är en mycket allmän uppfattning bland dem, som syssla med sociala arbetsuppgifter i detta land, att sådana individer i alltför hög grad betunga den allmänna budgeten till ofrånkomlig skada för det mervärdiga människomaterialet. Jag skall icke gå in på närmare detaljer och exemplifieringar. Herr Hedlund har redan kraftigt framhållit vådorna av att individer få parasitera på samhällena, samtidigt som vi icke ha råd att taga hand om och hjälpa barn till fattiga men i alla avseenden sunda och fullgoda föräldrar. I dessa tider, när man med oro konstaterar nativitetens kraftiga sjunkande, kan man icke blunda för faran av att ett icke önskvärt människomaterial ohämmat förökar sig, medan de grupper, som kunna skänka landet önskvärda barn, ej få den hjälp de behöva. Det är krasst ekonomiska synpunkter. För mig äro dessa dock icke de viktigaste, även om jag tillmäter dem stor betydelse. Jag efterlyser i detta sammanhang ansvaret inför den ofödda generationen. Att man i en fråga som denna går fram med försiktighet, är allt annat än klandervärt, men man får väl icke så stirra sig blind på fri- och rättighetskravet för varje enskild individ i denna generation, att man glömmar berättigade krav på den kommande generationen. Är det icke vår plikt att i den mån, det är möjligt, medverka till, att barn med alltför dåliga arvsanlag ej födas, särskilt som den miljö av asociala element, i vilken de skola tillbringa sin barndom, saknar alla förutsättningar att giva dem de betingelser för en harmonisk och lycklig utveckling, som varje barn har rätt att kräva?

Utskottet säger också, att frågan om tvångsterilisering uppenbarligen är av stor betydelse, men framhåller, att föreliggande förslag innebär en väsentlig utvidgning av gällande bestämmelser. Utskottet önskar avvakta erfarenheterna av förslagets praktiska tillämpning, innan en utredning verkställs. För mig och många, som dela min uppfattning, vore det önskvärt, att beslut om utredning av frågan redan nu fattades, men jag kan dock böja mig för

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

kravet på att man skall ställa sig avvaktande, till dess nya erfarenheter vunnits. Men hur skall man få dessa erfarenheter, och hur kan man tala om en utvidgning av bestämmelserna, när man vill skära bort den angelägnaste utvidgningen? Låt oss åtminstone få asocialt levnadssätt fastställt som självständig indikation för frivillig sterilisering.

Herr talman, jag ber att på denna punkt få yrka bifall till reservationen.

Fröken **Rosén**: Herr talman! I § 2 av det nya förslaget säges, att saknar någon, som enligt denna lag må steriliseras, på grund av rubbad själsverksamhet förmåga att lämna giltigt samtycke till en sådan åtgärd, må han steriliseras ändå att han ej samtyckt därtill. I detta sammanhang vill jag beklaga, att frågorna om sinnesslöa och sinnessjuka sammanförts. I fråga om kategorien sinnesslöa, som sakna rättskapacitet, är det en samhällets plikt att förhindra, att de sätta barn till världen. Men här har man stannat vid att ingen mot sin vilja skall kunna steriliseras. Medicinalstyrelsen kan alltså, när det gäller individer av denna kategori, besluta, att de, fast de ej lämnat sitt medgivande, må steriliseras, men operationen kan ej verkställas mot deras vilja. När det gäller personer, som inte själva äro kapabla att bedöma betydelsen av att de steriliseras, ligger det i öppen dag, att man inte kan räkna med att de frivilligt skola medverka till en dylik operation. Inför deras anhöriga, som icke äro positivt intresserade, står man maktlös. Många bevis härför skulle kunna anföras. Införandet av ett handräckningsförfarande i syfte att åstadkomma tvångssterilisering av dylika högradigt imbecilla personer är enda möjligheten att göra denna lag effektiv. Det kan låta brutalt, att man med en polishjälp skall låta tvinga människor att undergå en operation, men enbart det faktum att ett dylikt förfaringsätt finnes, skulle påverka de anhöriga och polishjälp skulle sällan eller aldrig behöva påkallas. Man måste också fråga sig, vilket som är brutalast att genom tvångsåtgärder beröva en kvinna möjlighet till moderskap eller att genom polishjälp taga ifrån henne hennes barn. Det är på grund av erfarenheter från tillämpningen av 1934 års lag, som jag motionerat om lagens komplettering med ett handräckningsförfarande. Jag beklagar, att utskottet ej velat taga steget fullt ut utan hänvisat till möjligheten att taga in ifrågavarande personer på anstalt. Där kan man kringgå lagen på det sättet, att man erbjuder patienten att bliva hemskickad, därest han eller hon går med på sterilisering. Detta är ju också att tvinga människor att låta sig opereras. Jag hoppas dock, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på de omständigheter, som jag här har framhållit.

Herr **Lindahl**: Herr talman! Som delaktig i den reservation, som fogats vid föreliggande betänkande, ber jag att få säga några ord. Jag vill för det första framhålla, att reservanternas ståndpunktstagande beträffande 1 § i steriliseringslagen i stort sett sammanfaller med den uppfattning, som kom till uttryck i propositionen. Jag tror för min del, att det enbart är till samhällets fördel, att de kategorier människor, som det här är fråga om, komma att inrymmas under denna lag, ty det är ju ingalunda bevisat, att alla obotliga alkoholister och vanebovar äro till förståndet efterblivna, vilket enligt utskottets förslag skulle fordras för att lagen skulle vara tillämplig. Tvärtom förekommer det ju ofta, att ungdomar, som från början varit relativt hyggliga människor, utveckla sig till asociala individer och på det sättet sättas ur stånd att föra ett ordnat liv. Jag tror icke, att dessa människor eller samhället självt skulle förlora på, om bestämmelserna om sterilisering gjordes tillämpliga på dem. I varje fall torde de själva icke ha några nämnvärda invändningar att göra. Med all sannolikhet känna de föga längtan efter för-

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

äldraskapets förpliktelser. Härtill kommer, att barn i äktenskap, där den ena av eller båda föräldrarna äro starkt alkoholiserade eller kriminella individer, redan från födelsen nödgas leva under svåra förhållanden. Reservanternas resonemang får självfallet icke tolkas så, som om vi skulle mena, att människor, som i sin gröna ungdom kommit på avvägar men dock icke kunna anses alldeles förtappade utan ingiva en viss förhoppning om förbättring, skulle hemfalla under lagens bestämmelser. Redan med hänsyn till befolkningspolitiska synpunkter måste man här fara varliga fram. Vi ha ju också fått ofantligt många bevis för att personer, som i sin barndom och tidigare ungdom fört ett dåligt levnadssätt, när de kommit upp i 25—30-årsåldern blivt relativt hyggliga människor, som kunna väntas bliva goda uppfostrare för ett kommande släkte. Reservanterna taga sikte på de oförbätterliga, på dem, som löpt linan ut, på dem beträffande vilka man i varje fall är på det klara med, att aldrig någon förbättring kommer att inträffa. Socialstyrelsen, som på detta område har en vidsträckt erfarenhet, har ju också förordat samma ordning, som reservanterna här föreslagit. Jag har fört en hel rad samtal med socialvårdsarbetare, människor, som ute i fältet kommit i intim kontakt med dessa problem. Genom dessa samtal har jag kommit till den bestämda uppfattningen, att steriliseringslagen, sådan den utformats av utskottet, skulle komma att bliva ofullkomlig. Den skulle icke kunna fylla sin uppgift.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen i vad rör 1 §.

Herr Gezelius: Herr talman! Första lagutskottet har såsom utgångspunkt för behandling av denna fråga haft den synpunkten, att man här rör sig på ett område, där man bör fara varligt fram. Vi ha också varit medvetna om att detta lagförslag är grundat på en mycket allsidig utredning, att det hela hänger ihop, och och att det av rent medicinskt-vetenskapliga skäl varit mycket svårt att rubba någon av stenarna i byggnaden. Meningsskiljaktigheterna ha därför i utskottet kommit att röra mindre väsentliga punkter.

Den första punkten är den, som herr Hedlund här berörde. Propositionen upptager såsom indikation asocialt levnadssätt. Vi ha varit ense om — vilket också framgick av herr Lindahls anförande — att asocialt levnadssätt i och för sig icke kan anses utgöra en fullgod indikation för sterilisering. Vi ha varit medvetna om, att det finnes många personer, som föra ett ganska svårartat asocialt levnadssätt, men som ändå kunna sätta till världen individer, vilka kunna bliva till glädje och fromma för samhället. Deras avkomma är arvsund, och samhället får, om så erfordras, vidkännas kostnaderna för dessa barns uppfostran till fullgoda individer. Fröken Nygren nämnde nyss, att den avgörande och ovedersägligen bärande synpunkten är, att man skall se till, att man skapar en avkomma, som icke har dåliga arvsanlag. Detta är riktigt och det är därför de eugeniska skälen ligga till grund för hela denna steriliseringslag, vilken icke innefattar bestämmelser om tvångssterilisering. Denna synpunkt bör emellertid icke sammanblandas med andra, såsom den fröken Nygren även anlade. Hon framhöll sålunda, att man borde tillgripa sterilisering därför att det icke vore riktigt att betunga samhällena med kostnader för barn till personer, som föra ett asocialt levnadssätt. Därmed var hon inne på en tankegång, till vilken jag icke kan ansluta mig. Med utgångspunkt från den synpunkten, att det asociala levnadssättet icke i och för sig utgör en tillräcklig indikation, har utskottet föreslagit, att sterilisering må ske, då det asociala levnadssättet varit sådant, att det åtminstone kan antagas att det är betingat av en viss rubbning i själsverksamheten, som kan påverka barnets arvsanlag.

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

Medicinsk sakkunskap har i stor utsträckning stått utskottet till buds. Denna sakkunskap har varit ense om att när det asociala levnadssättet nått en sådan styrka, att det kan antagas äga samband med rubbning av själsverksamheten, må sterilisering ske.

Nu säger herr Hedlund, att detta skulle göra stadgandet ganska ineffektivt. När man läser reservationen, får man lätt den uppfattningen, att utskottet här skulle ha ställt några stränga krav. I reservationen säges det i första punkten, att utskottet förordar, att det asociala levnadssättet skall utgöra indikation, om det *kan antagas äga samband* med en själslig rubbning. Men för att sedan få fram yrkandet med kraft säges i slutet på reservationen, att det står utom tvivel, att man skulle minska den praktiska användbarheten av stadgandet, om man för att få till stånd sterilisering kräver, att »rubbning av själsverksamheten *kan påvisas*».

Jag är angelägen att betona, att utskottet icke genom sitt förtydligande av Kungl. Maj:ts förslag uppställt krav på att man skall kunna *påvisa* rubbning av själsverksamheten. Utskottet har endast sagt, att denna rubbning skall vara av sådan styrka, att den medicinska vetenskapen kan draga den slutsatsen, att det asociala levnadssättet kan äga samband med en rubbning av själsverksamheten. Därmed är det ganska uppenbart, att det föreligger en mycket liten och man kan tycka rätt oväsentlig skillnad mellan Kungl. Maj:ts förslag, med den motivering som ligger till grund för detta förslag, och utskottsförslaget.

Utskottets förslag innebär ett förtydligande för att möta den argumentering, som kommit fram i debatten i dag, nämligen att man skulle kunna lägga den indikation, som det asociala levnadssättet innebär, till grund för steriliseringsåtgärder, som skulle dikteras uteslutande av hänsyn till en kommuns ekonomi men icke av hänsyn till den blivande avkomman och av hänsyn till starka befolkningspolitiska skäl för landet i dess helhet.

Herr Hedlund gick icke in på 3 §. Jag förmodar, att det är reservanternas mening att återkomma till denna. Jag skall därför lämna den åsido tills senare.

Vad fröken Nygrens anförande beträffar, avsåg det de motioner, som väckts under nr 105 i första kammaren och nr 144 i andra kammaren. Dessa motioner innehöll två yrkanden. Det ena yrkandet gick ut på att utskottet skulle inarbeta i lagen en bestämmelse, att medicinalstyrelsens tillstånd icke skulle behöva inhämtas, då läkare eller föreståndare vid barnbördsavdelning prövade lämpligt att företaga sterilisering i nära samband med förlossning. Man grundar detta yrkande på ett uttalande av medicinska fakulteten i Lund, som yttrat, att det vore lämpligt, att läkaren utan att avvakta medicinalstyrelsens utlåtande finge utföra sterilisering i samband med avbrytande av havandeskap. Detta förslag från medicinska fakulteten är tillgodosett; motionens krav kan icke tillgodoses. Det är nämligen icke lämpligt att i nära samband med förlossning företaga en steriliseringsoperation. Det är därför ägnat att förväna, att så många av kammarens kvinnliga ledamöter undertecknat denna motion utan att beakta detta medicinska faktum.

Den andra delen av motionen synes bärkraftigare. Den går ut på en begäran om utredning av frågan om tvångssterilisering. Men för att taga upp hela detta problem kräves en nyprövning av åtskilliga problemställningar och en utredning av helt annan art än den här föreliggande.

I fråga om sterilisering av sedlighetsförbrytare kommer man in på det straffrättsliga området och måste anlägga helt andra synpunkter. Där måste det närmast vara tal om kastrering, något som icke är berört i motionen.

Vad sedan beträffar tvångssterilisering av vissa grupper — det har omnämnts tattare och andra — är det givetvis ett önskemål som kan uppställas. Men det är också självfallet, att detta kräver en utredning, som i dessa tider

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

icke gärna kan igångsättas. Frågan bör emellertid stå öppen och tagas upp, när den vilande utredningen angående sterilisering av sedlighetsförbrytare kommer upp till omprövning och frågan om kastreringslag tas upp till ny behandling. Utskottet har tillstyrkt detta. Jag kan följa det allmänna resonemang, som fröken Nygren fört på denna punkt.

Vad slutligen angår fröken Roséns yttrande, så har hon motionsvis hemställt, att ett handräckningsförfarande skulle anknytas till denna lag. Svårigheten för utskottet har då legat i att denna lag om sterilisering ju ingalunda syftar till tvångssterilisering. I och med att man inför ett handräckningsförfarande, är man emellertid inne på området för tvångssterilisering. Det gäller nu närmast, om jag förstod fröken Rosén rätt, de sinnesslöa, som äro intagna på ålderdomshem och liknande anstalter. Jag förstår mycket väl de praktiska svårigheter, som fröken Rosén berörde, men man måste hålla i minnet ett par synpunkter.

Till en början kan det ju icke i detta sammanhang vara tal om sterilisering av personer, som visserligen äro sinnesslöa men dock kapabla att lämna sitt samtycke. Detta samtycke kan återtagas ända till dess vederbörande befinner sig på operationsbordet. Om åtgärden kräver samtycke, är det icke möjligt att hindra ett återtagande av samtycket. Då det å andra sidan gäller de sinnesslöa eller sinnessjuka som icke kunna lämna giltigt samtycke så äro regelmässigt dessa sinnesslöa eller sinnessjuka så höggradigt sjuka, att man är försvarad att gå den omvägen, att man intager dem på anstalt, där man kan verkställa en operation. Jag skall ge fröken Rosén rätt i att det är en omväg. Det är emellertid det pris man måste betala för att undvika att, innan ännu en lag om tvångssterilisering föreligger, anlita polismyndigheternas hjälp att föra personer till operationsbordet. Det är icke angenämt att tänka sig, att man skulle behöva med polisens hjälp föra en kvinna till operationsbordet för att underkasta henne en operation, som dock kan leda till döden. Det är visserligen bara 0.6 procents dödlighetsrisk hittills konstaterad. Men det är för mig tillräckligt motiv för mitt ställningstagande vid behandlingen av förevarande lag angående sterilisering.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag under denna punkt.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Det lagförslag, som nu är föremål för kammarens överläggning, innebär ett betydelsefullt steg framåt i riktning av att sanera den svenska folkstammen, att befria den ifrån fortplantning av arvsanlag, som leda till att i framtida generationer det förekommer individer, som icke äro önskvärda medlemmar av ett sunt och friskt folk.

Mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag föreligger icke någon skillnad av huvudsaklig betydelse. Jag är angelägen om att understryka, att den ändring, som av utskottet föreslagits i 1 §, ingalunda kan uppfattas på det sättet, att utskottet kommit in på en helt annan tankegång — såsom den föregående ärade talaren påstod — än den Kungl. Maj:t följt vid propositionens avfattande. Det är endast fråga om en av utskottet gjord ny formulering, som jag tror kan härledas av alltför långt driven känslighet för en teori, som man har ansett böra komma till uttryck i lagtexten på ett tydligare sätt än som skett i propositionen.

Skillnaden gäller den indikation, som kallas för den sociala indikationen. I propositionen är den beskriven så, att sterilisering kan äga rum på grund av ett asocialt levnadssätt, som innebär att det för framtiden gör en person uppenbart olämplig att handhava vården om barn. Detta uttryck »för framtiden

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

uppenbart olämplig att handhava vårdnaden om barn» innebär naturligtvis, att den, varom det är fråga, skall underkastas en personlig prövning. Man skall giva akt på hans personliga beskaffenhet, undersöka om hans psyke är sådant, att han för framtiden är olämplig att handhava vården om barn. Således ett asocialt levnadssätt i och för sig är icke i propositionen angivet såsom en tillräcklig omständighet.

Utskottet har nu här satt in de orden, att det asociala levnadssättet skall kunna »antagas äga samband med själslig rubbning». Som den ärade talaren, som hade ordet nu omedelbart före mig, yttrade, skall det således icke *bevisas*, att det här asociala levnadssättet står i samband med en själslig rubbning, utan det skall endast föreligga omständigheter, som göra, att de medicinska undersökarna kunna få anledning att säga, att det kan *antagas*, att det asociala levnadssättet står i samband med själslig rubbning. Det är sålunda icke någon absolut tillförlitlig garanti, som ligger i dessa av utskottet inskjutna ord.

Å andra sidan innebär dock denna formulering en åtstramning av förutsättningarna för sterilisering, som gör, att bestämmelsen blir mindre effektiv än vad den är enligt Kungl. Maj:ts proposition. De, som uteslutas genom utskottets formulering men som gå in under propositionen, äro psykiskt efterblivna, psykiskt undermåliga personer, vilkas sinnesbeskaffenhet emellertid icke är sådan, att man kan säga, att det är fråga om en själslig rubbning. Jag tänker på sådana psykiskt undermåliga personer som t. ex. alkoholmissbrukare eller vanemässiga lösdrivare. Man kanske icke kan säga, att deras tillstånd är sådant, att de äro själsligt rubbade; men det är alldeles otvetydigt, att de äro psykiskt undermåliga och att i ett fall sådant som deras det föreligger stor fara för, att de arvsanlag, som de bära inom sig, komma att i en framtida generation skapa även individer, som icke äro bättre än sina fäder eller mödrar.

Jag förstår ej, vad det kan vara för ett verkligt intresse att förhindra, att sterilisering kan äga rum i fråga om sådana individer. Jag ber att för övrigt få påpeka, att det här ej är fråga om att göra något ingrepp mot individens vilja, det är ej fråga om att göra någon tvångsterilisering; utan förutsättningen för denna proposition om sterilisering är, att vederbörande, som skall bliva föremål för sterilisering, givit sitt samtycke.

Jag tror icke, att man riskerar, att den svenska folkstammen skall gå förlustig några verkliga värden, om man tager den formulering, som Kungl. Maj:t givit i propositionen i fråga om den asociala indikationen.

Det har sagts, att man skall gå varligt fram. Jag tror, att det gör man verkligen, om man går så långt som propositionen föreslår. Jag vågar därför för min del taga på mitt ansvar att tillstyrka, att kammaren ger lagen ett sådant innehåll, som är angivet i propositionen, gärna med den formulering, som paragrafen fått i den till utskottets utlåtande fogade reservationen.

Fröken **Nygren**, som för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Den del av min motion, som rör viss ändring av 3 § andra stycket, hade jag tänkt att komma till i annat sammanhang. Men när herr Gezelius tagit upp frågan, vill jag begagna tillfället att komma med en replik.

Herr Gezelius säger, att den ändring, jag där vill ha, icke är möjlig att genomföra. Han stöder sig på uttalanden från medicinskt håll och förvånar sig över, att så många av kammarens kvinnliga ledamöter skrivit under motionen utan att ha tagit reda på, att det är omöjligt att företaga operation på det stadium det är fråga om.

Jag stöder icke min motion, som herr Gezelius tror, på det i motionen anförda uttalandet av medicinska fakulteten i Lund. Jag har visserligen anført

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)
 det uttalandet i motiveringen, men det är icke det, som föranlett mig att motionera, utan det är en direkt uppmaning från praktiserande gynekologer. Här stå alltså sakkunniga mot sakkunniga. Det skulle icke ett ögonblick falla mig in att försöka avgöra, vilken grupp sakkunniga som har rätt. Men såvitt jag har mig bekant har icke herr Gezelius medicinsk sakkunskap, lika litet som utskottets övriga ledamöter. Vi få nöja oss med att konstatera, att den ene läkaren står mot den andre. Att det kan vara en anledning att avslå förslaget förstår jag; men det är ingen anledning att förvåna sig över, att kvinnliga kammarledamöter på uppmaning av gynekologer framfört detta krav.

Herr **Gezelius**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Med anledning av chefens för justitiedepartementet anförande ber jag att i korthet få göra en erinran. Propositionens uttryckssätt beträffande indikationen »asocialt levnadssätt» skulle kunna ge rum för den enligt min mening felaktiga tolkningen, att den omständigheten, att en person icke kan vårda barn, skall vara laga anledning att beröva honom möjligheten att överföra arvsanlag på andra. Samhället har dock helt andra metoder att rätta till brister i fråga om vården av barn.

Det är därför utskottet velat knyta an till de eugeniska skälen.

Vidare yttrade:

Herr **Paulsen**: Herr talman! Det är ju ganska förklarligt, att människor, som icke syssla med sociala ting och som se dessa ting så att säga på avstånd, reagera mot att på andra människor sådant ingrepp som sterilisering skall kunna få göras. Men för dem, som bedriva socialt arbete och som beständigt ha att göra med människor av detta slag: människor, som icke bry sig om att arbeta, icke bry sig om att försörja sig och icke bry sig om att taga hand om de barn de sätta till världen — för dem är detta en mycket naturlig och riktig sak.

För övrigt är ju steriliseringen sådan, att den visserligen betager människorna möjligheten att sätta barn till världen, men den förtager icke människor de förberedande åtgärderna för den saken. Och steriliseringen lär icke göra ont, efter vad som berättats mig.

Oförmågan att sätta barn till världen bry dessa människor sig icke alls om. Jag har sett åtskilliga exempel på människor, som skapat fram barn, vilka samhället måste taga hand om och utackordera för att sätta dem i en annan miljö. När man efter någon tid, kanske något år, frågat en sådan moder, om hon inte ville se barnet, har hon totalt glömt bort, att hon fött detta barn. Hon har fött ett par andra sedan och minnes icke alls detta barn. Sådana exempel finnas.

Det är ingen svårighet för oss, som syssla med sociala ting, att få den bilden framför oss. Här är det icke bara att människor sätta barn till världen. De bekymra sig icke om barnen; samhället får taga om hand om dem. Men trots att man sätter barnen i en annan miljö, komma de dåliga anlagen fram ganska snart. Man må tala om bättre miljöförhållanden hur mycket som helst; det kan betyda någonting, men det betyder inte allt och många gånger betyder det ingenting alls. Vad blir det av dessa människor, som äro satta till världen av asociala föräldrar? Jo, i lyckligaste fall få anstalterna taga hand om dem, i många fall fängelserna. Jag känner barn av sådana föräldrar, och alla dessa ha gått under. I ett sådant fall sitter en av sönerna i fängelse för hustrumord — han var dålig försörjare och förebråddes därför av sin hustru, och så bragte han henne om livet. Behöver man verkligen draga sig för att sterilisera människor, som kunna antagas få sådan avkomma?

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

Jag är för min del vän av tvångssterilisering. Jag vet ju, att det inte kan bli fråga om ett beslut om någonting sådant i dag. Men om man hade följt Kungl. Maj:ts förslag och man kunde sterilisera asociala människor utan att sammankoppla detta med att de skola vara själsligt undermåliga, hade väl något varit vunnet. Jag känner en hel massa sådana människor, som visst inte äro på något sätt sinnessjuka, sinnesslöa eller själsligt undermåliga men likväl äro asociala. När förutsättningen dessutom är, att de själva skola vara med om åtgärden, vad är det då för uppfattning, som herr Gezelius å utskottets vägnar förfäktar? Vad är det för idé att rikta invändningar mot ett sådant förfaringssätt? Visserligen säger herr Gezelius, att det gives exempel på att även sådana asociala personer kunna få barn med goda anlag. Ja, det kan naturligtvis finnas sådana, men tror inte herr Gezelius att det beror på att den andra parten inte varit asocial?

Jag tycker för min del, att kammaren verkligen i detta fall borde draga sig för att följa utskottet och i stället gå med på reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Mosesson: Jag ber, herr talman, att få ge uttryck åt den känsla av, jag må väl säga beklämning, som jag hyser inför det föreliggande förslaget om utvidgning av den nu gällande steriliseringslagen.

Jag medger, att jag inte har betänkligheter, när det är fråga om konstaterad imbecillitet, men åtta års arbete i interneringsnämnden, där vi praktiskt taget varje vecka ha att studera mål av detta slag, har lärt mig, hur svårt för att inte säga omöjligt det är att draga upp några bestämda gränser mellan vad man kallar för tillräknelighet, minskad tillräknelighet och otillräknelighet, i varje fall mellan den minskade tillräkneligheten och tillräknelighet. Nu säger man, och herr statsrådet framhöll detsamma i sitt anförande nyss, att det finns många fall av vad läkarna i allmänhet förstå med uttrycket debilitet, där det inte kan vara på något sätt angeläget, att till exempel en kvinna skall få bli mor. Detta må väl vara sant, men var går gränsen i detta avseende?

Jag fick föregående vecka i min egenskap av ordförande i styrelsen för en erkänd alkoholistanstalt för kvinnor mottaga ett brev av låt mig säga officiell natur med begäran att jag skulle utöva påtryckning på en kvinna, som vi hade intagit på anstalten, och meddela henne, att villkoret för att hon på anstalten skulle få taga emot besök av sin man eller sedan bli försöksutskrivnen ifrån denna anstalt skulle vara, att hon skulle låta frivilligt sterilisera sig. Vad blir det av denna frivillighet, om man i ett fall som detta säger vederbörande, att villkoret för att hon skall få komma ut till friheten, dit hon längtar — vi ha ju eftersom det är fråga om internering rättighet att hålla henne kvar på anstalten i två år — är att hon underkastar sig denna operation. Formellt sett ligger det väl till på det sättet, att vederbörande har förklarat sig gå med på saken, därest styrelsen skulle besluta att frige henne, men i realiteten är det i alla fall ett tvång, som hon underkastar sig för att vinna någonting, som för henne framstår såsom önskvärt. Jag kan förstå, att de kommunalmän, som i barnavårdsnämnden ha fått taga hand om barnen till en person av detta slag, säga: Försök att få vederbörande att gå med på sterilisering! Kommer denna kvinna ut från anstalten, sätter hon flera barn till världen, men det är i alla fall inte på något sätt bevisat, att de barn hon föder äro på något sätt sämre än andras. Det är bara den skillnaden, att dessa barn befinna sig i sådana ekonomiska förhållanden, att samhället har fått taga hand om dem. Om dessa ekonomiska missförhållanden inte hade varit, hade det inte heller varit något tal om saken.

Jag befinner mig, herr talman, i den situationen, att jag helst skulle vilja,

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

som man säger, »gå udenom». Jag vill säga kammaren, att jag anar, att vi rätt snart komma därhän, att några av de värdefullaste krafter, som vi ha bland både läkare och andra, som hysa betänkligheter gentemot denna lag, komma att lämna sina tjänster såsom tjänsteläkare eller i annan verksamhet inom socialvården, därför att deras samvete inte tillåter dem att gå med på dylika åtgärder. Jag skulle som sagt helst vilja »gå udenom», men såsom frågan nu ligger till, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr von Friesen: Herr talman! När man studerar de handlingar, som ligga till grund för detta ärendes behandling — detta framgick också i viss mån av de ord, med vilka herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet inledde sitt anförande — bibringas man den felaktiga uppfattningen, att det här gäller en faktisk utvidgning av redan gällande bestämmelser på detta område. Det är i stället endast fråga om att legalisera en praxis, som tillämpats i olika delar av landet.

Jag hör till dem som förmena, att det efter antagandet av denna lagstiftning i själva verket icke kommer att bli fråga om en ökning av steriliseringsarnas antal, utan jag är snarare — och enligt vad jag vet flera läkare med mig — böjd att tro, att antalet steriliseringar kommer att minska. Det friare förfaringssättet, alltså sterilisering av rättskapabla personer, har ju inte med nuvarande lagstiftning medfört något mera omfattande skrivande av handlingar och det har inte varit underställt någon myndighets prövning. När det gäller en så pass ömtålig sak som detta ingrepp är det säkerligen lättare för en person, som är i behov av sterilisering, att komma till läkaren och begära dess utförande än om åtgärden, såsom nu föreslås, blir förbunden med ett vidlyftigt avfattande av handlingar och dessutom skulle bli föremål för en central myndighets prövning. Jag håller alltså före, herr talman, att det icke kommer att bli fråga om någon utvidgning av steriliseringsförfarandet i denna bemärkelse, därest denna lag antages.

Som en motivering för lagens antagande har utskottet anført en av professor von Hofsten utarbetad statistik, vilken även är bifogad propositionen, där det ganska tydligt framgår med vilken ojämnhet denna sterilisering av rättskapabla personer har försiggått i olika delar av landet. Då min hemstad Göteborg på ett alldeles särskilt sätt har uppmärksamrats i detta sammanhang, skall jag be att få lämna en mycket enkel förklaring till detta förhållande. Jag ser nämligen inte alls något onaturligt eller något farligt i det faktum, att praxis har blivit olikformig inom olika delar av landet. I Göteborg är det på det sättet, att den läkare eller chefen för den klinik, där det stora antalet steriliseringar har utförts, är en på det rasbiologiska området utomordentligt förfaren man — hans expertis har för övrigt bland annat stått till befolkningskommissionens förfogande. Det är därför helt naturligt, herr talman, att när det förhållandet förelåg, att en av dessa frågor, särskilt av de eugeniska frågorna, alldeles speciellt intresserad läkare var verksam inom ett visst område, det inom detta område också skulle uppstå en ökning av antalet steriliseringar. Det är den enkla förklaringen till detta faktum. Jag tror ingalunda — jag stöder mig därvid på egen erfarenhet, jag har även själv arbetat på den ifrågasvarande kliniken — att det ifrågasatts på något håll, att några obefogade steriliseringar skulle ha ägt rum på denna klinik. Jag tror inte heller att det har skett annorstädes.

Tillåt mig också, herr talman, att säga ett par ord om en sak, som icke har berörts i den föregående diskussionen, nämligen om den centrala granskningen av dessa steriliseringsansökningar. Utskottet talar också om denna sak och har kommit till det resultatet, att en sådan central granskning bör kom-

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

ma till stånd, men är en smula tveksamt — på goda grunder, förefaller det mig — om vilken denna centrala granskningsmyndighet skall vara. Utskottet citerar också ett uttalande från befolkningskommissionen, som på sin tid ifrågasatte att en särskild steriliseringsnämnd skulle handhava dessa frågor och inte som nu den rättspsykiatriska nämnden inom socialstyrelsen. Jag finner en sådan ståndpunkt synnerligen befogad, och det skulle ha glatt mig, om på något sätt denna synpunkt hade kommit till synes. Då så emellertid inte har skett, lönar det sig knappast att på det nuvarande stadiet av denna frågas behandling yrka på någon ändring på denna punkt. Jag skulle bara vilja fästa herr statsrådets uppmärksamhet på önskvärdheten av att utbryta dessa frågor och låta dem handhas av en särskild nämnd, vid vilken inte endast skulle finnas tillgänglig medicinsk expertis utan även juridisk expertis och sakkunskap i sociala frågor.

Så till sist, herr talman, några ord om den av herr Hedlund i Östersund m. fl. avgivna reservationen, som företrädesvis har debatterats i eftermiddag. Jag tror i likhet med herr Gezelius, att man inte skall hysa den uppfattningen, att det föreligger ett så stort svalg mellan å ena sidan utskottets uppfattning och å andra sidan reservationen; jag har nämligen den uppfattningen att ett varaktigt asocialt levnadssätt svårligen kan existera utan att samtidigt förefinnes någon form av psykiska rubbningar. De psykiska sjukdomstillstånd, som äro för handen hos de kategorier, som bland andra herr statsrådet exemplifierade, såsom alkoholister, lösdrivare och andra, är väl vad som på medicinskt språk kallas psykopatierna, alltså den brokiga provkartan på fixerade karaktärsegendomligheter. Jag tror inte, att man i något fall efter en undersökning skall kunna finna en varaktigt asocial person som inte i något avseende företer tecken på själslig rubbning.

Anledningen till att jag här ändock tillåter mig att förorda reservationen är, att den åtstramning, som utskottets förslag innebär, såsom herr statsrådet Westman framhöll, skulle verka hämmande och försvärande på det rent praktiska arbetet. Jag tror därför att det är klokare att i detta fall biträda reservanternas mening. Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Herr Hedlund i Östersund: Herr talman! Jag vill inte polemisera mot herr von Friesen eller herr Gezelius, när de säga, att det egentligen inte finns någon artskillnad mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag. Jag har emellertid inte den uppfattningen. Enligt Kungl. Maj:ts förslag är asocialt levnadssätt, men inte vilket asocialt levnadssätt som helst, en indikation för sterilisering. Det är då det asociala levnadssättet är av den art, att vederbörande anses vara varaktigt oförmögen att ta vård om sina barn, som sterilisering skall ske. Detta är innebörden i Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet säger — det instämmer jag i viss mån i — att ett asocialt levnadssätt oftast står i samband med själslig rubbning, men utskottets och reservanternas uppfattning bryta sig i det avseendet, att utskottet som det *primära* kräver själslig rubbning, under det att Kungl. Maj:t anser, att ett asocialt levnadssätt av det omfång, som är angivet i propositionen, skall utgöra en indikation. Jag förstår ej varför utskottet inte strök uttalandet om asocialt levnadssätt, då ett sådant, enligt den uppfattning utskottet givit uttryck åt, alltid är byggt på själslig rubbning som indikation och det asociala levnadssättet bara är ett symptom på själslig rubbning. Det är under sådana förhållanden bara spegelfäktari från utskottets sida att behålla bestämmelsen om asocialt levnadssätt.

Jag är mycket glad åt herr justitieministerns anförande, i all synnerhet som

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

han gav reservationen sin rekommendation. Reservationen är ju för övrigt utan rösträkning nu antagen av första kammaren.

Jag begärde emellertid ordet på grund av att herr Mosessons anförande på mig gjorde ett mycket allvarligt intryck. Jag förstår, att en man i herr Mosessons ställning måste underkasta varje lagstiftning på detta område en mycket djupgående granskning. Jag förstår, att han brottats med sitt eget samvete, när han går med på utskottets förslag. Jag vill dock säga, att den garanti, som herr Mosesson från sina utgångspunkter med rätta kräver för att inte sterilisering skall ske i oträngt mål, föreligger i propositionen.

Jag tilltalar inte av den centrala prövningen av indikationerna, ehuru jag har gått med på detta. När jag emellertid under frågans behandling i utskottet hörde de experter, som handlägga dylika ärenden i medicinalstyrelsen yttra sig, fick jag den uppfattningen, att nog blir denna steriliseringslag, som herr von Friesen också säger, en åtstramning av den nu gällande lagstiftningen på området. Jag trodde, att alla debila och sinnesslöa enligt denna lag skulle steriliseras. Det går emellertid inte. Ty det upplystes i första lagutskottet, att anledningen till att man ville ha den centrala prövningen av steriliseringen enligt eugeniska indikationer är, att icke alla sinnesslöa och icke alla debila lämna efter sig själsligt rubbad avkomma. Vi få säkert möta den överraskningen, när denna lag sättes i kraft, att de eugeniska indikationerna icke komma i tillämpning i den omfattning, vi förutsatt, därför att vetenskapen i medicinalstyrelsen — jag har inte stor respekt för den, men den finns väl där i alla fall — nog kommer att förhindra, att sterilisering sker i alltför stor omfattning. Herr Mosesson behöver således inte vara orolig.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Herr Gezelius har här angivit de synpunkter, som utskottet anlagt vid detta ärendes behandling. Jag har icke mycket att säga därutöver men vill ändå tillägga några ord.

Vi röra oss här på ett mycket ömtåligt område. Vår nu gällande lagstiftning är, kunna vi säga, en försökslagstiftning, och dit hör även den lag som i dag kommer att antagas av riksdagen. Den meningsskiljaktighet som uppstått mellan utskottsmajoriteten och reservanterna är icke så synnerligen stor, men jag kan väl hålla med justitieministern när han säger, att utskottets förslag ändå innebär en åtstramning av Kungl. Maj:ts förslag. Ja, så vill jag fatta och tolka det, och detta är orsaken till att jag givit min anslutning till utskottsförslaget. Ty den debatt som förts, inte bara i utskottet utan även i pressen och på andra ställen, har givit mig den uppfattningen att det är klokt att gå försiktigt fram härvidlag och inte gå för långt.

I fråga om den grupp av asociala, som utgöres av de s. k. alkoholisterna, har man ibland gjort den meningen gällande, att bara man kunde säga att de voro alkoholister, så skulle lagen ge möjlighet till ett ingripande med sterilisering. Sådan har naturligtvis lagens mening icke varit. De två professorer och den kvinnliga läkare, som vi haft att rådgöra med i utskottet, ha samtliga framhållit, att även om Kungl. Maj:ts förslag i 1 § blir antaget, måste likväl tillämpningen av lagen bli i enlighet med utskottets formulering av paragrafen. Och när man hör hur abortlagen nu tillämpas, får man den uppfattningen, att det kanske icke betyder så ofantligt mycket om det eller det ordet är med i lagtexten, utan det betyder mer och betyder mest, vilken uppfattning de ha som skola tillämpa lagen. Uppfattningen hos den eller den ledamoten i medicinalstyrelsen kan många gånger betyda mera än ett eller annat ord i lagtexten.

Nu har ju, som här sades, första kammaren redan godtagit Kungl. Maj:ts

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

förslag, vilket är lika med reservationen på denna punkt. För min del skall jag inte alls vara bekymrad, om andra kammaren följer första kammaren i detta fall, då jag utgår ifrån att skiljaktigheterna mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag äro mycket små, men för tillfället yrkar jag likväl bifall till utskottets hemställan.

Herr Paulsen: Herr talman! Bara ett ord till herr Mosesson. Han sade att ytterst berodde tillgripandet av sterilisering på vederbörandes ekonomiska förhållanden, alltså om de voro fattiga eller inte. Det var väl ändå ett förfluget ord, herr Mosesson? Inte äro människor sämre för att de äro fattiga. Men om de äro asociala, slöa och likgiltiga och inte bry sig om sin försörjning, då är det de skola steriliseras, men inte för att de ekonomiskt äro sämre ställda.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Ursprungligen hade jag inte tänkt säga något i denna diskussion, men jag levde då under intrycket av den tanken, att det väl ändå inte är möjligt att riksdagen kan komma att besluta något annat än vad utskottet föreslagit. Nu ha vi hört, att första kammaren för sin del biträtt reservanternas mening, och då beslutade jag att säga ett par ord.

Reservanterna och även justitieministern anse, att de psykiskt defekta, d. v. s. personer behäftade med sådana defekter som ta sig uttryck i exempelvis spritmissbruk och lösdriveri, skulle omfattas av lagstiftningen utan att man kunde påvisa, att dessa defekter hade något direkt samband med själsliga rubbningar. Om man skulle kunna gå med på det förslaget, kräver detta i sin tur att man först besvarar frågan: kunna inte alkoholister och lösdrivare någonsin bli något annat än vad de för dagen äro? När man känner till att orsaken till ett sådant levnadssätt många gånger, kanske i de allra flesta fall, är av ekonomisk natur, måste man svara: lösdrivare och alkoholister kunna räddas till ett annat liv.

Nå, säger man, men nu erfordras ju ändå deras medgivande för att de skola komma under denna lagstiftning. Ja, kan ett medgivande som dessa människor lämna i det deprimerade tillstånd, vari de måste befinna sig när de äro alkoholister eller lösdrivare, ha så stort värde? Det kan vara ett medgivande som dessa personer kanske i en framtid komma att bittert ångra att de någonsin lämnat och det är ju ett medgivande, vars följder i varje fall inte kunna medverka till att lyfta upp dem ur det tillstånd, vari de befinna sig. Jag hoppas att herr Paulsen är ensam i sin uppfattning om att det inte är något av värde, som man berövar en människa i och med att man företar sterilisering.

Det är nära nog med beklämning man finner att man på håll, varifrån man minst väntade det, ger uttryck åt sådana tankar och en sådan inställning till problemet, som obehagligt mycket erinra om den rasförbättring, som man i vissa totalitärt styrda länder söker bedriva med hjälp av operationskniven. Jag vill inte vara med om att med min röst på något sätt understödja sådana tendenser, och därför yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av den av utskottet föreslagna lydelsen av 1 § i förslaget till lag om sterilisering dels ock på godkännande av den lydelse av paragrafen, som föreslagits i den vid utlåandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Herr Persson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren godkänner den lydelse av 1 § i första lagutskottets förevarande förslag till lag om sterilisering, som föreslagits i den vid utskottsutlåtande nr 31 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets förslag till lydelse av paragrafen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt den lydelse av paragrafen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

2 §.

Godkändes.

3 §.

Efter föredragning av denna paragraf anförde:

Herr Hedlund i Östersund: Herr talman! I § 3 möter man den största nyheten i förhållande till den nu gällande steriliseringslagen, i det att man inrättar en central prövning av alla steriliseringsfall. Jag tillhör dem inom första lagutskottet som ha antecknat betänkligheter mot att införa denna centraliserade prövning, men jag har böjt mig, i varje fall för de eugeniska indikationerna.

Undantag från denna centrala prövning har emellertid i propositionen gjorts för rent medicinska fall. Där skola två läkare, varav en tjänsteläkare, kunna sterilisera. Men på en kombinerad medicinsk och social indikation skola två läkare icke kunna utföra sterilisering, utan åtgärden skall först godkännas av medicinalstyrelsen. Av naturliga skäl förstår man varför Kungl. Maj:t har gjort undantag för de medicinska indikationerna. Men jag förstår inte, varför man då skall ha medicinalstyrelsens tillstånd när sådan indikation föreligger som svaghet hos kvinnan. Enligt abortlagen får abortering ske på grund av socialmedicinska indikationer, d. v. s. svaghet, men beträffande sterilisering skall medicinalstyrelsen pröva saken.

Jag har förfärligt svårt att förstå, varför just medicinalstyrelsen skall pröva den sociala indikationen. I första lagutskottet ha de experter som yttrat sig i frågan bekräftat, att i medicinalstyrelsen finns ingen särskild expert för sociala frågor. Däremot har en mycket framstående vetenskapsman, den som sköter undervisningen för läkare, sagt att det numera ingår som ett viktigt moment i läkarutbildningen även undervisning i sociala spörsmål, och samme expert säger: en ansvarsmedveten läkare som behandlar en sjuk kvinna kan inte undgå att ta hänsyn till de sociala förhållanden, under vilka hon lever. Om läkaren tillika med en av medicinalstyrelsen angiven tjänsteläkare får den uppfattningen, att kvinnan på grund av medicinska eller sociala indikationer bör steriliseras om hon ger sitt medgivande därtill, då ha dessa läkare förutsättningar att bättre än medicinalstyrelsen kunna pröva saken. Jag skulle inte ha reserverat mig, om inte svaghet hos kvinnan hade upptagits i § 1 som en indikation. Men när man gör det undantaget i § 3, att saken skall underställas medicinalstyrelsens prövning, så ligger däri en vink om att sterilisering på grund av medicinska och sociala indikationer inte får ske efter lika enkla regler som renodlade medicinska indikationer.

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

Jag har velat få steriliseringslagen i överensstämmelse med abortlagen på denna punkt, och därför, herr talman, yrkar jag att andra stycket i tredje paragrafen får den formulering, som jag och mina medreservanter föreslagit.

I detta anförande instämde fröken *Nygren* och fröken *Rosén*.

Herr Gezelius: Herr talman! Första kammaren har utan debatt bifallit utskottets hemställan beträffande nu föredragen paragraf i lagförslaget, och det gör att jag skall försöka förkorta debatten här.

Herr Hedlund erinrade om att i § 1 har såsom en indikation upptagits »sjukdom, kroppsfel eller svaghet hos kvinna». Herr Hedlund fann det därför anmärkningsvärt att enligt § 3 sterilisering inte får ske utan medicinalstyrelsens hörande, då det gäller indikationen »svaghet hos kvinna», medan detta däremot vore fallet om sjukdom eller kroppsfel föreläge. Skälet till denna olikhet är emellertid inte det som herr Hedlund angav. Man har inte i lagen uttalat att två läkare skola få utan medicinalstyrelsens hörande alltid verkställa sterilisering när medicinska skäl tala därför, utan man har velat medge att två läkare skola kunna verkställa sterilisering i samband med ett ingrepp i anledning av sjukdom eller kroppsfel. Det har ansetts vara oegentligt att man, då man företar en operation som man samtidigt skulle kunna förena med sterilisering, skulle behöva ha någon omgång uti detta avseende. Detta står i samklang med bestämmelsen i § 5, där man i fråga om avbrytande av havandeskap har medgivit, att vederbörande läkare inte behöver inhämta medicinalstyrelsens samtycke. Det är således rent praktiska skäl som motiverat att när vederbörande läkare — av medicinska skäl eller därför att sterilisering kan ske i samband med ett avbrytande av havandeskap — i alla händelser skola företa ett ingrepp, skall man inte behöva avvakta medicinalstyrelsens utlåtande. Men när det gäller svaghet hos kvinnan är inte detta fallet, såvida inte densamma kan förenas med någon av de andra indikationerna, nämligen de rent medicinska »kroppsfel eller sjukdom».

I reservationen framhålles att man bör söka få bort den olikhet som i denna punkt skulle förefinnas mellan denna lag och abortlagen, där medicinalstyrelsens prövning icke kräves. Denna olikhet är emellertid motiverad av att vid abort det ofta icke är utan skada möjligt att avvakta medicinalstyrelsens besked. Det har ansetts att man då det gäller indikationen »svaghet hos kvinna» icke löper någon sådan risk. Frågan har emellertid varit föremål för mycket ingående prövning både av de myndigheter som formulerat denna lag och även inom utskottet, och detta behöver jag säkerligen inte närmare dröja vid.

Jag skall tillägga en enda sak. Att det inom utskottet ansetts viktigt, att prövningen av förevarande indikation går till medicinalstyrelsen, beror på att även beträffande denna punkt den satsen gäller, att man här — som framför allt herr Mosesson strök under — rör sig på ett område, där största varsamhet är motiverad. När det gäller »svaghet hos kvinnan», ställes man inför frågor av så svårbedömlig natur, att det kan vara lämpligt att utöver läkarnas bedömande även få en central prövning hos medicinalstyrelsen. Att överlåta till den enskilde läkaren avgörandet på denna punkt har inte ansetts tillrädligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Hedlund i Östersund: Herr talman! Jag konstaterar att herr Gezelius skjuter över målet när han säger att jag missförstått innebörden av tredje paragrafen. Herr Gezelius vill göra troligt, att medicinalstyrelsens medgivande inte erfordras i andra fall än när läkare företa ett annat kirurgiskt ingrepp hos

Förslag till lag om sterilisering, m. m. (Forts.)

kvinnan. Detta är fel, herr Gezelius. Om en kvinna t. ex. lider av hjärtsjukdom och begär sterilisering, och läkarna finna att denna hjärtsjukdom medför risk för henne att föda barn, då får läkaren sterilisera henne. Säger hon sig vara så utarbetad av många barnsörder att hon inte orkar med flera, så måste läkaren i detta fall höra medicinalstyrelsen — som efter min mening inte kan bedöma saken — huruvida sterilisering får företagas.

Nu kommer jag, herr talman, inte att begära votering, ty jag vill undvika sammanjämkning i denna lagstiftning. Jag vill bara konstatera att jag har läst § 3 rätt och herr Gezelius har läst paragrafen fel.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf i den av utskottet föreslagna lydelsen, dels ock på godkännande av den lydelse av paragrafen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Övriga delar av utskottets förslag till lag om sterilisering samt utskottets förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A).

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om lagförslagen fattade beslut.

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Viss ändring i lagen om avbrytande av havandeskap. Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap.

Första lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta motioner nr 162 i första kammaren av herr *Linderot* samt nr 212 i andra kammaren av herrar *Hagberg* i Luleå och *Persson* i Stockholm. I motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i lagen om avbrytande av havandeskap under 1 § efter punkt 3 införa en fjärde punkt av följande lydelse:

»4. när kvinnans ekonomiska och sociala belägenhet är sådan att det väntade barnet skulle åsamka henne själv stora lidanden och svårigheter.

Avbrytande av — — — tjugonde vecka.»

Utskottet hemställde, att de förevarande motionerna, I: 162 och II: 212, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Vi ha i vår motion föreslagit en utvidgning av den hittillsvarande lagen om avbrytande av havandeskap, en utvidgning som innebär, att havandeskap även må kunna avbrytas på grund av sociala skäl. Den nu gällande lagen tillåter som bekant att havandeskap avbrytes endast om kvinnans liv bringas i direkt fara genom barnafödande, i

Viss ändring i lagen om avbrytande av havandeskap. (Forts.)

händelse av våldtäkt samt när ett väntat barn kan antagas bli drabbat av icke önskvärda arvsanlag eller sjukdom.

Denna lagstiftning, som genomfördes 1938, betecknade vi redan då som en förvanskning av frågan, en eländig kompromiss mellan gamla religiösa fördomar och en obetydligt modernare uppfattning, en kompromiss, som framtvingsats av att tidigare lagstiftning varken motsvarade rättsuppfattningen hos folket eller respekterades. Det fanns ingen — jag tänker inte minst på de socialdemokratiska kvinnorna i kammaren — som när denna fråga behandlades 1938 gav uttryck för sin stora tillfredsställelse över den nya lagen. Ändå hade den opinionsrörelse, som aktualiserat lagändringen, varvid bland annat 150 socialdemokratiska kvinnoorganisationer engagerats, en opinion, som framtvingsats av officiella utredningar, haft som grund kravet på att abort av sociala skäl skulle få företagas. En tidigare socialdemokratisk justitieminister, för övrigt densamme som i egenskap av första lagutskottets ordförande undertecknat det nu föreliggande utlåtandet, har mycket otvivelaktigt förklarat, att fosterfördrivning på grund av sociala skäl borde tillåtas. Berget hade fött en rätta. Hela den nya lagstiftningen förändrade ingenting i sak, ty redan tidigare hade de svenska läkarna genomfört en praxis i strid mot dåtida lagstiftning, enligt vilken de kategorier kvinnor, som nu kunna erhålla läkarhjälp, även då erhöilo läkarhjälp för att befrias från ett icke önskvärt foster. Alltså, redan den uppfattning, som vi företrädde 1938, utgör skäl tillräckligt för att föreslå en förbättring av lagstiftningen. Men därtill kommer, att erfarenheterna under de år, som gått sedan lagstiftningen genomfördes, på det eftertryckligaste understrukt behovet av lagens förbättring och utbyggande till att omfatta det för närvarande mest vitala området. Varje vecka meddelas i pressen om framgångsrika polisräder mot s. k. kriminella abortörer och mot kvinnor, som behandlats av dessa. Våra domstolar få i en utsträckning som väl aldrig någonsin tidigare befatta sig med samma problem. Det ger vittnesbörd om en oläglich kräftskada i samhället. Alla dessa erfarenheter tala för att lagstiftningen måste förändras så snabbt som möjligt.

Man kan fråga sig: Äro de större resultaten av dessa polisrazzior ett uttryck för en ökad aktivitet från polisens sida, när det gäller att spåra upp missfallskvinnor och dessas mer eller mindre tvivelaktiga hjälpare? Man kan också fråga: Ha dessa resultat uppnåtts genom att den nu gällande lagstiftningen skapat större klarhet i frågan, som underlättar för polisen att fullfölja arbetet att släpa olyckliga och genom kvacksalvareaborter fysiskt misshandlade kvinnor till fängelserna? Båda dessa frågor besvarar jag med nej. Det förhåller sig säkert på samma sätt nu som tidigare, när polisen gjort sina kap. Upptäckterna ha möjliggjorts genom inträffade dödsfall eller andra katastrofer, som orsakats av kriminella aborter. När den samhälleliga vedergällningen nu drabbar ett större antal kvinnor och deras s. k. hjälpare, så är detta bara vittnesbörd om en väsentlig ökning av de s. k. kriminella aborternas antal. Redan detta borde ha tvingat utskottet att mera ingående befatta sig med denna fråga än vad som utlåtandet vittnar om. Ty något måste göras. Man kan inte fortsätta att tolerera förhållanden, som tvinga 10,000-tals svenska kvinnor att med den största fara för liv och hälsa underkasta sig allvarliga operationer av klåpare, när vi ha sakkunniga läkare till förfogande.

Det är emellertid inte endast genom polisens många stora kap, som man kan utläsa en väsentlig ökning av antalet kriminella aborter. Sjukhusens journaler tala därvidlag också sitt tydliga språk, liksom den uppståndelse som åstadkommits i samband med de nya statistiska uppgifter, som illustrera befolkningskrisen. Riksförbundet för sexuell upplysning meddelar exempelvis, att endast under tiden från det nuvarande krigets utbrott till mars, april 1940

Viss ändring i lagen om avbrytande av havandeskap. (Forts.)
vände sig till förbundet med begäran om att erhålla hjälp för att företa kriminell abort mer än dubbelt så många klienter som tidigare. Befolkningskommissionen räknade på sin tid med omkring 20,000 kriminella aborter årligen i vårt land. Vi ansågo redan då, att denna siffra var absolut i underkant. I Nordisk Medicin anges ett referat av en debatt vid svenska läkaresällskapets förhandlingar den $29/10$ och $5/11$ föregående år. En doktor Gårdlund, som själv presenterar sig som långt ifrån radikalt inställd, när det gäller abortering, erinrar från sin klinikpraktik om tendensen. Han har under tio år mottagit icke mindre än 2,300 kvinnor, som begärt kriminell abort. Medan under den första tidrymden de abortsökande uppgått till i genomsnitt 150 per år var det 1937 266, 1938 214, 1939 278 och under de tio första månaderna 1940 inte mindre än 410 kvinnor. Denne doktor Gårdlund har också några talande jämförelser rörande en del av dessa kvinnor, som trots läkarens nej företagit kriminell abort. Av sammanlagt 417 kvinnor, om vilka han hade mycket bestämda uppgifter rörande deras bostäder, sociala förhållanden etc., ha 70 % ogifta och 68 % gifta företagit kriminell abort. Endast 30 resp. 32 % hade framfött sina barn. Det är betecknande, att befolkningskommissionen, som behandlat dessa uppgifter, ansåg dessa 30 resp. 32 % vara en mycket gynnsam proportion. Denne läkare anser sig kunna sammanfatta sina erfarenheter i följande — jag citerar nu tidskriften: »Den slutsats jag skulle vilja dra av mina erfarenheter är, att så länge vi i vårt handlande anse oss förbjudna att ingripa för att förhindra en försämring i ett allvarligt medicinskt läge för patienten, så länge tror jag att kriminella aborter komma att tillgripas åtminstone i lika hög grad som förut.» Samme läkare illustrerar också, hur det nuvarande byråkratiska förfaringssättet i de fall, där lagen möjligen tillåter abort, gör läkarna mycket villrådiga och ofta hjälplösa. Han berättar, hur medicinalstyrelsens prövning kan verka. En kvinna, som antogs vara gravid, fick medicinalstyrelsens medgivande att företa abort en tid efter att det konstaterats att man misstagit sig. Hon var inte gravid. En annan kvinna fick sent omsider medicinalstyrelsens avslag, sedan hon genom att anlita en kvacksalvare befriats från fostret. Överhuvud taget tycks ett valhant byråkratiskt system göra lagen mer eller mindre illusorisk även i de begränsade fall, där den tillåter ett avbrytande av havandeskap.

Den nuvarande lagstiftningen och praxis i frågan har en stark karaktär av klasslag. Det är känt för alla, att överklassens kvinnor icke ha någon svårighet att erhålla verkligt sakkunnig läkarhjälp för fosterfördrivning. Denna möjlighet är i huvudsak stängd för den medellösa kvinnan. Hon tvingas att vända sig till kvacksalvare eller hjälpa sig själv med ofta mycket ödeläggande resultat för liv eller hälsa. Det är särskilt för dessa, som lagen måste ändras.

Vid det omnämnda sammanträdet i läkaresällskapet redogjorde en doktor Inghe för resultatet av undersökningar av 800 kvinnor, som vårdats för abort på Sabbatsbergs sjukhus under åren 1935—1937. Ett av resultaten av denna undersökning var, att bland ogifta antalet fall av aborter var större än fallen där barnet framfödes. Ett annat resultat var, att abortklientelet — jag citerar — utgjorde ett urval av ekonomiskt jämförelsevis dåligt situerade. En undersökning, som samtidigt kommenteras av en doktor Jonsson från samma sjukhus, visade att bland abortmotiven i fråga om de ogifta uppgivits dålig ekonomi för 55 % och vanäremotiv för 44 %. Bland de gifta uppgåvo 75 % dålig ekonomi.

Dessa exempel ge en bild av missförhållandena på detta område. Utskottet vill dock ingenting göra. Lagen har bara varit i funktion något mer än två år, säger utskottet, och det skulle alltså vara för tidigt att nu återuppta frå-

Viss ändring i lagen om avbrytande av havandeskap. (Forts.)

gan om vid vilka indikationer abortframkallning skall vara tillåten. Det är, herr talman, de obotfärdigas förhinder. Man måste fråga sig, hur många kvinnor, som skola mördas, hur många, som skola förstöras för sitt återstående liv, hur många nya fängelsekunder polisen skall anskaffa, hur mycket lidande, hur mycket förtvivlan, hur mycket raseri, som skall uppbådas, innan en ändring blir genomförd.

Frågan står icke för eller mot fosterfördrivning. Ingen är principiell anhängare av fosterfördrivning. Operativa ingrepp i människokroppen måste betecknas såsom en nödfallsutväg. Frågan gäller icke heller, om man vill befordra ökningen av antalet fosterfördrivningsfall eller minskningen av detsamma. Jag kan mycket väl i detta avseende upprepa vad jag sade 1938, när den nuvarande lagen genomfördes. »Vi komma att i fortsättningen finna», yttrade jag, »att tiotusentals kvinnor varje år antingen själva eller genom kvaacksalvare befria sig från ett icke önskat foster. Vi komma då och då att uppröras av tidningarnas meddelanden, att i det eller det fallet har polisen ingripit. Vi komma att få inregistrera, att kvinnor och kvaacksalvare dömas till straff.» Allt detta har bekräftats i en omfattning, som överträffat våra värsta farhågor. Vi måste erkänna, att man icke kunnat minska de kriminella aborternas antal genom lagstiftning lika litet som genom de smärre reformer, vilka genomförts men vilka man nu är i full färd att slopa eller göra illusoriska. Nej, vad frågan i verkligheten gäller är, om många tiotusentals svenska kvinnor även i fortsättningen skola behöva vända sig till okunniga stympare eller om de skola få vända sig till legitimerade läkare för en operation, som man icke med lagar och fängelser kan förhindra. Det är ett grymt slöseri med vårt levande människomaterial, att kvinnorna icke skola erhålla den sakkunniga hjälp, som landet ändå har. Det nuvarande systemet ger icke livet åt ett enda icke önskat barn, men det dödar många vuxna människor eller skadar dem för hela deras återstående liv. Ingen kan förneka, att trots det allvarliga straffhotet har det allmänna rättsmedvetandet accepterat den kriminella aborten som en nödfallsutväg, ja, som en mycket försvarlig sådan. Ingen kan heller förneka, att som regel de kvinnor, som vända sig till den kriminella abortören, besjålas av stark ansvarskänsla. De underkasta sig en ofta livsfarlig operation, de förödmjuka sig, enär de anse det oförsvarligt att under nuvarande osäkra förhållanden ge livet åt en ny människa, som de icke ens kunna erbjuda ett minimum av trygghet. Ingen kan under dessa förhållanden bestrida, att straffhotets enda praktiska effekt är, att det framtvingar åtgärder för att dölja aborterna, åtgärder för att trotsa lagen, men åtgärder, som på grund av hemlighetsmakeriet bli mest äventyrliga för kvinnorna själva. Det har redan tidigare många gånger påpekats, att lagstiftningen endast i vissa fall kan resultera i fällande domar. Kanske i ett fall på tusen kan sådan dom fällas. Det kan icke tillfredsställa det s. k. rättsmedvetandet, att dylika förhållanden bestå. Ty kvar står, att lagens praktiska repressaliebestämmelser tillämpas på den indirekta vägen, nämligen att kvinnorna riskera liv och hälsa i kvaacksalvarhänder, att deras kroppsliga lidande kombineras med psykiskt lidande, nämligen medvetandet att ha begått en gärning, som kan resultera i stränga fängelsestraff.

Utskottet, som icke vill utvidga lagen trots det rådande krisläget, menar, att krisen innebär en uppfordran att »ägna uppmärksamhet åt den sociala omvårdnaden och vårt lands befolkningsfråga i dess helhet». Men tyvärr är detta bara tomma och till intet förpliktande ord, då motsatsen göres för närvarande. De små sociala reformer, som tidigare genomförts, göras illusoriska dels genom riksdagens och regeringens s. k. besparingsåtgärder, dels också genom en prispolitik, som väsentligt minskat köpkraften hos de bidrag, som

Viss ändring i lagen om avbrytande av havandeskap. (Forts.)

det allmänna giver ut för sociala ändamål. En oerhörd försämring för de sämst ställda har inträtt sedan krigsutbrottet. Våra officiella utredningar ha redan förut fastställt, att minst 4,000 spädbarn dö årligen på grund av undernäring, att $\frac{1}{3}$ av Sveriges alla barn äro mer eller mindre undernärda, att närmare 10 % av vårt folk helt eller delvis måste försörjas genom fattigvården, att 80 % av alla skattebetalare ha en beskattningsbar inkomst av högst 1,500 kronor om året, att $\frac{1}{2}$ miljon människor bo i ruckel, som utdömts av myndigheterna, att, kort sagt, läget är miserabelt för folkets breda massor. Och nu gör man det ännu mera miserabelt — trots att utskottet låtsas plädera för motsatsen. Myndigheterna driva propaganda för standardsänkning och vidtaga praktiska åtgärder i samma syfte. All produktion av bostäder är praktiskt taget lamslagen. Vi ha redan bostadsbrist i många städer, och vi se fram mot allmän bostadskris och stegrade hyror överallt. Kan man då förväna sig över att kvinnorna hellre än att föda barn till en sådan värld underkasta sig den kriminella abortens faror och vedermödor?

Regeringen har nyss på ett annat område demonstrerat — jag måste säga det — en reaktionär fientlighet mot folkets barn. Jag tänker på herr Bagges skolreform. För att spara 5 miljoner kronor, som skola användas för rustningar, avskedas 1,600 lärare, utökas klassernas storlek väsentligt, och tager man ett jättesteg från den i princip erkända arbetsskolan tillbaka till pluggskolan. Reaktion på alla områden — se där den nuvarande politikens signatur. I medvetandet härom kan man välvilligast karakterisera utskottets s. k. alternativ som välmående fraser.

Utskottet har också blandat in vårt lands befolkningsfråga i detta sammanhang. Vår befolkningsfråga kan icke och skall icke lösas genom att kvinnorna i stället för att erhålla läkarhjälp tvingas att gå till kvacksalvare och sedan hamna i fängelserna. Befolkningsfrågan ligger på ett helt annat plan. Den är en fråga om att skapa sådana sociala och ekonomiska förhållanden i samhället, att ansvarskännande människor verkligen våga sätta barn till världen. Ingen här är glad över den sociala tvinsot, som gör, att Sverige förvandlas till ett land av åldringar, där befolkningspyramiden bildligt talat är vänd upp och ned. Det behövs en social revolution för att lösa den frågan, det behövs ett samhällstillstånd, som är grundat på jämlikhet och ekonomisk och social trygghet. När det svenska folket känner, att det kan bjuda nya årskullar välkomna till ett gott dukat livets bord, då är jag övertygad om att vår befolkningsfråga kommer att lösas. Men den frågan har icke ett verkligt samband med den nu aktuella.

I medvetandet härom, herr talman, yrkar jag bifall till den av mig och mina medmotionärer väckta motionen, som vill giva vårt lands medellösa kvinnor rätt att erhålla sakkunnig läkarehjälp. Vårt förslag — det vill jag säga till slut — är icke en idealisk lösning, men det är ett nödvändigt provisorium till dess betingelserna verkligen skapas för en god lösning av problemet.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag vill inte ta upp någon debatt i detta ärende. Herr Hagberg har visserligen fört på tal en fråga av utomordentligt stor betydelse, men alla de argument han anför för sin ståndpunkt behandlades 1938 i samband med antagandet av lagen. Ingenting har inträffat därefter som nu kan påkalla en debatt i frågan, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Det är inte gärna jag tar till orda i den här saken, och det är heller inte för att säga många ord

Viss ändring i lagen om avbrytande av havandeskap. (Forts.)

i anledning av herr Hagbergs anförande, vari han också begagnade tillfället till att helt utdöma det nuvarande svenska samhället, som dock torde vara det samhälle, där medborgarna ha det bättre än kanske i något annat samhälle för närvarande, även socialt och ekonomiskt sett. Men när herr Hagberg talade om kvinnans rätt att icke behöva vända sig till kvacksalvare utan att vända sig till läkare, då måste jag i rätt väsentlig mån bestrida denna rätt och denna nödvändighet. Kvinnans ställning under likartade förhållanden har varit ofantligt mycket vanskligare i tidigare skede, men hon har dock vågat ta följderna av ett handlingssätt, som vare sig överilat eller överlagt dock enligt naturens ofrånkomliga ordning skall resultera i ett liv och där livet redan är tänt. När vi i våra dagar förfasa oss över skildringar, hur i en grå forntid hos gamla och kultiverade folkslag det för dem obekväma barnet sattes ut i skogen att förgås, så är ju skillnaden mellan detta och vad som i det moderna samhället försiggår inte så oerhört stor. I ena fallet är det ett ännu icke medvetet men dock tänt liv, som släcks, i det andra fallet ett medvetet liv, men det släcks genom föräldrarnas eller mödrarnas avgörande i bägge fallen, och jag tror inte att man kan ställa sig så särdeles olika i någotdera fallet.

Vi ha icke inom befolkningskommissionen eller på något håll förbisett den gruvliga fara, som hotar vår folkstam i de tilltagande aborterna, men den faran avlägsnas sannerligen inte därigenom att man underlättar och möjliggör dessa aborters genomförande, utan den avlägsnas endast därigenom att vi människor, män som kvinnor, verkligen taga ansvaret för våra handlingar. Jag skulle därvidlag vilja rikta ett ord även till männen. Vi ha större ansvar än vad vi kanske någon gång ha gjort klart för oss. Hur många tusen sinom tusen män är det inte, som genom lockelser och förförelse ha fört kvinnor dit hän att livet är tänt, men som sedan göra allt för att undandraga sig ansvaret och därigenom ställa kvinnan i det förtvivalade läge att hon, kanske stödd av sådana uttalanden som man fått höra nyss från denna talarstol men också stödd av en tidsanda att inte vilja taga ansvaret, i sitt förtvivalade läge tillgriper åtgärder, som medföra släckande av liv och fara för hennes hälsa och framtid. Vi måste komma till en annan ansvarskänsla därvidlag, vi måste taga ansvaret för våra handlingar, och innan så sker kommer denna kräftskada att fortfares, man må vidtaga vilka reformer som helst, och då kommer heller icke det svenska folket att ha någon framtid. Men det svenska folket skall väl ändå inte förtvina och dö en tvinsotsdöd, detta folk, som har ett land, har tradition och som har de möjligheter som det svenska folket har.

Jag kan inte och jag vill inte säga mera, herr talman, men jag har ansett mig skyldig att rikta dessa ord från denna talarstol till det svenska folket: här måste verklig ansvarskänsla, verkligt ansvar för våra handlingar, träda in hos såväl man som kvinna!

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! När utskottets talesman herr Hedlund hävdade, att här ha inte förebringats några nya skäl för ett förändrat ståndpunktstagande från riksdagens sida än de som förebringades 1938, så vill jag erinra om att jag också förebringat *nya* skäl. Dessa skäl bestå av erfarenheterna av den 1938 genomförda lagens verkningar, som jag tillät mig illustrera, och i det nyss också av herr förste vice talmannen erkända faktum, att de kriminella aborterna tillta i omfattning. Det är enligt min uppfattning skäl tillräckligt. De visa, att det som jag antar att majoriteten av denna kammare ville vinna med lagstiftningen 1938 icke kunnat vinnas, att de förhoppningar, som många hade ställt till denna lagstiftning icke kunnat infrias, och att de argument, som anfördes mot en utvidgning av lagen sådan som vi föreslogo den då liksom vi föreslå i dag, icke ha visat sig hållbara.

Viss ändring i lagen om avbrytande av havandeskap. (Forts.)

Till vad herr förste vice talmannen anfört vill jag säga, att jag uppfattar mera hans resonemang som liggande på, jag vet inte om jag skall använda uttrycket, det moraliska planet, ty om jag gör det betyder väl en polemik mot hans ståndpunkt detsamma som att man polemiserar mot en sådan moralisk åskådning som innebär, att man skall ha respekt för människoliv. Men frågan står ju faktiskt inte om, huruvida den ena eller andra moraliska åskådningen i detta fall kan försvaras, ty här har man att väga liv mot liv. Här ha erfarenheterna visat, att om man för närvarande kan nå några praktiska resultat med den nuvarande abortlagstiftningen så är det på sin höjd det, att man tillspilloger nu levande människor till förmån för icke födda människor.

Jag tror, att om herr förste vice talmannen själv skulle rannsaka hjärta och njurar skulle han finna, att det är inte så enkelt för kvinnorna. Om jag ställer en fråga till honom själv, vad han skulle tycka om, om han hade en ogift dotter och hon födde ett barn, så är jag alldeles säker på att han skulle betrakta sin dotters handlingssätt som i högsta grad omoraliskt. Han skulle, i varje fall om han har den uppfattning, som tidigare hysts av det stora flertalet i detta land — och jag antager flertalet fortfarande — med den största motvilja hälsat ett sådant budskap som att hans ogifta dotter skulle föda ett barn. Här är det för närvarande så, trots alla sköna ord, som man predikar både i radio och annorstädes, att en ogift kvinna, som föder ett barn, är socialt prickad och att de familjer, som ha en mycket stor barnskara, betraktas nästan med överseende. Ja, det ligger nära till hands för människor — jag talar om människor i allmänhet — att betrakta sådana personer som icke ansvarskännande individer. Därtill komma ju de rent ekonomiska förhållandena. Det är icke sörjt för de ofödda generationerna, de äro icke tillförsäkrade en framtid, som tillfredsställer ens elementära krav på drägliga förhållanden. När läget är sådant, när en kvinna icke vågar föda sitt barn därför att hon vet, att hon icke kan bjuda barnet en någorlunda tryggad tillvaro, ja, då hjälper det icke, att man predikar moral.

Jag erinrade i mitt första anförande om en statistik, som är framlagd av doktor Jonsson. Han ger här i en artikel en grafisk framställning över antalet kvinnor, som vänt sig till Riksförbundet för sexuell upplysning och där begärt hjälp för att företaga kriminell abort. Jag fäster mig särskilt vid toppsiffran. Den är noterad under april månad föregående år, alltså när den tyska ockupationen av Danmark och Norge ägde rum. Det finns ett direkt samband alltså mellan sådana katastrofer, som människorna bevittna runt omkring sig och som de frukta att bli drabbade av själva, och en kvinnas ansträngningar att erhålla hjälp, på vilket sätt det än skall ske, för att bli kvitt ett foster, som hon icke vill och icke vågar framföda. När alltså förhållandena äro sådana, lönar det sig icke, att vi predika vare sig för män eller för kvinnor, att de skola känna större ansvar mot kommande generationer eller landets framtid. Man löser icke frågan på det sättet. Det enda man på sin höjd vinner är, att man animerar de krafter, som ännu delvis leva kvar i en alldeles förvärd uppfattning av problemet, till att skärpa sina ansträngningar mot förnuftiga reformer på detta område, och att man animerar åklagare och poliser att öka sina ansträngningar att föra olyckliga kvinnor till fängelserna.

Sådant är läget, herr talman. Jag vill icke alls på något sätt underkänna ärligheten i den åskådning, som förste vice talmannen gav uttryck åt. Jag är övertygad, att det är ett uttryck för en personlig, genomtänkt åskådning, men jag måste ändå säga, att jag icke kan acceptera den. Uppenbarligen är också läget sådant i vårt land i dag, att majoriteten av svenska folket icke accepterar densamma.

Viss ändring i lagen om avbrytande av havandeskap. (Forts.)

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Vad beträffar den till mig personligen riktade frågan, kan jag gärna svara på den, om någon enskild kammarledamot vill fråga mig om saken. Jag tror, att ingen tvivlar på mitt svar.

I herr Hagbergs sista anförande liksom i hans första lyste det igenom, att det är hänsynen till nu levande människor och deras bekvämlighet, som i första hand skall vara bestämmande. Jag vill bara rikta den frågan till envar ansvars-kännande: vilken rätt ha dagens människor att endast tillgodose sitt bästa och sin egen bekvämlighet utan hänsyn till det kommande släktet?

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det var en absolut oriktig framställning från förste vice talmannens sida. De kvinnor, som nu tvingas att företaga kriminell abort, tänka säkerligen i minst lika hög grad på det kommande släktet som på sin egen bekvämlighet — och kanske i ännu högre grad.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Att tänka på ett släkte, vars liv man tager, är lönlöst.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 18.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa fastigheter, som disponeras av veterinärrättningen i Skara; och nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag för undersökning rörande reglering av vissa delar av Kalix älv i Norrbottens län.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till svenska turistföreningen av visst område vid Västra Vålådalen i Jämtlands län.

I en till riksdagen den 28 februari 1941 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 116, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att ett i statsrådsprotokollet angivet markområde av omkring 5.90 hektar å kronohemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Vallbo nr 1 vid Västra Vålådalen i Undersåkers socken av Jämtlands län finge försäljas till svenska turistföreningen på i huvudsak de villkor, som av departementschefen förordats, ävensom att köpskillingen måtte tillgodoföras jämtländska renbetesfjällens skogsfond.

Försäljning till svenska turistföreningen av visst område vid Västra Vålådalen i Jämtlands län.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Reservation hade avgivits av herrar *Svedberg* och *Mäler*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.

Andra kammarens protokoll 1941. Nr 25.

Försäljning till svenska turistföreningen av visst område vid Västra Våldalen i Jämtlands län. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Mäler**: Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en reservation och ber att, fastän tiden är långt framskriden, få med några ord motivera densamma.

Det område, som föreslås till försäljning, äges av kronan och är beläget på renbetesmark. Det har disponerats av svenska turistföreningen mot en billig avgift sedan början av 1920-talet. På området har turistföreningen uppfört vissa byggnader och har sedan utarrenderat det till en enskild person, som i sin tur uppfört åtskilliga andra byggnader där. Nu begär man att få friköpa området, och så vitt jag förstår är det meningen, att turistföreningen, när den köpt området, i sin tur skall försälja det till den enskilde innehavaren, som nu driver pensionatrörelse därstädes.

Det enda skäl, som har anförts för försäljning, är att ägaren av byggnaderna skall få tillfälle att inteckna fastigheten och låna pengar i bank. Jag vill beträffande ärendets gång påpeka, att lappfogden i området, som har att bevaka ifrågavarande renbeteslands egentliga användning, har avstyrkt framställningen. Överjägmästaren, som bevakar de skogliga intressena på området, har likaledes avstyrkt. Landsfiskalen har avstyrkt, föredraganden i kammarkollegium har avstyrkt och länsstyrelsen har två gånger avstyrkt förslaget, och detta vid sådana tidpunkter, att det är tydligt, att två olika landshövdingar ha kommit till samma uppfattning. Enligt vad jag förstår av den debatt, som fördes i första kammaren, har ytterligare en tredje landshövding tidigare intagit samma ståndpunkt. Jag föreställer mig, att när länsstyrelsen undan för undan under en följd av år kommit till samma uppfattning, finns det skäl att vara försiktig.

Jag skall här icke ingå på de olika detaljerna. Jag vill endast påpeka, att beträffande lapparnas försörjningsmöjligheter komme det uppenbarligen att uppstå mycket väsentliga svårigheter, om den rörelse, som nu bedrivs i Våldalen, skulle komma att drivas efter andra linjer. Beträffande ordningens upprätthållande, som kanske kan vara ett problem i detta sammanhang, är det så, att vi ha en rad sådana här pensionat utspridda på olika renbetesområden, kronoallmänningar, kronoparker o. s. v. Så länge staten äger marken finns det möjlighet för staten att genom kontroll över den som driver rörelsen se till, att god ordning upprätthålles. Kommer man däremot in i den praxis, att dessa områden komma i händerna på enskilda spekulanter och företagare, så kan det inträffa, att det blir en sämre ordning. Det kan bli så, att sådana här pensionat bli skådeplatsen för åtskilliga oordningar, och då är det ju icke möjligt att till vart och ett av dessa områden detachera polis. De ligga icke inom bebyggda samhällen, utan de ligga isolerade var för sig i olika delar av ett vidsträckt område. Så länge staten äger marken har staten också möjlighet att genom att bestämma vem som skall driva rörelsen verkligen kontrollera, att denne är lämplig därför, så att man icke behöver riskera några oegentligheter. Våldalen har drivits på ett utmärkt sätt, den saken är klar, men man har ingen garanti för att den kommer att drivas på samma sätt, om den kommer i händerna på olika företagare undan för undan.

Sedan är det en annan synpunkt, som jag vill påpeka, och det är den, att när samhället på olika sätt sökt befrämja rekreationsmöjligheter för befolkningen i städer och samhällen, så har ju samhället strävat efter att förvärva områden, som varit lämpliga för sådant ändamål. Men här föreslås av utskottet, att samhället i stället skall fränhända sig ett område, som är lämpat för dylikt ändamål. Jag vill påpeka, att den återköpsrätt, som utskottet talar

Försäljning till svenska turistföreningen av visst område vid Västra Våldalen i Jämtlands län. (Forts.)

om, är ju rena spegelfäktet, eftersom gången i detta fall måste komma att bli ungefär följande. Turistföreningen får köpa området, låter inteckna det samma och överlämnar inteckningarna till den person, som nu driver rörelsen. Denne person belånar dessa inteckningar. Om då den situationen uppstår, att staten skall göra sin återköpsrätt gällande, måste ju staten uppenbarligen inlösa dessa inteckningar. Detta innebär, att detta område, som nu säljes för 1,000 kronor, skulle kunna komma att återköpas under sådana förhållanden, att man icke bara återköper jorden utan även byggnaderna, vilka beräknas vara värda mellan 150,000 och 200,000 kronor. Var och en förstår då, att denna återköpsrätt i ett sådant fall icke kommer att spela någon praktisk roll.

Det finns åtskilliga andra synpunkter att anföra till detta, men jag tycker, att det rent principiella, som ligger däri, att staten skall avhända sig en sådan här egendom, vilket kommer att följas av en rad andra likartade försäljningar, det anser jag väga tillräckligt tungt för att man denna gång skall säga nej till vad utskottet föreslår. Om utskottets förslag bifalles och alltså försäljningen kommer till stånd, så komma undan för undan ärenden av liknande art inför riksdagen, och det tror jag icke, att kammarens ledamöter böra ge sig in på.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som vid detta utlåtande är avgiven av mig och herr Svedberg och som innebär avslag på den kungl. propositionen.

Herr Ericsson i Sörsjön: Herr talman! Herr Mäler har såväl i reservationen som nu här i kammaren framfört sina betänkligheter emot det föreliggande förslaget till försäljning av ett område där uppe i Jämtlands renbetesfjäll. Det torde väl dock vara ganska omöjligt att resa några principiella betänkligheter emot en försäljning av detta slag. Jag vill att börja med erinra därom, att riksdagen beslutar ju årligen om försäljning av ett mycket stort antal fastigheter av olika slag. Vid flera tillfällen uppgå ju värdena på dessa fastigheter till hundratusentals kronor, och det har ju knappast, såvitt jag kan erinra mig, under den tid jag varit med här i riksdagen, förekommit några protester emot dylika försäljningar.

Herr Mäler menar, att denna försäljning skulle vara onödig, då ju turistföreningen redan har rätt att utnyttja området. Ja, det är visserligen sant, att turistföreningen har denna rätt för närvarande och sedan åtskilliga år tillbaka, men det kan ju ändå tänkas, att föreningen av vissa skäl har behov av att förvärva äganderätten till området i fråga. Jag skall i detta sammanhang be att få citera något av vad turistföreningen i sin framställning till Kungl. Maj:t i detta ärende anfört rörande sin verksamhet. Turistföreningen säger bl. a. följande: »Den utomordentliga utvecklingen på alla områden, som också i hög grad berör reselivet, ställer ständigt nya och stora krav på föreningen. — — — Denna utveckling medför, att turistföreningen trots stegrade inkomster genom fortgående medlemsökning får allt svårare att ekonomiskt tillgodose verksamheten i fjällen.» Och litet längre fram i sitt yttrande skriver föreningen följande: »Om turistföreningen skall kunna möta de stora krav, som sålunda ställas på dess verksamhet i fjällen, kan föreningen icke undgå att beträda lånevägen. Men härför möter ett oöverstigligt hinder. Föreningen kan nämligen icke genom inteckning ställa sina anläggningar som säkerhet, eftersom dessa samtliga ligga på ofri grund, nämligen krono- eller kyrkojord.»

Av detta framgår, att turistföreningen har för avsikt att nedlägga ytterligare medel till förbättringar på det område, som föreningen nu önskar köpa, och att sålunda äganderätten till området skulle underlätta för föreningen att

Försäljning till svenska turistföreningen av visst område vid Västra Våldalen i Jämtlands län. (Forts.)

realisera dessa planer. Jag kan icke förstå annat än att svenska turistföreningen bedriver en verksamhet, som är till nytta för samhället. Jag vill peka på exempelvis min egen kommun, som har måst göra ekonomiska uppoffringar i syfte att få till stånd en verksamhet av det slag, som svenska turistföreningen bedriver där uppe i Våldalen. Det enda, som borde föranleda riksdagen att gå emot förslaget, skulle väl vara, att avyttringen av markområdet skulle medföra sådana konsekvenser, att lapparnas möjligheter att utnyttja renbeteslandet där uppe skulle spolieras, d. v. s. att försäljningen skulle medföra en försämring av lapparnas försörjningsmöjligheter. Men det är ju alldeles tydligt, att om vi besluta försäljning av de cirka 5¹/₂ hektar, varom här är fråga, så komma icke lapparna på grund därav att få någon sämre ställning än tidigare beträffande sina möjligheter att utnyttja renbeteslandet där uppe, och detta av den anledningen, att svenska turistföreningen ju redan har rätt att i full utsträckning utnyttja detta område. Och det är ju icke alls meningen, att turistföreningen i fortsättningen skall frånhändas den nyttjanderätt till området, som föreningen nu har. Försäljningen kan sålunda enligt min mening genomföras utan men för lapparna, men skulle å andra sidan bli till nytta för turistföreningen, utan att det allmännas intressen på något sätt trädde för nära.

Herr Mäler framhöll i sitt anförande, att det var turistföreningens avsikt att försälja en del av området i fråga till herr Gösta Olander. Jag tror, att vi åtminstone för närvarande kunna lämna den saken å sido, ty det gäller i varje fall nu icke att försälja detta område till nämnda person, utan här är det ju fråga om endast att försälja området till svenska turistföreningen. Och emot reservanternas uttalande, att försäljningen av området skulle bli prejudicerande för framtiden, har ju utskottet anført, att »utskottets ståndpunkt i förevarande ärende icke får anses innebära något ställningstagande till framtida försäljningar av liknande art». Vid sådant förhållande synes det icke föreligga bärande skäl att motsätta sig försäljningen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru Gustafson: Herr talman! Det kan synas underligt, att jag på något sätt vill delta i denna debatt, när jag i själva verket är ganska okunnig i frågan. Men jag måste säga, att jag rent principiellt delar de betänkligheter, som framförts i reservationen emot att man av kronans mark avhänder sig områden till låt vara en organisation sådan som svenska turistföreningen, som vi dock veta på ett utomordentligt sätt förvaltar de uppgifter den satt sig före och arbetar för.

Anledningen till att jag delar betänkligheterna i reservationen är den, att jag flera gånger i annat sammanhang gått på en helt annan linje än den utskottet här företräder. Det är nämligen så, att i statens fritidsnämnd, som har att föreslå fördelning av anslag ur fonden för friluftslivets främjande, i största utsträckning genomföres den regeln, att när det gäller att bevilja pengar till inköp av mark för friluftsliv man ser till, att denna mark blir statens genom att pengar överförs till domänverket, som köper marken och i sin tur uppläter den till svenska turistföreningen, skidfrämjandet eller någon annan sådan organisation, som har till uppgift att arbeta för ett sunt och friskt friluftsliv. När man sålunda söker att på andra sätt, när det gäller markköp, överföra dessa marker i statens ägo och just till sådana organisationer som turistföreningen, skidfrämjandet och liknande, så tycker jag, även om detta är en obetydlig fråga och rör sig om ett litet område, att det är principiellt betänkligt att avhända sig mark, som redan finns i kronans ägo.

Försäljning till svenska turistföreningen av visst område vid Västra Våldalen i Jämtlands län. (Forts.)

Sedan ha ju förekommit vissa skäl, som utskottet närmare kunnat penetrera men som jag står utanför. De skäl, som anförts i reservationen av herrar Svedberg och Mäler, göra emellertid, att jag för min del, herr talman, vill yrka bifall till reservationen.

Herr Mäler: Herr talman! Först några ord till herr Ericsson i Sörsjön. Herr Ericsson tycks ha den föreställningen, att jag skulle vägledas av någon fientlig inställning till turistväsendet eller skididrotten eller vad det nu kan vara fråga om. Detta är fullständigt felaktigt, ty jag är angelägen om att både turistväsendet och idrottsrörelsen skola befrämjas. Men jag anser icke, att om staten har ett område, där människor kunna rekreera sig på ett gott och bra sätt, man då skall avhända sig detta område.

Här har omvittnats från flera håll, både i de handlingar som finnas och i riksdagsdebatten, att detta pensionat är synnerligen välskött, och det skulle vara ett skäl för att vederbörande skulle få köpa det. I verkligheten blir det väl ändå på det sättet, att området säljes till turistföreningen, och turistföreningen säljer det till herr Olander. Jag vill påpeka, att så tolkar länsstyrelsen i Jämtlands län handlingarna i ärendet. Länsstyrelsen säger: »Om det ifrågasatta köpet medgives, kan det därför förutses, att turistföreningen i en nära framtid kommer att helt överlåta stationen å arrendatorn för att bereda honom säkerhet för hans i anläggningen investerade kapital.» Alltså kan anläggningen komma i herr Olanders händer, och herr Olander kan i sin tur sälja den till någon annan och denne ytterligare till någon annan. Vem garanterar då, att den blir skött lika bra i fortsättningen som nu? Den enda garantien för att anläggningen även i fortsättningen skall skötas väl är att staten sörjer för att den även i fortsättningen äger marken. Så är förhållandet nu, och det har visat sig välsignelsebringande. Då förstår jag icke, varför man skall avhända sig den hållhake, som man där har.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Jag hade egentligen tänkt låta bli att yttra mig i denna fråga och låta det bli en intern uppgörelse mellan representanterna från den nordliga delen av landet. Men då det här gjordes ett uttalande av enligt min mening direkt missvisande karaktär, har jag icke kunnat underlåta begära ordet.

Saken ligger så till, att svenska turistföreningen, som vi tvelsutän alle sammans väl känna — jag utgår ifrån att vi praktiskt taget alla äro medlemmar av densamma — nu har behov av att få rörelsekapital för sin verksamhet. Herr Ericsson i Sörsjön har förut påpekat, att turistföreningens turiststationer äro regelmässigt belägna på kronomark eller ecklesiastisk mark, varigenom turistföreningen saknar möjlighet att belåna dessa egendomar och på det sättet skaffa sig det nödvändiga kapitalet. Kärnan i det hela är, att svenska turistföreningen har behov av att få belåna sin fastighet i Våldalen och att detta icke kan ske därför att turiststationen ligger på kronans mark. Nu innefattar propositionen förslag om att staten skall sälja fem hektar fjällmark till turistföreningen för att föreningen skall bli i tillfälle belåna fastigheten och skaffa sig kapital. Jag ber kammaren komma ihåg, att om kammaren här i dag skulle gå reservanternas synpunkter till mötes och avslå den kungl. propositionen, så förutsäger jag, att kammaren säkerligen under något av de närmaste åren skulle komma att få taga ställning till frågan om att i stället ge kontantbidrag till turistföreningens mycket gagnande verksamhet. Orsaken till att turistföreningen behöver låna pengar är framför allt den, att föreningen

Försäljning till svenska turistföreningen av visst område vid Västra Våldalen i Jämtlands län. (Forts.)

under de senaste åren gått in för en verksamhet, som i viss mån är socialt betoad. Föreningen medverkar nämligen till att de fattigare befolkningsgrupperna kunna bli i tillfälle att till rätt rimliga kostnader resa ut och rekreera sig i fjällen.

En av huvudinvändningarna mot bifall till propositionen har varit den, att det är turistföreningens avsikt att i sin tur överlåta fastigheten på den nuvarande innehavaren av turiststationen, en herr Olander. Ja, vad vet herr Mäler om den saken? Herr Mäler säger, att han tolkar länsstyrelsens uttalande på det sättet. Men jag undrar, om icke kammaren med tämligen stor tillförsikt kan tro på vad turistföreningen själv har sagt, då den i sin påminnelsekrift, som nyligen inlämnats till myndigheterna, har meddelat följande: »I detta sammanhang vill föreningen understryka, att den, om äganderätten får förvärvas, icke har för avsikt att överlåta denna på Olander utan ämnar tillgodose hans intressen antingen genom in-teckningar eller genom att med honom bilda ett aktiebolag, på vilket äganderätten överlåtes.» Detta anser sålunda föreningen mera ändamålsenligt. Jag kan icke förstå annat än att, om saken skulle utvecklas på det sättet, att det bildades ett aktiebolag, det icke skulle vara så värst mycket att invända däremot. Jag tror emellertid icke, att detta kommer att ske, utan är tämligen övertygad om att turistföreningen kommer att bibehålla detta lilla obetydliga ödemarksområde i Lappland i egen ägo och tillgodose den nuvarande innehavarens behov av pengar genom egna in-teckningar.

Herr Mäler säger dessutom, att man kan ifrågasätta behov av en utsträckt statlig bevakning av området. Ärade kammarledamöter, är det inte verkligen att gå för långt, är det inte rentav oförskämt att ifrågasätta, att den verksamhet, som svenska turistföreningen i närvarande stund bedriver, skulle vara av sådan karaktär, att den skulle medföra behov av extra polisbevakning? Jag har den bestämda uppfattningen, att staten icke behöver utöva uppsikt över denna turistverksamhet genom någon dylik polisbevakning.

Jag ber att i detta sammanhang få understryka att det av alla tillgängliga uppgifter att döma icke föreligger någon som helst avsikt att använda området på annat sätt än till direkt turistverksamhet. Det föreligger ingen risk för att människor skola slå sig ned där och driva någon annan slags rörelse, ty platsen kan icke användas till något som helst annat ändamål än turistverksamhet.

Herr talman! Med vad jag anført ber jag för min del att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Mäler: Herr talman! Jag vill till vice ordföranden i jordbruksutskottet säga, att jag inte har varit oförskämd mot turistföreningen genom att yttra, att oordningar skulle kunna uppstå på dess område. Jag har tvärtom just velat understryka, att det är, när området släpps ut i allmänna marknaden, som man riskerar detta. Det är en väsentlig skillnad. Denna sak är mycket viktig att beakta, när det för kammarens ledamöter gäller att taga ståndpunkt till denna fråga.

Herr Andersson i Löbbo, som för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Jag ber att få erinra herr Mäler om att jag nyss föredrog en del av svenska turistföreningens senaste skrivelse, vari turistföreningen har förklarat, att den icke har för avsikt att överlåta äganderätten till herr Olander. När därför herr Mäler gör gällande, att det skulle finnas risk för att området

Försäljning till svenska turistföreningen av visst område vid Västra Våldalen i Jämtlands län. (Forts.)

skulle komma att släppas ut i allmänna marknaden, kan jag icke förstå annat än att dessa farhågor äro fullständigt ogrundade.

Vidare anförde:

Herr **Andersson** i Tungalsta: Herr talman! Jag tillhör de personer här i kammaren, som äro mycket känsliga, när det gäller att avhända kronan mark, särskilt sådan mark, som gränsar intill stränder, sjöar och hav. Jag anser att kronan bör behålla sådana områden i sin ägo, i synnerhet som köpare av dylik mark i allmänhet har för avsikt att utestänga allmänheten från tillträde till dessa områden.

I det här föreliggande fallet gäller det emellertid, att kronan skulle avhända sig äganderätten till omkring 6 hektar fjällmark ute på dessa vidder i Jämtland, där det finns hundratals hektar sådan mark. Jag anser, att det är att gå litet väl långt, när man tror, att det skulle innebära stor risk för det allmänna, därest staten avhände sig äganderätten till detta lilla område. Jag har uppfattat saken på det sättet, att det i detta fall gäller att möjliggöra för allmänheten att få tillträde till dessa områden på ett bättre sätt än tidigare varit fallet, och detta anser jag vara ett tillräckligt skäl för att man från riksdagens sida medger turistföreningen rätt att göra detta lilla förvärv. Denna förening har, som alla erkänna, mycket väl förvaltats sin uppgift att förhjälpa den svenska allmänheten till att i så stor utsträckning som möjligt få se vårt vackra land.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Det har framgått, att turistföreningen genom det föreslagna arrangemanget skulle få möjlighet att inteckna fastigheten. Detta finner jag för min del inte så märkvärdigt, men jag kan däremot inte förstå, vad norrlänningarna kunna ha att invända mot att turistföreningen förvärvar denna fastighet. Jag har med förvåning hört två norrlänningar uttala sig emot utskottets förslag.

Arrendatorn av turiststationen är en mycket intresserad idrottsman, och det upplystes i utskottet, att en hel del idrottsmän, speciellt skidåkare, fått vistas där gratis och träna sig för kommande tävlingar. Jag tycker verkligen, att särskilt norrlänningarna borde ha den uppfattningen, att svenska idrottsmän skola kunna hävda sig vid internationella idrottstävlingar och att de skulle anse den verksamhet som där bedrives som någonting värdefullt och något som de borde medverka till.

Dessutom avser turistföreningen naturligtvis att få turisttrafiken där uppe att uppblomma. Det skulle ju kunna tänkas, att även utlänningar söka sig dit — det har för övrigt upplysts, att även utländska turister vistas däruppe — varigenom Sverige skulle kunna få en del inkomster, vilka i detta speciella fall skulle gå till Norrland. Man tycker, att det inte skulle vara någonting speciellt att invända mot att Norrland finge en liten extra inkomst. När vi färdas på våra järnvägar, se vi vid järnvägsknutarna och större stationer överallt annonser på alla möjliga språk, där respektive länder göra reklam för sina turistmöjligheter och söka locka ett ökat antal turister. Därför anser jag för min del, att vi i Sverige böra göra på samma sätt och sträva efter att utöka vår turisttrafik.

Då genom ett förverkligande av det föreliggande förslaget vår svenska idrott därjämte skulle erhålla ett värdefullt stöd, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Försäljning till svenska turistföreningen av visst område vid Västra Våldalen i Jämtlands län. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Det har under överläggningen såväl i denna kammare som i medkammaren från alla håll betygats, att svenska turistföreningen i den trakt det här gäller på ett förtjänstfullt sätt skött sin verksamhet till båtnad för svenska folket i dess helhet och till båtnad för såväl den bofasta befolkningen som för lapparna. Det kan inte vara till något men för lapparna, att det uppstått en turiströrelse däruppe, som kan vara nyttig för hela den kringliggande trakten.

Anledningen till att denna proposition tillkommit har tidigare blivit tillräckligt belyst. Då emellertid fru Gustafson nämnde, att kronan många gånger köpt områden för att använda dem till friluftreservat, skulle jag vilja säga, att det väl ändå är någon skillnad på sådana fall och det här föreliggande. Jag har stoppat många tilltänkta försäljningar från kronans sida, då jag har ansett, att de till försäljning ifrågasatta områdena äro belägna på ett sådant sätt, att de kunna bereda närliggande städer och orter en tillflyktsplats vid havet. Jag vill inte att dessa områden skola exploateras ens av vissa städer, emedan jag anser att den bakom staden boende landsbygdsbefolkningen även behöver och bör ha möjlighet att komma fram till havsstränderna. Av denna anledning anser jag att kronan skall behålla sådana områden för att upplåta dem till friluftsområden. Det gäller i det här föreliggande fallet ett område av en helt annan karaktär, på vilket det behöver finnas en enkel turiströrelse, som tar hand om de människor, som söka sig dit. Det är en ren konstruktion att göra gällande att denna rörelse skulle göra sig skyldig till missbruk av sina rättigheter, om den finge köpa fastigheten, och jag förstår inte av vilken anledning man försöker framkalla en sådan konstruktion.

Det är självfallet, att staten kan bestämma vissa villkor för försäljningen. Jordbruksutskottet har ju i sitt utlåtande uttalat att försäljningen bör förbindas med återköpsrätt. Häremot invänder man, att staten då har bundit sig. Men, herr Mäler, kan inte staten ingå avtal med turistföreningen nu och säga, att om staten begagnar sig av återköpsrätten, betalar staten inte mer än ett visst belopp för anläggningen? Finns det någonting som hindrar, att statsmakterna säga, att köparen inte får inteckna fastigheten till fulla in-teckningsvärdet utan endast till en viss del av detsamma, ungefär 50 till 60 procent eller någonting ditåt, vilket närmare kan diskuteras med turistföreningen?

Jag tror inte, att man skall måla ut svårigheterna värre än de i verkligheten äro. Jag tror, att turistföreningen är angelägen om att även framdeles bedriva rörelsen på ett sådant sätt, att den plats det här gäller kan stå till förfogande för det svenska folket. Jag kan inte förstå varför turistföreningen eller innehavaren av denna turiststation efter köpet skulle leda turisterna in på sådana vägar, att lapparna skola få större olägenhet av turistverksamheten än de för närvarande ha. Turisterna kunde ju förbjudas att beträda den mark, som ligger utanför de ifrågavarande sex hektaren, för den händelse deras vistelse utanför detta område skulle störa lapparnas verksamhet. Däröfver äro utskottet och Kungl. Maj:t eniga.

Herr Mäler: Herr talman! Herr Pettersson i Rosta och delvis även herr Andersson i Tungelsta gjorde gällande, att jag icke begriper, vilka fördelar det skulle medföra för turister och skidåkare, om det är en enskild man som äger denna mark i stället för staten. Nej, jag fattar inte vilken fördel detta skulle medföra för rörelsen, men däremot fattar jag mycket väl vilken fördel det måste medföra för herr Olander att få belåna fastigheterna.

Försäljning till svenska turistföreningen av visst område vid Västra Våldalen i Jämtlands län. (Forts.)

Jag skulle vidare gentemot herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet vilja säga att om man, som han sade, skulle avstänga det område, som ligger utanför de sex hektaren, för turister, då tror jag inte att det kommer en enda turist till Våldalen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Mäler begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 20.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ändring i förordningen den 29 juni 1917 (nr 420) angående förbud i vissa fall mot användande av vilseledande varubeteckningar vid handel med födoämnen; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i grunderna för försäljning av kronoegendomar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 21.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckta motioner om utredning rörande tjänstebrevsrätt för kristids- och familjebidrag-nämnderna ävensom om tjänstebrevsrätt för kristidsnämndernas ordförande.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 101, hade herr *Jacobson m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning rörande tjänstebrevsrätt för kristids- och familjebidrag-nämnderna.

Uti en annan, jämväl inom andra kammaren väckt motion, nr 228, hade herr *Eriksson* i Sandby hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om tjänstebrevsrätt för kristidsnämndernas ordförande skyndsamt måtte tagas under omprövning.

Utredning rörande tjänstebrevsrätt för kristids- och familjebidrag-nämnderna, m. m.

Utredning rörande tjänstebrevsrätt för kristids- och familjebidragstjänstgörarna, m. m. (Forts.)

Utskottet hemställde, att här ifrågavarande båda motioner, nr 101 och 228, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Nilson* i Spånstad, *Jonsson* i Alsen och *Skoglund* i Umeå.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Nilson i Spånstad: Herr talman! Jag hade tänkt att närmare motivera orsakerna till mitt ställningstagande till denna fråga och till den reservation, jag avgivit, men med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag för tillfället inskränka mig till att yrka bifall till motionerna.

Herr Jacobson: Herr talman! Jag skall för min del inskränka mig till att i korthet påpeka hur inkonsekvent utskottet har varit vid avfattandet av sitt utlåtande.

När utskottet i sin motivering säger: »Utskottet delar med motionärerna uppfattningen, att de av kristidsförvaltningen föranledda bördor, varom det i dessa motioner är fråga, i många fall äro betydande, i vissa till och med synnerligen kännbara. Att alla till buds stående utvägar till deras lindrande sökas och prövas finner utskottet därför helt naturligt», hade man väl inte kunnat vänta, att det hela skulle utmynna i ett avslagsyrkande på motionerna. Om utskottet hade varit så pass konsekvent, att det hade åberopat den proposition i denna fråga, som nu blivit framlagd, och sagt att det är att förvänta, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på saken, och av denna anledning yrkat avslag, då hade jag kunnat fatta varför utskottet kommit med denna motivering.

Herr Ljungberg: Herr talman! Jag skall också fatta mig kort. — Någon inkonsekvens lär icke vidlåda utskottets uttalande i det avseende som herr Jacobson vill göra gällande. Vägen över tjänstebrevsrätten har ju prövats och av utskottet icke befunnits på ett lämpligt sätt leda till målet. Jag skall inte nu, med hänsyn till den långt framskridna tiden, närmare ingå på motiveringen för utskottets ställningstagande.

Jag vill emellertid säga, att propositionen nr 195 om bidrag till kristidsnämndernas verksamhet, som herr Jacobson syftar på, hade utskottet litet svårt att direkt åberopa, eftersom utskottsutlåtandet är dagtecknat åtta dagar före propositionen. Emellertid hade utskottet på känn, att någonting i den vägen skulle komma, och detta framskymtar också i utlåtandet. Nu omfattar det förslag, som föreligger i den kungl. propositionen, endast kristidsnämndernas verksamhet men icke familjebidragstjänstgörarnas. Jag vill emellertid här uttrycka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t skall finna anledning att komma till riksdagen med förslag även i det avseendet efter i huvudsak samma principer, som ligga till grund för proposition 195 beträffande kristidsnämndernas verksamhet.

Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Jacobson: Herr talman! Gentemot herr Ljungberg vill jag bara säga, att det är tydligt, att herrarna i utskottet ha legat på sitt utlåtande minst en vecka för att den kungl. propositionen skulle kunna komma fram, så att de skulle ha någonting att falla tillbaka på.

Herr Ljungberg: Herr talman! Jag har i mitt anförande nyss visat, att så icke var förhållandet. Däremot ha vi inom utskottet väntat med att lägga ut-

Utredning rörande tjänstebrevsrätt för kristids- och familjebidragsnämnderna, m. m. (Forts.)

låtandet på riksdagens bord, tills den kungl. propositionen också blivit framlagd, i syfte att förhindra en onödig debatt i ärendet.

Herr **Eriksson** i Sandby: Herr talman! När det gäller att bedöma skäligheten i de förslag, som här motionsvis framförts rörande kristids- och familjebidragsnämndernas tjänstebrevsrätt, är det två synpunkter, som framför allt äro värda beaktande.

Det är dels den ekonomiska belastning, som drabbar kommunerna, men särskilt är det, som jag i min motion har understrukit, den lättnad i kristidsnämndsordförandenas arbete, som skulle följa av att tjänstebrevsrätt medgaves.

Beträffande ersättningen för denna tjänstebrevsrätt tycks man på samtliga håll vara överens om att denna åtminstone i viss utsträckning bör gäldas av statsverket, och en kungl. proposition har ju även framlagts i detta avseende.

När det gäller tjänstebrevsrätten för kristidsnämnderna ha en hel del auktoritativa myndigheter, däribland livsmedelskommissionen och bränslekommissionen, vilka ju framför allt böra vara kompetenta att bedöma arten av kristidsnämndernas arbete, uttalat sig till förmån för tjänstebrevsrätt för dessa nämnder. I övrigt ha av de nio olika myndigheter, som ha avgivit yttrande i ärendet, fem tillstyrkt förslaget och tre avstyrkt detsamma, under det att en institution, länsstyrelsen i Kronobergs län, varken sagt ja eller nej. Därtill kommer också, att Landskommunernas förbund, denna auktoritativa representation för våra landskommuner, föreslagit tjänstebrevsrätt för kristidsnämnderna i en särskild skrivelse till regeringen, i vilken man också påpekat, att kristidsnämnderna under förra kristiden åtnjöt tjänstebrevsrätt.

Studerar man Kungl. Maj:ts proposition, nr 195, finner man, att ytterligare ett antal olika myndigheter tillstyrkt denna tjänstebrevsrätt. Det är, herr talman, ganska underligt att konstatera, hurusom statliga organ med tjänstebrevsrätt skicka ut i klump till de olika kristidsnämnderna tusentals blanketter för distribution, under det att kristidsnämndernas ordförande, som sedan ha att till de enskilda uppgiftsskyldiga distribuera dessa tusentals blanketter, icke ha någon tjänstebrevsrätt. Det är således icke nog med att kristidsnämndernas ordförande tio, tolv å fjorton timmar om dagen, såsom ofta är fallet på landsbygden, syssla med expeditionsarbete, med frankering och med distribution av dessa blanketter, utan de måste också offra en eller ett par timmar om dagen för att bokföra dessa porton. Åt kristidsnämnderna i landskommunerna ges nämligen icke någon möjlighet att i klump införa dylika portosummor, då revisorerna och de kommunala organen fordra, att de skola specificeras. Detta viktiga avsnitt av problemet har emellertid utskottet icke ägnat någon som helst uppmärksamhet. Hade man velat taga hänsyn härtill, skulle det säkerligen även blivit klart för majoriteten i tredje tillfälliga utskottet, att kravet på tjänstebrevsrätt för kristidsnämndernas ordförande är både rimligt och befogat. Tyvärr finna nog icke kristidsnämndernas ordförande med sin dryga arbetsbörda tillräcklig tröst i utskottets erkännande av det behjärtansvärda syftet med motionen, utan de hade blivit betydligt bättre tillgodosedda, om man här gått dem till mötes och alltså beslutat en utredning om tjänstebrevsrätt.

Utskottets försök att trola bort den statliga kontrollen skall jag i nuvarande situation icke ingå på. Det räcker med, att detta varit ingående belyst av de statliga institutioner, som yttrat sig i saken. Utskottet har enligt mitt förmenande icke anfört några som helst skäl för sitt avslagsyrkande, varför jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Utredning rörande tjänstebrevsrätt för kristids- och familjebidragstjänsterna, m. m. (Forts.)

Herr **Ljungberg**: Herr talman! Jag måste be att få erinra något om de grunder, som gälla för tjänstebrevsrätt, och de principer, som följas vid meddelandet av sådan rätt. Det är framför allt rent statliga organ, som fått denna tjänstebrevsrätt. Den är emellertid icke att förväxla med fribrevsrätt, ty ersättning till postverket för dess besvär med tjänstebrev utgår till postverket, ehuru efter summariska grunder. Postverket får från de affärsdrivande verken direkt ersättning för de brev, som skickas därifrån, och beträffande de övriga statliga organen utgår ersättningen till postverket efter avräkning med statskontoret. Man gör denna avräkning på grund av med vissa mellanrum gjorda undersökningar, därvid man fastslår, hur stor del av hela postbefordringen, som belöper på statliga verk och inrättningar. Och man får då fram ett procenttal, som gäller, och så tar postverket ut ersättningen såsom viss del av dess hela frankoteckensförsäljning. Ett sådant förenklat förfarande kan emellertid självfallet blott tillgripas vid avräkning statliga myndigheter emellan, och då innebär det, att man slipper gå in i detaljer, där mycket arbete i onödan eljest skulle behöva läggas ned.

När det gäller tillfälliga organ, uppstå emellertid i detta sammanhang svårigheter. Postverket har påvisat, att det kunnat bevilja tjänstebrevsrätt åt de centrala kristidsorganen liksom också åt kristidsstyrelserna, därför att deras post inlämnas på ett fåtal bestämda postkontor, där således postverket direkt räknar ut, hur många försändelser, som komma in, och taxerar dem efter gängse taxa för att sedan taga ut ersättning från statsverket, även i detta fall efter avräkning med statskontoret. När det emellertid gäller kristidsstyrelserna ute i landsbygden, uppstå mycket stora svårigheter för postverket med en sådan avräkning. På alla de mindre kontoren har man ju icke kvalificerad postpersonal, och det skulle vålla utomordentligt stort besvär att redovisa vad som i detta avseende skulle vara tjänstebrev. Postverket har därför av rent praktiska skäl motsatt sig, att tjänstebrevsrätt beviljas kristidsnämnderna och därmed jämförbara institutioner ute i bygderna. Detta innebär emellertid icke, att kommunerna själva böra gälda dessa kostnader. Utskottet har just velat markera skillnaden mellan att ge tjänstebrevsrätt och att ge anslag till kommunernas kostnader för postporten. Utskottet har på grund av de praktiska skäl, som framför allt postverket har påvisat, gått på den linjen, att saken lämpligen bör ordnas genom direkta anslag till kommunerna. Utskottet har alltså tagit ställning till denna sak. Det är icke så, som herr Eriksson i Sandby sade, att vi helt enkelt gått förbi saken, utan vi ha mycket noga övervägt den, såsom framgår av utskottets utlåtande.

Herr **Thapper**: Herr talman! Jag skall gärna erkänna, att jag i princip till en början inom utskottet var inne på samma linje som motionärerna. Jag har själv varit ordförande i en kristidsnämnd, och jag erkänner det berättigade uti att både kristidsnämnder och familjebidragstjänsterna erhålla tjänstebrevsrätt, då man tar i betraktande att de av staten åläggas utföra en hel del uppgifter, som givetvis förorsaka kommunerna rätt stora utgifter. Vi ha emellertid inom utskottet räknat med att de kommunala nämnderna skulle erhålla ett bidrag, beräknat procentuellt på deras samtliga utgifter. Det har ju också framlagts en proposition i detta avseende vad gäller bidrag till kristidsnämnderna. Jag beklagar, att detta ännu icke skett beträffande familjebidragstjänsterna, men man får väl hoppas, att så även skall bli fallet.

För mig har emellertid det väsentliga varit, att vi i stället för tjänstebrevsrätt skulle erhålla bidrag, beräknat på de totala kostnaderna. Jag tror, att detta blir av större betydelse för dessa nämnder än tjänstebrevsrätten, och det är där-

Utredning rörande tjänstebrevsrätt för kristids- och familjebidragsnämnderna, m. m. (Forts.)

för som jag har ansett mig kunna biträda utskottets förslag. Detta innebär således icke på något sätt ett försök att trola bort det berättigade i och för sig i tjänstebrevsrätten. Vi ha emellertid inom utskottet hyst vissa betänkligheter mot denna tjänstebrevsrätt. Jag erinrar om att generalpoststyrelsen i sitt utlåtande har talat om att under krisåret 1918 kostnaderna för kristidsorganens tjänstebrevsrätt uppgick till ett belopp, som översteg samtliga övriga tjänstebrevsförsändelser. Man får kanske därför även se denna sak ur statens synpunkt.

Vi ha således från utskottsmajoritetens sida sett saken så, att dessa nämnder äro bättre betjänta med ett procentuellt bidrag till sina kostnader än genom tjänstebrevsrätt, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilson i Spånstad: Herr talman! Då utskottets företrädare här synas vilja falla tillbaka på generalpoststyrelsens yttrande, vill jag meddela, att jag har gjort en undersökning i min hembygd om riktigheten av generalpoststyrelsens påstående att ett bifall till motionen skulle innebära, att tjänstepost skulle behöva förekomma på rikets samtliga ungefär 4,000 postanstalter. Det visade sig därvid, att inom ett tämligen stort område endast var tredje postanstalt skulle behöva belastas med tjänstepost. Jag anser därför, att generalpoststyrelsens yttrande kan karakteriseras såsom i någon mån överdrivet.

Herr Eriksson i Sandby: Herr talman! Då jag i mitt förra yttrande gjorde mig skyldig till en felsägning, i det att jag yrkade bifall till reservationen, skall jag be att få återtaga detta yrkande och i stället yrka bifall till motionen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 22.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr **von Seth**, som anförde: *Interpellation*. Herr talman! Den obetydliga uppgången i födelsetalet under slutet av 1930-talet har vid mitten av föregående år förbytts i en sänkning, vilken under fjärde kvartalet 1940 tagit så skrämmande proportioner, att man får gå tillbaka ända till depressionsåren 1933—1934 för att finna liknande siffror. Till följd härav har nativitetskrisen ånyo kommit att intaga en central plats i den offentliga diskussionen, vilken sedan befolkningskommissionen avslutade sitt arbete icke i nämnvärd grad sysselsatt sig med detta djupt allvarliga problem. Statistiska beräkningar utvisa, att födelsesiffrorna alltsedan år 1925 understigit dem, som erfordras för att på längre sikt uppehålla Sveriges folkmängd vid dess nuvarande antal. För närvarande utgör detta för folkstammens bevarande nödvändiga födelsetal lågt räknat 120,000 årligen. År 1925 var födelsetalet 106,000. Under senare delen av 1920-talet och 1930-talets första år sjönk det snabbt för att 1933 nå botten siffran 85,000. Genom en stegrad äktenskapsfrekvens, däremot icke en ökning av antalet barn per äktenskap, steg födelsetalet till 97,000 år 1939 för att därefter 1940 till följd av krigets återverkning på födelsernas antal under andra halvåret falla till 95,000, därav under fjärde kvartalet endast 21,500. I händelse fruktsamheten i fortsättningen skulle komma att förbli lika låg, minskas det svenska folket på en generation till omkring 70 procent av sitt nuvarande antal och på två generationer till ungefär hälften. Om storstädernas småfamiljesystem skulle komma att bli norngi-

Interpellation. (Forts.)

vande även för landsbygdens och de smärre samhällenas familjetyp, varpå många tecken synas tyda, kommer folkminskningen att gå ännu mycket hastigare.

Befolkningskommissionens utredningsarbete resulterade i ett stort antal förslag, varav några helt eller delvis förverkligats. Främst ha de genomförda reformerna tagit sikte på att för den enskilde minska kostnaderna vid ett barns födande. Födelsetalets utveckling visar emellertid, att de hittills vidtagna åtgärderna icke medfört avsett resultat.

Det minskade antalet födslar synes av flera omständigheter att döma bero på att de som kunna bli föräldrar i stigande utsträckning använda sig av förefintliga möjligheter att undvika barn. Detta i sin tur beror ofta på att barn i vårt moderna samhälle medföra så stora kostnader, att familjer med barn i regel få nöja sig med en lägre levnadsstandard än barnlösa familjer. Det sammanhänger emellertid också med att många av oss svenskar ännu icke fått klart för sig, vilka fruktansvärda konsekvenser för oss själva den på detta sätt åstadkomna barnbegränsningen inom kort måste medföra.

Tydligt är, att kraftiga åtgärder snarast måste vidtagas för att den hotande katastrofen skall kunna avvärras. Ty om en räddning undan den hotande folkdöden skall vara möjlig, måste en ändring ske inom de närmaste femton åren, då ett relativt stort antal kvinnor befinna sig i fruktsamhetsåldern. Detta tal sjunker därefter på ett sätt, som gör den svenska befolkningsfrågan olöslig.

Såsom ett uttryck för den stigande oron inför befolkningsfrågans utveckling överlämnades till Kungl. Maj:t den 4 april i år en petition, i vilken representanter för skilda organisationer och meningsriktningar hemställde om starkare statlig aktivitet på detta livsviktiga område, i första hand inrättandet av ett centralt organ för frågans fortsatta behandling. Detta synes också vara en oundgänglig förutsättning för den serie samhällsåtgärder, som i fortsättningen bli nödvändiga.

I anledning härav anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få framställa följande fråga:

Kommer Kungl. Maj:t att inom den närmaste tiden tillmötesgå den begäran om inrättandet av ett permanent utrednings- och propagandaorgan med uppdrag att följa befolkningsfrågans utveckling, som den stora petitionen framförde den 4 april?

Denna anhållan bifölls.

§ 23.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 179, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa från handelsflottans pensionsanstalt utgående pensioner.

§ 24.

Justerades protokollsutdrag.

§ 25.

Herr *Lövgren* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 189, angående vissa spørsmål rörande kustartilleriets ställning i försvarsorganisationen.

Denna motion bordlades.

§ 26.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Jansson* i Kalix under 9 dagar från och med den 25 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.3 e. m.

In fidem
Sune Norrman.
